türkiye yazıları

SUNU

Dağıtım sorununu çözememiş bir dergi, ölüme yargılanmış bir dergidir. Bunu bildiğimiz için başlangıçtan beri özellikle eğildik bu soruna. **Türkiye Yazıları**, bugün, üç büyük kentin dışında, 40'ı aşkın ilde temsilcilerinin çabalarıyla dağıtılıyor. Okur-dergi ilişkisinin ve işbirliğinin verimidir bu. Bir derginin çevresini genişletmenin güzel bir örneğidir. Ve çevresi geniş olmak, bir derginin etkili olabilme koşullarından biridir. İzlediğimiz yoldan giderek dergimizi bütün Türkiye'de dağıtabileceğimizi umuyoruz.

Türkiye Yazıları herkesin beğendiği, beğeneceği bir dergi olmayı ne iddia etti, ne de istedi. Herkesin nabzına göre şerbet veren bir dergi olmaktan her zaman kaçındı. Öyle bir derginin işlevi olabileceğine inanmadı. Onun içindir ki kimi çevrelerin kendisine karşı takındıkları tavrı, tutumunun doğruluğunu gösteren bir kanıt olarak değerlendirmekte sakınca görmedi. Şunu rahatça söyleyebiliriz ki Dergimiz kurulduğundan bu yana tutunmakla kalmadı, büyüdü. Gelişimi başlangıçta umduğumuz sınırları aştı. Dolayısıyla yeni koşullara uymak için bazı tedbirler almak gerekti. Bun-

→

SAYI : 10

OCAK 1978 / 15 LİRA

Bu Sayıda

Turgut Zaim'in Resimleri

TÜRKİYE YAZILARI/Sahibi ve sorumlusu : A. Ahmet Say Yönetim Yeri : Selşnik Cad. 7-1 Yenişehir, Ankara/Yazışma ve Havale adresi : Posta Kutusu 387 Kızılay, Ankara / Yıllık abone 100 TL. ABD için 30, öbür ülkelere 20 Ameirkan doları / Kapak : Sait Maden / Genel dağıtım : Türkiye Yazıları, P.K. 387 Kızılay, Ankara / İstanbul ve taşra dağıtımı : Tan Dağıtım, 28 27 41, Baş Muhasip Sk. Tan Apt. 10-2 Cağaloğlu, İstanbul / Ankara Dağıtımı Toplum Kitabevi, Zafer Çarşısı Yenişehir / Ege Bölgesi Dağıtımı : Datic, Konak, İzmir / Dizgi, baskı, cilt : D.M.S. Matbaacılık Sanayii 19 39 87 Dörtyol Yeşerti Sk. 4/C Ankara/Gönderilen yazılar Yazı Kurulu'nun kararıyla basılır / Yayımlanan yazı ve resimler kaynak gösterilmeden aktarılamaz.

lardan biri Yazı Kurulunun kendini feshetmesidir. Bunun gerekçelerini şöyle sıralayabiliriz: Kurul üyelerinin nesnel koşulları, Kurulun düzenli, eksiksiz toplanmasına, gerekli ortak çalışmayı sürdürmesine engeldi. Üye arkadaşımız Demir Ozlü İstanbul'da bulunmaktaydı. Öbür arkadaşlarımız Kurulla ilgili işleri ikinci, hatta üçüncü bir ek iş olarak yapmaktaydılar. Bu koşulları ortadan kaldırma olanağımız yoktu. Öte yandan, Dergi temsilcilerinin ve Dergiyi yönlendirmeleri için kendilerine soruşturma yoluyla başvurulan okurların, Derginin içeriğini ve genel yayın politikasını belirleyeceği kabul edilmişti. Bu durum, Yazı Kurulunun işlevini kendiliğinden ve son derece sınırlamış bulunuyordu. Derginin büyümesi, artık amatörce davranmaktan vazgeçmeyi gerektiriyordu. Belirli bir kişinin yalnız dergi işleriyle sürekli ilgilenmesi zorunluk haline gelmişti. Yazı Kurulu bütün bunları göz önüne alarak kendini feshetmeye karar verdi. Bu kararı alırken de Yazı Kurulu Üyesi arkadaşımız Ahmet Say'ı, durumu en elverişli kişi olarak, dergi işlerini yürütmekle görevlendirdi. O da bu görevi üstlendi. Bütün emeğini yalnız dergiye vermeyi kabul etti. Böylece dergi işlerinin yürütülmesinde gördüğümüz bazı aksaklıkların ve eksikliklerin ortadan kalkacağına, hiç değilse önemli ölçüde azalacağına inanıyoruz. Derginin gelişen koşullara daha bir uyarlandığına inanıyoruz. Gereği gibi işleyemeyen, yetmeyen bir mekanizmanın yerini işleyeceği ve yeteceği umulan bir mekanizmanın alması olağandır.

Evet, **Türkiye Yazıları** 1978 yılına artık iyice tutunmuş, büyümüş ve daha da büyümeye aday bir dergi olarak giriyor. Yeni yılda yazar-ressam-okur-dergi ilişkilerinin daha da gelişeceğine inanıyoruz. Bu ilişkilerin gelişmesi için elden geleni yapmayı görev biliyoruz. Mart sayımızla birlikte Dergimizin birinci cildi de tamamlanmış olacak, birinci yaşımızı doldurmuş olacağız. Denemelerle, arayışlarla geçen bir yıldır bu. Bir derginin yaşamındaki en önemli dönemdir. Bütün yazarlarımıza ve okurlarımıza yeni yılda sağlık ve başarılar dileriz. 1978'in bir barış yılı olmasını dileyerek selâm ve sevgilerimizle.

« Sanat Yalanı »

TİMUROĞLU — İşte «Zor Olan Birey Olmak» başlıklı «edebiyat sohbeti» bu Rauf Mutluay'ın. 16 Ekim 1977 günlü **Cumhuriyet**'ten kesip saklamışım. Son haftalarda sanatta bireyden, bireysellikten sıkça söz edilmeye başlanınca anımsayıverdim bu yazıyı. Evet, yazıyı dinlediniz. Ne diyorsunuz?

GELENCİK — Yazının başlığını çok garipsediğimi söyleyim ilkin: «Zor Olan Birey Olmak»! Sanki herkes ister istemez birey değilmiş gibi... Mutluay, ilk ve son Mutluay'dır. Tektir. Yani bir bireydir. Nasıl bir birey olduğu, hangi toplumsal ilişkilerin ürünü veya toplamı olduğu da çok güzel anlaşılıyor yazısından.

SAY — Yazısının başlığında «birey olmak» diyor Mutluay; ama savunup övdüğü «bireyselci (individualist) olmak». Tam Raufî bir yazı.

TİMUROĞLU — Mutluay tanıklar da göstermiş: Muhammed, Ataç, Rosa Luxemburg, Namık Kemal...

SAY — Mutluay'ın andığı o sözü gerçekten söylemiş mi Muhammed? O söz doğru mu çevrilmiş Türkçeye? Bence hiç önemi yok bu soruların.

TİMUROĞLU — Haklısın. Mutluay'ın kendisine dayanak yaptığı o sözü bir daha okuyalım: «En beliğiniz -belâgatlı konuşanınız- en çok yalan söyleyeninizdir.»

Herkes bilir ki uz-dilli (beliğ) olmak için yalan, yanlış, eksik söylemeye gerek yoktur. Bunun tersi de doğrudur: Yalan, yanlış, eksik söylemek için de uz-dilli olmak gerekmez.

GELENCİK — Evet. Yoksa ya durmadan yaptığı yanlışlara bakıp Mutluay'ı beliğ saymak, ya da beliğ olmadığı için doğru söylediğini kabul etmek gerekirdi.

SAY — Mutluay o sözün doğruluğunu kabul ediyor. Öte yandan da insana güzel gelen yalanlar, sanat yalanları olduğunu, onları düşünmeden kabul ediverdiğimizi söylüyor. Burada da Raufî bir incelik var...

TİMUROĞLU — Evet. Sanat yalanı dediği şeye Nâzım Hikmet'ten de örnek veriyor: «Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür/ve bir orman gibi kardeşçesine.» Böylece övüyor Nâzım'ı sözümona. «En beliğlerden» sayıyor. Ve de «en çok yalan söyleyenlerden» olduğunu söylüyor. Herhalde hoşgörülecek bir durum yarattığını sanıyor böylece.

GELENCİK — Okur musunuz ne dediğini?

TİMUROĞLU — Okuyorum: «İnsana güzel gelen yalanlar bunlar. Düşünmeden kabul ediveriyoruz. Şimdi söyler misiniz bana, hangi ormanda kardeşçe bir yaşam vardır?»

GELENCİK — Her ormanda yaşama savaşının yanında, köklü, uyumlu, ortaklaşa, kardeşçe bir yaşam olduğunu, öyle ki bu yaşam zincirinin bir halkası kırılırsa orman varlığının tehlikeye düşebileceğini unutuyor Mutluay, falan demeyeceğim. Bu, Mutluay gibi toplumsal-Darwinciliğe götürür insanı. Mutluay, herkes Darwin'in «yaşama savaşı»nı düşünerek sorusuna «hiç bir ormanda» yanıtını verecek sanıyor. Yanıt bu olunca Nâzım da yalan söylemiş olacak. Mutluay toplumsal-Darwincilikte epeyce yol almış doğrusu.

SAY — Afrika'nın yaban köpeklerinden de örnek verdiğine bakılırsa, daha da yol alacağa benzer. O örnekten çıkardığı sonucu da okuyayım: «Sürü hayvanı olmak güç değil, zor olan birey olmak. Rosa Luxemburg'un dediği gibi 'asıl özgürlük herkes gibi düşünmeğe mecbur olmama özgürlüğüdür.'»

TİMUROĞLU — Bu özgürlük tanımını neresinden tutup silkeleyeceğini şaşırıyor insan. Ama tam Mutluay'ın bireyselciliğine uygun bir tanım doğrusu.

GELENCİK — Verir misiniz bana şu yazıyı? Burada okumamız gereken şu sözlerine bakın: «İnsanın insanlığı, onu sürü hayvanı gibi güden, gütmüş olan, gütmeyi düşleyen führer'li, başbuğlu saplantılarda değil, tekliğinde, birey özgürlüğünde, yalnız kalabilme direncinde doğallıkla.» Bence Mutluay'ın düştüğü açmazı burada şöyle bir toparlayıvermekte yarar var.

TİMUROĞLU — Toparlayalım: Toplumsal-Darwincilik, Darwin'in yaşambilimsel evrim kuramını kullanarak toplumu ve toplum tarihini açıklama çabasıdır. Yaşambilimciliğin (Biologismus) bir biçimidir. Irkçılıkla sıkı bağlantısı vardır. Mutluay'ın bütün sözleri faşizmin ekmeğine sürülmüş yağdır. Sözlerine antifaşist bir görünüm vermeye çalışmasını yorumlamaya kalkmayacağım.

SAY — «Teklik» ile, «yalnız kalabilme direnci» ile führerlere karşı durulamaz. Tek kalanı, yalnız kalmakta direneni, führerler tutar, kendi benzerleriyle birlikte bir sürüde toplayıverir. Mutluay'ın bireyselciliği öyle yepyeni, Raufî bir bireyselcilik değil. Şu bilinen bireyselcilik. İdeolojik bakımdan, sömürüyü, kâr ve çıkar kaygısını, bencilliği haklı göstermek demek olan bireyselcilik.

GELENCİK — İşin ideolojik yanı budur kısaca. Şimdi Mutluay'ın «sanat yalanı» dediği şeye dönelim. Küçük Oturum'a bir ortaokul öğrencisi de katılsaydı ne kadar iyi olurdu, değil mi?

TİMUROĞLU — Gerçekten çok iyi olurdu. Ona şöyle sorabilirdik örneğin: «Nâzım Hikmet bu dizelerinde hangi edebî sanatı ya da söz sanatını kullanmış?»

SAY — İmaj'dan falan söz etmeye gerek yok. Nâzım'ın şu dizelerini anımsadım şimdi: «Karım benim,/Gözleri baldan tatlı arım benim». Mutluay'ın mantığına göre, bir kadının gözleri baldan tatlı olamaz. Daha doğrusu tatlı olamaz. Çünkü yenemez, yalanamaz bir kadının gözleri. Ama aynı mantığa göre, ağlamış bir kadının gözleri için şöyle bir dize uygun düşer herhalde: «Gözleri denizden tuzlu yarim.»

TİMUROĞLU — Mutluay, öğretmenliği boyunca öğrencilerine öğrettiği bazı şeyleri unutmuş galiba.

SAY — Unutmaz, unutmaz o böyle bilgileri. İşine gelmediği için kullanmamıştır sadece.

GELENCİK — Bence hak ediyor bu sözlerinizi Mutluay. Şimdi, izin verirseniz, yazısının sonunu okuyayım: «Şimdi bir sanat yalanına daha geliyorum. ... Nâzım Hikmet, Börklüce Mustafa ile adamlarının özlemini şöyle dile getirir: 'Hep bir ağızdan türkü söyleyip/Hep beraber sulardan çekmek ağı/Demiri oya gibi işleyip hep beraber/Hep beraber sürebilmek toprağı/Ballı incirleri hep beraber yiyebilmek/Yarin yanağından gayrı her şeyde/her yerde/hep beraber/diyebilmek için/On binler verdi sekiz binini..'

Eşitlik, kardeşlik güzel de.. Yârin yanağından gayrı pek çok yerde, pek çok şeyde sürmeli, yaşamalı bireyliğimiz. Başka türlü insanca bir mutluluk olmaz ki..»

İşte böyle bitiyor yazısı.

TİMUROĞLU — Gerçekte Mutluay Nâzım'ın söylediği «öz»e karşı çıkıyor. «Güzel sanat yalanı» gibi şeylerden söz etmesi sözü buraya getirmek için.

SAY — Ama toprağı tek başına sürmekten, demiri tek başına işlemekten, ağı tek başına çekmekten hiç söz etmiyor. Ballı incirleri tek başına yemekten de söz etmiyor, ama ayıp olur diye söylememiş olmalı bunu...

GELENCİK — Nâzım'la bir tek noktada anlaşıyor Mutluay : Yarin yanağında hep beraber olmaya o da «hayır» diyor. Ama buradaki uyuşma görünüştedir. Gerçekte Mutluay yâri (kadını) malı olarak, başkalarıyla paylaşmaya katlanamayacağı bir nesne olarak görüyor. Oysa Nâzım, yâri (kadını) paylaşılacak bir nesne, bir şey gibi görmediği için öyle yazıyor. Yâri (kadını) nesneleri, şeyleri paylaşan bir özne olarak görüyor. Mutluay'ın nasıl bir mülkiyet tutkusuna kapıldığı yazısından da anlaşılıyor.

TİMUROĞLU — Evet. Fakir Baykurt'un «Yayla»sından bir örnek veriyor. Okuyalım o sözlerini.

GELENCİK — Okuyalım: «Çakır Dayı, ardıcın dibinden 'Yeşilce'yi, plastik su kabını alır. Aslında her aracın, eşyanın bir kişiliği vardır çadırda, evde. Yeşilce'nin bir de eşi vardır. Allıca derler. Elektrik fenerinin adı Alapilli'dir. Ağıl kapısında bekleyen köpeğin Badışı'dır. adı.» Sonra Necati Cumalı'nın bir şiirinden bir alıntı var. Mutluay'ın vardığı sonuç da şöyle: «Öyledir; insan, yaşamına giren her şeye, eşyaya bile, kendi damgasını, ilgisini, sevgisini kazır sanki, onu da insanlaştırır.»

SAY — Bu damga, Mutluay adına çıkartılmış bir «tapu» olabilir. Bu ilgi, Mutluay'ın mülkünden düzenli aldığı «kira» olabilir. Bu sevgi, Mutluay'ın o mülkü elinden kaçırma kaygısı olabilir... Mülkiyet tutkusu o kadar ileri götürülmüş ki «insanlaştırmak» sözcüğünü kullanıyor Mutluay.

TİMUROĞLU — Mutluay'ın «güzel sanat yalanları»ndan söz etme gerekçeleri besbelli. Neye karşı apaçık. Dağlarca'dan, Mehmet Akif'ten de «sanat yalanı» örnekleri vermesi sadece basit bir taktiktir.

GELENCİK — Yanılmıyorsam, Fethi Naci -kulakları çınlasın- bir yazısında Mutluay'a biraz da politik ekonomi öğrenmesini öğütlemişti. Bence Mutluay kendi çıkarına olan politik ekonomiyi çoktan öğrenmiş. Öğrendiklerini de «edebiyat sohbetleri» adı altında iyi uyguluyor doğrusu...

TİMUROĞLU — Birey'in varlığını kimse yadsımıyor. Sanatta, edebiyatta birey, bireysel yadsınıyormuş, önemsenmiyormuş gibi tavır alıp bazı sözler edenlerin amaçları iyi araştırılmalı. Mutluay'ın yazısı ideolojik tutumların edebiyat alanına nasıl yansıdığını gösteren güzel bir örnek. Küçük Oturum'a konu olmasını bundan dolayı önermiştim.

tartışma

" Parti Edebiyatı ,, ve Türkiye

Demir Özlü

Orhan İyiler'in 'Sanatta Slogan ya da Sanatın Proleterleştirilmesi Üzerine' başlıklı, benim bir yazımı eleştiren yazısı öyle çok anlama ve bilgi yanlışlarıyla dolu ki (1), çağımızın Türk aydınına özgü bazı hastalıkları da göstermese yanıtlamazdım. Ama bugün, en çok, içinde bulunduğumuz ortamda sola bağlı olarak bu hastalıkları göstermenin gereğine inandığımdan - öyle ya on yedi yılda «parti» ve «örgütlenme» konusunda bir arpa boyu yol aldık - yanıtlamak zorunluluğuna inandırdım kendimi.

Önce 'geçmişin kültür kalıtı (mirâsı)' ile Virginia Woolf örneğini ele alalım. O yazımda Virginia Woolf örnegi, bile bile aşırı bir örnek olarak seçilmiştir. Gerçekten büyük bir yazar olduğunu yatsımayacağımız Woolf'un romanlarından çıkan «dünya görüşü», burjuva sınıfının bir kesiminin dünya görüşü olmanın ötesinde değildir. Özellikle, «tipik olarak» bu sınırlar içinde kalır. Bir yandan bağlı bulunduğu sınıfın tarih içindeki yerine, bir yandan o sınıfın sahih bir bireyi olarak yazarın kendi kişiliğine bağlı kötümserliği burjuva sınıfına özgü bir kötümserliktir. İşte, çağımızdaki politik düşünceler, uygulamalar, değişen politikalar, bütün bu oluşum içinde devinen inançlı ve sahteinançlı üyeler ortamında, ele alınması sorumluluk gerektiren bir konuda, Woolf gibi özel bir yazarı bilerek seçmiştim; -belki çok açık değildir ama, gene de anlaşılabilir- şu soruyu sormak istiyordum: -sosyalist bir devrimden sonra ya da sosyalist toplumda Virginia Woolf'un yapıtları ortadan kaldırılacak mıdır?

Burada bir kaç şeyı birbirine karıştırmamak gerekiyor: insan bilgisinin bir ürünü olarak, marksist kuramın oluşmasına katkıda bulunmuş çalışma alanları, yapıtlar vardır: Lenin'in gösterdiği marksizmin üç kaynağı gibi, etnolog Morgan'ın araştırmaları gibi... bir çok bilgi alanı; bundan da ayrı olarak ilerlemeci insan düşüncesinin tarihsel aşamaları vardır... en son aşaması marksçılık olan aşamalar; ilk çağ materyalistlerinin bilgileri, Aydınlanma Çağı düşünürleri, burjuva ihtilâlci düşünürler, ilk sosyalistler, Paris Komünü deneyi... vb. gibi, iyice ayrıntılandırılıp, sıralanabilir.

Woolf'u böyle bir yere, leninizm öncesinde, böylesi bir çizgi içinde ilerici kültür kalıtı içinde bir yere, yerleştirmiyorum ki ben. Tersine, bu çizginin dışında kalmış bir yazarı ele alıyorum; sosyalist bir devrimden sonra o yazar da ortadan kalkmayacaktır, demek istiyorum.

Woolf gibi, gerçekten bütünüyle burjuva dünya görüşünün sınırları içinde kalmış, o dünya görüşü içinde yitmiş bir yazar, dünya görüşü açısından, sosyalist kuramca eleştirilecektir. Giderek, sosyalist bir toplumda daha az okunacaktır. Belki bir gün hiç okunmaz olacaktır. Gerçekten de, sosyalist insan, bütün temel yönsemeleriyle yaratıldığında, Woolf'u çeviren dünyadan, o dünyanın tarihsel konumunun ve sınıfsal yapısının yarattığı sorunlardan, o türlü bir bireysellikten pek birşey de anlamaz olacaktır. Anlamaması, Woolf'u uğraştırmış sorunların ona çok yabancı, silik gelmesi de gerçekten gerekir. Ama marksıst eleştiriye yakışan, sosyalist kuram önünde Woof'un dünya görüşü böyledir diye onu yasaklamak, «majestelerinin intihar etmiş yazarı» biçiminde karalamak değildir elbet. Bu yasakçılığa karşıyım. Marksist kuramın görevi, Woolf'u kendi tarihsel toplumsal kesiti içindeki yerine oturtmaktır. (Lefebvre'in de yaptığı başka birşey değildir.) Woolf'da çöküşe, ka-

Yüreklendirmenin Saati

Kalk sevgilim yola çıkmanın vakti
seherin sevincini toplayan kuşlar
çapaya giden çocukları geçti

Kak sevgilim yüreklendirmenin saati
ince kalibreli kırağılı tüfekleri
iki dağ zinciri arasında
restini çekmiş kaçakçı köylüleri
Kalk sevgilim yüreklendirmenin saati

don tutmuş nice gönülleri
ulam-ulam yollara düşmüş
azapları marabaları

Kalk gidelim ormanın gür örtüsüne
ardımıza alarak gamlı çıngırak rüzgârı

Ahmet Ada

ramsarlığa, ölüme giden nedir? O dönemin İngiliz burjuvazisi mi? hangi sınıf? Woolf, hangi sınıfın görüşleri dışına çıkamıyor? 'Hasta kişilik' gibi metafizik bir çözüm yoluna mı sığınacağız? «İnsan ilişkilerinin bütünüdür.» Woolf'un dünyasını kuran hangi maddi ve düşünsel ilişkilerdir? Yapıtlarının biçimsel ve şiirsel bir başarısı varsa, bu başarı nerden geliyor?

Demek istediğim sadece bu, Woolf konusunda. Onu örnek almanın bazı sekter çevreleri kızdıracağını biliyordum. Ama şunu belirteyim ki, «sektarisme»i, markşçılık içinde bir eğilim olarak görmek elde değil; sektarizm markşçılıktan başka birşeydir.

Marx da, Lenin de, birçok yerde, birçok defa, «burjuva yazarlarından öğrenecek pek çok şey var» derler. Bizim «solcu»larımızın, burjuva yazarlarından öğrenecekleri birşey yok herhalde.

Gelelim 'Bogdanof' sorununa. Yeni öğrenenler, iyice öğrenmemişler, kendilerini de, karşılarındakini de başka birilerine benzetirler. Biz, daha çok, Proletkült kuramcılarından Bogdanof'a benzermişiz. Oyle diyor yazar: «Şaşırtıcı durum hemen burdan başlamaktadır. Nedeni de gerçekte şu: Özlü Proletkult'çüleri savunmalıydı. Lenin'e karşı da ondan. Kendi tutumuna uygun düşen tek gerçek buydu çünkü. Proletkült'çüler yani Proleterya kültürü gelişimini oluşturanlar aslında -şaşırtıcı gibi görünecekse de- Özlü gibi avant-garde edebiyatın sözcüleri ve öncüleriydi de ondan. Başlarında da Bogdanof gibi Parti'den atılmış bir lider bulunuyordu.» Ne ilgisi var! Günümüz Türk sol aydını aynada kendisini başkasına benzettiği gibi, karşısındakini de birilerine mi benzetiyor? Kişiliksizlik eğilimi değil mi bu? Düşüncelerinden ötürü, kaşlarını çinliler gibi çektirenler de mi göreceğiz yakında?

Bizim Mach felsefesiyle bir ilgimiz olmadı. «Illégalité» hastalığına da yaşamımın hiçbir döneminde yakalanmadım. Sosyalist çalışmayı, bütünüyle yasadışı bir örgüt çevresinde toplamak gibi bir düşüncem, bir eylemim olmadı. Sosyalistlerin legal yollardan da, gerektiği gibi yararlanmaları kadar doğru birşey olamaz. Özellikle, aklım ereli beri, «markşçılığı geliştirmek», Türkiye koşullarında «yepyeni bir sosyalist kuram ya da kültür kuramı oluşturmak» gerekliliğini hiç savunmadım. Tersine, 'Ötedeki Ülke' adlı hikâyemde 1969 yılında «solun düşüncesi tektir. Kuramı tektir. Partisi tektir.» diye yazdım. Althusser, markşçı felsefede, felsefeye ilişkin bir boşluk gördüğü, çelişkileriyle birlikte o boşluğu doldurmaya kalkıştığı için, Türkiye'de onu eleştirmeye cesaret ettim (2). **'Birikim'** dergisini yayınlayan genç aydınlar, Altusser'e özenerek, ilk sayılarında, «materyalist bilgi kuramının yeniden kurulması»ndan sözettikleri için, onların da bu yanlış tavırlarını eleştirdim.

Şimdi kitaplarda, sözlüklerde Bogdanof'dan, Otzovizm'den sözedilirken kullanılan «devrimci lâfazanlık»la herhangi bir ilgimiz olmadı. Tersine, sayın Orhan İyiler'in eleştirdiği yazım da, bir anlamda, devrimci lâfazanlığı yermek için yazılmıştır. Bu alanda söylev vermeye, davranış göstermek yerine lâfazanlık yapmaya hiç yatkın değilim.

Sayın yazar Proletkult, Bogdanof... vb. konulardan, haklı olarak, «Parti Edebiyatı» sorununa geliyor; yazısına Lenin'in, bu konuda söyledikleri̇nden cümleler alıyor. Bu konuda, Lenin'in söz-

---

Kuvvay-ı Seyyare

Kuvvay-ı Seyyare karargâhından
Gece geç vakit bildirilmiştir
Akşam üzeri başlıyan ateş içinden
Ethem yoldaş ve arkadaşları
Simav üzerinden Uşak'a varmıştır

Kuvvay-ı Seyyare muhabirinden
Özel telgrafla iletilmiştir
Yarım saatlik bir gecikmeden
Ölüm noktasını vuran askerler
Ankara'ya doğru yola çıkmıştır

Kuvay-ı Milliye karargahından
Makina başında sorulmuştur
Bazı acı gerçekler Gördes'ten
Salihli halkından gelmiştir
Ölüm hangi çizgiyi geçmiştir

Anadolu Ajansı İstanbul'dan

Çok acele bir haber vermiştir
Birinci Divan-ı Harb-i Örfi'den
Kuvay-ı Milliyeci aydınlar
Ölüm çemberine girmiştir

Hakimiyet-i Milliye gazetesinden

Manşet bir olay verilmiştir
Düzce İhtilal Komitesi'nden
Silah sesleri duyulmuştur
Ölüm Bolu dağlarını aşmıştır.

Türkiye'nin ateşle sınavından
Kara gözlü bir kadın geçmiştir
Üç yüz yoldaş İzmir limanından
Nasıl Yozgat çarşısına girmiştir
Bu korkunç olayı hikaye etmiştir

Kuvvay-ı Seyyare karargâhından
Türk devrim tarihine yazılmıştır
Yıllar sonra bu büyük kavgadan
Ethem yoldaş ve arkadaşları
Halkın kendisi olarak çıkmıştır

Nurer Uğurlu

lerinin anlamını çeşitli biçimlerde yorumlayan, kanıtlar ileri süren anlayışlar bir yana, belli bir tarihsel dönemde, belli koşullar altında söylendiğini de belirtmeliyiz.(3) Daha ilk cümleden bu koşullar bellidir: «Rusya'da sosyal-demokrat çalışma için Ekim Devrimi'nden (4) sonra doğmuş olan yeni koşullar gündeme bir parti edebiyatı sorunu getirmiştir» demektedir. Kısa süre başarılı olan, ar-1917 Devrimi'nin de müjdecisi olan 1905 Devrimi dından karşı-devrime yol açan, ama bir bakıma Rus Sosyal-Demokrat İşçi Partisini, büyük ölçüde yasala çıkarıyor, daha doğrusu Parti'nin geniş halk yığınlarıyla ilişkisini arttırıyordu. Büyük ve düşündürücü nitel değişiklik karşısında, Parti'nin kuramsal sağlamlığından birşeyler yitirmemesi için, onu kurumlaştırmak bakımından, birçok tedbir önerir. Parti'ye, düşüncesi sağlam yazarları kazandırmak içindir o çağrı. Hangi koşullarda, kimlere karşı, hangi tehlikeler önünde söylendiğine bakmalı; yazılı emir olarak kabul etmeden önce. Düpedüz ve her zaman için Parti Edebiyatı'nı savunan bir yazı olarak alınsa da, bizim açımızdan

durum o değildir. Hangi parti'ye bağımlı bir edebiyatı savunuyor Orhan İyiler? Şu, tarihsel sorumluluk adına bir «Birleşik Sol Cephe» dahi kuramayan, kişisel tutkuların ayaklandığı, 1967 öncesi Yunanistan'ında EDA'nın yaptıklarını da yapamayan yığınla sol partiden hangisine bağımlı bir edebiyat? 1905 yıllarının çağrısına uygun bir edebiyat mı? Olumlu tip idealizasyonunu da içeren, bir dönemin Sosyalist-Gerçekçi edebiyat kuramlarına bağlı bir edebiyat mı?

Edebiyatın, bütünüyle, Parti Edebiyatı olabilmesi için Parti'nin, kültürel alanda, en geniş anlamıyla, marksçı kuramın **entellektüel** zenginliği üzerine oturabilmesi gerekir. Zaten, bu entellektüel zenginlik, kuramın bütün zenginliğine karşın, her zaman, her ülkede hazır da değildir. Bu bir anlamda, yeni bir kuram yaratmak değil, fakat geçmiş kültür kalıtından da yararlanarak, sözkonusu entellektüel zenginliğin, her dönem, her ülke için yaratılması sürecini de içerir. Bunun da 'ezbercilik'le» olamıyacağı açıktır.

Bugünün Türkiye'sinde, bu anlamda bir Parti yokken, varmış gibi davranmak, kendini olup bitenden soyutlayan, **idealist** bir tavırdır. Parti yokken, Parti varken dahi savunulması gereken «**geniş cephe siyasetini**» savunmamak(5), hem içinde bulunulan koşulları algılayamamak gibi bir görmezlikten, hem de kendini somut koşulların dışında tutan bir 'illusion/yanılsama' dan kaynaklanır. İçinde bulunduğu koşulları görmezlikten gelmek, idealist tavrı da aşan bir saflıktır. Kendi toplumunun tarihin hangi noktasında olduğunu bilmeyen bir tavır, elbette Parti'nin gerçekten varolmasını da engelleyen bir tavırdır. Elbette, kendilerini çevreleyen koşulları göremeyenler, yanılsama içinde, **Parti'nin oluşturulması** gerçekçi düşüncesinden, alçakgönüllüğünden, gerçekçi mücadele yöntemlerinden de uzak olurlar.

Bu tavır, tarih karşısında fikirleri bağımsızlaştıran bir tavırdır. Çünkü, devrimci tutum, devrimcinin içinde yaşadığı topluma önündeki devrimci adımı attırabilmesiyle mümkündür. Nihayet, insanın kendini leninci sayması kolaydır; (Lenin'den birkaç kitap okuyan birçok genç öyle sanıyor), ama asıl devrimci tavır, tarihsel olarak, **bulunduğun yeri** belirlemek, eylemini, politikanı ona göre saptayabilmekle başlar.

Orhan İyiler'e göre, «Lenin, sanattan kesin olarak sınıf kavgası anlayışının topluma yerleşmesini istemekte...» imiş. 1905 ya da 1920. Orhan Kemal, partisiz bir yazardı, o da sınıf mücadelesini gösterdi yapıtlarında. Demek ki, bugünün Türkiye'sinde, bunu gösterebilmek için partili olmak gerekmiyor.

Düşünceleri, içlerinden çıktıkları tarihsel koşullardan soyutlayıp, bağımsızlaştırmak, kendimizi de, düşüncelerimizin temelini de idealizme sürüklemektir.

Farklı somut tarihsel koşullarda, farklı edebiyatlar olacaktır. Bunun tersine düşünmek, içinde idealist gedikler taşıyan bir tutumdur.

Lenin, «Dickens'e bile tahammül gösteremiyormuş.» Oyle diyor yazar. Krupskaya'nın anılarından çıkarıyor bunu (6). Dickens'in, «küçük burjuva duygusallığı»nı ben de çekemiyor, ilk gençlik yıllarından sonra, ben de, Dickens okuyamıyorum. «Tiyatro'ya son gidişimiz 1922 de idi. Dickens'in **Criket on the Hearth** (Ocak Çekirgesi) adlı oyunu oynanıyordu. Birinci perdenin sonunda İliç sıkılmaya başladı. Dickens'in küçük burjuva duygusallığı sinirlerini bozdu ve ihtiyar oyuncak satıcısı, kör kızı ile konuşmaya başladığı zaman İliç artık dayanamadı ve perdenin yarısında salonu terketti.»

İşte bu anılardan politik «ahkâm» çıkarmaya çalışmak büsbütün saçmadır. Dickens, sosyalist olmayan, sadece toplumsal eğilimler taşıyan, gerçekten küçük burjuva duygusallığı içinde bir yazardır ama, bu olayda Lenin'in durumuna, içinde bulunduğu koşullara, hasta oluşuna da bakmak gerekir. Lenin, bu oyunu birkaç yıl önce, başka bir ruh durumunda seyretseydi, o zaman belki de salonu terketmeyecekti. O zaman da Dickens eleştirilmeyecek bir yazar mı olacaktı. Aynı oyunu türkçeye Nazım Hikmet çevirmiştir, nasıl bundan dolayı, bu oyun marksçı bir oyun olmuyorsa... Aynı sekter inkârcılık! Aynı ezberci, doğmacı tavır! Bütün bu olup biten Dickens'i, modern romanın kurucuları arasındaki yerinden söküp alır mı?

Yazar, bu arada, bizim edebiyat anlayışımız üzerine de **tahminler** yürütmekten geri kalmıyor. Bu da bıkkınlık verici bir yinelemedir. Osman Şahin adlı bir genç yazar, birkaç yıl önce, Cumhuriyet gazetesinin sanat eki, kendisine bir soru yöneltti- ğinde, hemen «büyük kentlerin bulvarlarında bunalan yazarlardan söz etmişti. Erol Çankaya adlı genç şair, Cumhuriyet'te 26.6.1977 tarihinde yayınlanan «Sloganci Sanat Sloganı' adlı yazısında...»

Zaman Boyutu

Güneş de bunalır/bazan
Uzanır mavisine bir denizin bir gökyüzünün
Belli belirsiz bir akşamda/hüznün
Dört boyutlu bir resim gözlerde kalan

Zamanı durduruyorum/vurgulanmış bir an
Yürek yüreğe bir çarpıntı/Kuş mu uçtu
Ben var mıydım sen var mıydın/Zaman kaçtı
Anılarda açan hangi haziran

Subutay Hikmet

Çünkü slogancılık eğilimi benim görebildiğim kadarıyla bireyci yanlarını, boğuntularını, müzminleşmiş patolojik komplekslerini kâğıda dökebilmek için her an yeni alfabeler arıyan kişilerin başına sorun olmamış hiçbir zaman.» diyor. Bunlar 'keskin solculuk' yapanlardır. Orhan İyiler'de hiç derinlemesine düşünüp, araştırmadan şunları söylüyor: Ozlü, 2. nci Yeni soyutlamasından marksizmin köprüsüyle bireyci bir anlatım biçimini önermektedir bize aslında... Edilgenlik ve yenilginlik kapitalist dünya gerçeklerini daha iyi yansıtır. Madem ki kapitalist toplum, aşılacak bir toplumdur, bir çaresi bulunamıyor bunun, sanatçı kişi bu bunalan, çürüyen, duvara birşeyler yazıp bozan, çıldırarak intihar eden toplum kişilerinden biri olmalıdır. O toplumun eleştirisi en sağlıklı bir biçimde ancak böyle yapılabilir. Çürümüş toplumun tanıklığı, gerçeği bir başka türlü yansıtılamaz.»

Bütün bu anlamak istememe eğilimi karşısında ne diyeyim; 'Bilinç'den, 'içinde **bulunulan koşulları** algılamaktan', o koşulları idealizme, söylevciliğe, devrimci lâfazanlığa düşmeden 'aşabilmek'ten en çok bizim sözettiğimizi mi? Neyi söyleyeyim? Kendi edebiyatımın yorumunu kendim mi yapayım?

Kendini Leninciymiş gibi göstermek sorununa gelince: «Bay Özlü illâ Leninist olmak zorunda değildir» diyor Orhan İyiler. Hiç de böyle bir saplantım yok. Ben kendimi, sınırlarımı bilen birisiyim. Düşüncelerim ortaya koyduklarımdan fazla birşey değildir. Kedisini aynada başkalarına benzetenlerden değilim. Milliyet Sanat Dergisi'nde yayınlanan yazıma Lenin'in temel düşüncelerinden birini aldım. «Ancak insanlığın keşfettiği bütün zenginliklerin bilgisiyle belleğini zenginleştirdiğin zaman marksçı olabilirsin» de der Lenin. Yazıma Lenin'den bazı düşünceler almam, kendimi Leninci olarak tanıtmak isteğinden gelmiyor, düşüncelerimi açıklıyabilmek için, başka düşünürlere de dayandığım gibi, bir düşünür olarak Lenin'e de dayanıyorum. Hepsi bu.

Bir de 'Proleterya diktatörlüğü' ile ilgili paragraflar var. Bu konuda şunları söylemekle yetineyim: aslından uzaklaşmıyalım; bu kavramın ve politikanın asıl adı: «proleteryanın ve köylü sınıfının **demokratik** diktatörlüğü»dür. Buradaki 'demokratik' tutum, elbette burjuva eğilimlere, burjuva dünya görüşüne ve politikasına yaşama hakkı veren bir demokrasi anlayışı değildir; fakat marksist ideoloji içinde katılıktan, klişeleşmekten kaçınan, bu ideoloji ve Parti içinde tartışma olanaklarını ortadan kaldırmayan bir tutumdur. «Proleterya Diktatörlüğü» bir amaç değildir ki, fetişleştirilsin. Sadece geçici bir dönemdir, burjuva eğilimlerin tasfiye edildiği dönemin adıdır. «Disiplın ve hiyerarşi» sosyalist toplum aşamasında anlam ve nitelik değiştirecektir. Komünist kuramda, diktatörlük özlemlerimizin yansımasını değil de, tüm maddesel temelleriyle özgürleşme istemlerimizin yansımasını görsek daha iyi yapmış oluruz.

Şöyle yazıyor Orhan İyiler: «İnsanlarımın açlık, işkence, faşizm, cahillik vede geri kalmışlıkla hergün burun buruna yaşadığı benim ülkemde...» (Yaşar Kemal'in Ortadirek'te, Muhtarın kendisini mürekkep yalamış gibi göstermek için durmadan kullandığı şu gülünç «ve de» sözcüğünü de kullanıp duruyor). Bu çeşit söylevler, ne yazık ki, günümüz Türkiye'sinde alkış toplamaya hâlâ devam ediyor. Alkış toplar bu sözler, ama sorunlara bu tür yaklaşım, bizim, ulus olarak, aydınlar eliyle kurmamız gereken, maddeci bir kültürün temeline katkıda bulunmaz.

---

(1) Orhan İyiler -'Sanatta Slogan yada Sanatın Proleterleştirilmesi Üzerine' Tiyatro; 77; sayı : 41.
Demir Özlü -'Edebiyatın Proleterleştirilmesi...' Milliyet Sanat Dergisi, sayı : 198, 24. Eylül 1976.
(2) Yeni Ufuklar, Mayıs 1976, 'Louis Althusser'e Karşı.'
(3) Novaya Novaya Zhizn, sayı 12,13 Kasım 1905.
(4) 1905 Ekim Genel Siyasal Grevi.
(5) Ataol Bahramoğlu, **Politika** gazetesinde yayınlanan yazılarında, böyle doğru bir politikayı savunmuştu.
(6) Nadejda Krupskaya-Souvenirs des proches de Lénine.

deneme

Neden Tartışırız ?

Ömer Naci Soykan

Bizi tartışmaya zorlayan nedır? Tartışmadan vazgeçebilir miyiz? Tartışmanın bir onsuz olunamazlığı mı var yoksa? Tartışmalar sınıflandırılabilir mi? Kaç türlü tartışma vardır? Her türlü tartışmanın kaynaklandığı ortak bir temelden söz edilebilir mi? Tartışmanın sorunsal yanı neredendir? Sağlıklı bir tartışma nasıl yapılır? Bir tartışma mantığı var mı? Tartışma nasıl başlıyor, nasıl gelişiyor ve nasıl sonuçlanıyor ya da sonuçlanmıyor? Sonuçlanan ve sonuçlanmıyan tartışmalar mı var?

Tartışma dili yanlış kullanmadan mı doğuyor? Çağımızda yaygın bir görüşe göre genellikle tartışmalarımızın nedeni dilin kullanımındaki belirsizlik, kaypaklıktır. Dilin kaypaklık ve belirsizliği giderildi mi tartışma da ortadan kalkar. Bu amaçla, hiçbir belirsizlik ve kaypaklığa yer vermiyen «formel» diller kuruldu. Çalışmalar yoğunlaştı, ama dilin yalnızca bir araç olduğu unutuldu. Gerçi dili kaypaklık ve belirsizlikten kurtarmak tartışmayı sağlıklı kılmak için gereklidir, ama yeterli değil. Çünkü tartışmada dil bir araçtır. Aracı olabildiğince yetkinleştirmeli. Ancak bunu yaparken amacı gözden yitirmemeli. Araç, bir amaç için kullanılmıyacaksa hiçbir değeri yoktur.

Tartışmalar çeşitli bakımlardan sınıflandırılabilir: Çıkar çatışmalarından doğan tartışmalar. Yanlış anlamanın getirdiği tartışmalar. «Psişik» nedenlerin ağır bastığı tartışmalar. «İdeolojik» amaçlı tartışmalar. Sonuç vermiyen kısır tartışmalar. Bir sorunun çözülmesine yönelik tartışmalar ve daha başkaları.Her sınıflama bir açıdan yapılmak zorundadır. Bu sınıflamanın gereğidir. Bir açıdan yapılan sınıflama, kuşkusuz sınıfladığı şeye bir açıklık getirmeyi amaçlar. Ama başka açıları dışarda bırakmak zorunda olduğundan sınıflamaların kuşatıcılığı ve tüketiciliğine her zaman kuşkuyla bakılmıştır. Bu nedenle herhangi bir sınıflama denemesine girişmek dileğinde değilim.

Her tür tartışma bir savla başlar. Sav ortaya birşey koymaktır; birşeyi öne sürmektir. Sav bir karşı-savı da birlikte getirir. Tartışma en az iki kişiyle yapılır. Tartışanlardır bunlar. Bir de ortada tartışılan vardır. Tartışılanı olmıyan «tartışmalar» da yok değil. Sözde tartışmalardır bunlar. Amaç tartışma değil ,karşı yanı suçlamak ya da yenmektir. Gözalıcı sözlerle puan toplamak istenir. Kazanmak ve yitirmek olgusu yönlendirir tartışmayı. Tartışma «sidik yarışı»na döner. «Sidik yarışı» hafif bir deyim; ama pek çok ciddi(!) tartışma biraz irdelendiğinde böyle bir görünüş alır.

Olumsuz tartışmanın bir başka biçimi de «kör döğüşü»dür. Ne tartışılan bilinir, ne de kimin ne söylediği anlaşılır. Tartışma saatlerce sürebilir. Sonunda ya kavga edilir, ya da herkes barışır, herşey tatlıya bağlanır. Tatlıya bağlananın da ne olduğunu kimse bilmez.

Tartışmanın amacı tartışma dışında aranmamalı. Tartışmayı yönlendiren herhangi bir dış neden olmamalı. Tartışma başka bir amaç için araç yapılmamalı. Niçin tartışıyoruz, sorusunun yanıtı tartışılan sorunda aranmalıdır. Tartışmayı bir silâh olarak kullanmak, tartışılan sorunun varoluş nedenini ortadan kaldırır, böylece tartışma yolundan sapmış olur.

Tartışmanın ağırlığı tartışanlardan yana değil. tartışılan üstüne düşmeli. Tartışma tartışanların kişiliğini dışarda bırakmalı. Önemli olan kişiler de-

İnsanlık Ölüme Durmuş

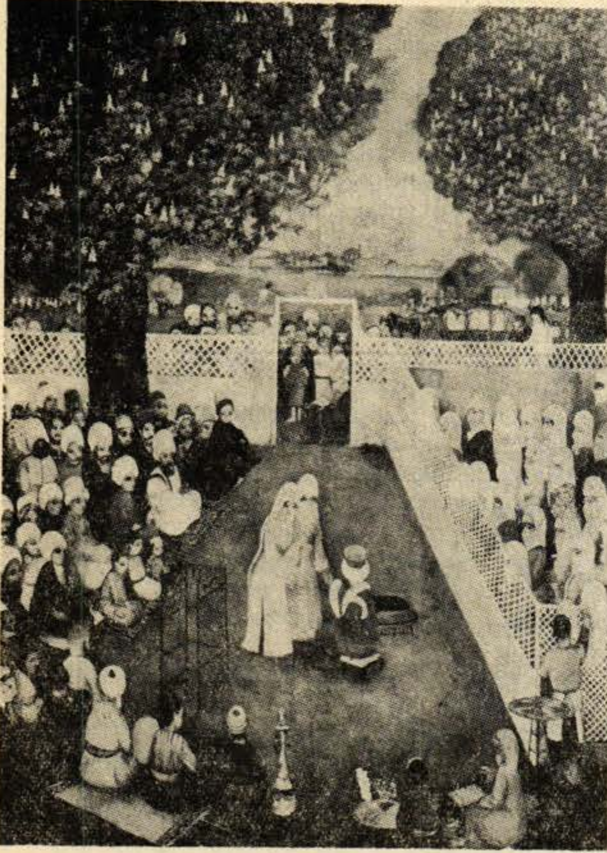
Esiyor kötülük rüzgârları evrende
Bir evren ki, içi kara-dışı kara
Bir evren ki ,yitirmiş sabahlarını
Kan kusturuyor gül kokan dudaklara.

Her yeni gün binbir sorun getiriyor
Çiğneniyor iyi olan güzel olan ne varsa
İnsanlık ölüme durmuş çaresiz, solgun
Batıyor çırpındıkça görünmez bir batağa.
Sen, boğazında çözülmeyen bir düğüm

Yüreğinde bir acı ki, zehir zemberek
Tutunacak bir dal arıyorsun ürkerek.

Oysa, yutuyor büyük balıklar küçüklerini
Karabataklar dalıp çıkıyor bulanık sulara
Ve akıyor yaşam nehri karanlık yarınlara...

Ulufer Şahin

ğil, tartışılan konudur. Gerçekten ciddi tartışma, tartışılanın odak noktası olduğu tartışmalardır. Bu soy tartışmaların tartışanlardan istediği özellikler vardır: Tartışanlar aynı dili konuşmalı. Kullanılan kavramlara yüklenen anlam paylaşılmalı. Bu ise bir görüş ve tavır yakınlığını gerektirir. Herkes herkesle tartışamaz. İki ayrı uçtan olanlar bir sorunu tartışamazlar, ancak kavga ederler.

Tartışma kişinin kendine yetmeyişinden, başkasına gereksindiğinden kaynaklanır. Gereksediği başkası ise ona yabancı değil, onu bütünleyen biridir. Bütünlenme karşılıklıdır. Tartışma bir ortaklıktır. Bir soruna ortak olmaktır. Ortak bir sorun yoksa tartışma da yoktur. Sorun tartışanların ortak derdidir. Sorun oldukça tartışma da olacaktır. Neden her zaman tartıştığımız bir sorun vardır? Daha doğrusu kimlerdir sorunu olanlar? Kuşkusuz, herkesin kendine göre sorunları her zaman vardır. Sorundan anladığımız bu değil ama. Kendine göre sorunlar değil. Sorun başkalarınca da dert edilendir. ortak olunandır. Ortaklık aynı davanın adamı olmaktır. Sorun kendini vermeyi gerektirir. Yoluna başkoyulmalıdır. Tartışma yüreklilik ister. Yanlış yapmaktan korkanlar tartışamazlar. Yanlışı göze alamayan bir sav ileri süremez. Her savda, yanlış olabilecek, kendi karşıtını çıkarabilecek bir yan vardır. Yanlışı göze alamıyanlar yetkinlik düşkünlüğünü en aşırı ucuna vardıranlardır. Çok titizdirler. Sonunda «mistik» olurlar. Konuşamazlar. Titiz olmalarında gerçekte haklı nedenleri olabilir. Ama vardıkları sonuçta haksızdırlar. Gerçi susmak her zaman olumsuz değildir. Konuşulamıyan yerde susmak gerekir; ancak nerede konuşulamıyacağını doğru bilmek koşuluyla.

Tartışma, tartışanlardan duygusal bakımdan yakın olmayı da gerektirir. Birbirlerine «sempati» duymıyan kişiler tartışamazlar. Çünkü tartışma ancak birbirini anlıyabilenler arasında olur. Karşılıklı sevginin olmadığı yerde anlama da yoktur. Sevmediğimiz bir insanı anlayamayız. Tıpkı anlayabildiğimiz bir insandan nefret edemiyeceğimiz gibi. Anlamak sevmektir.

Tartışanlar, tartışılana ilişkin bilgilerle donatmış olmalıdır kendilerini. Bilgi tartışmanın malzemesidir. Gerçekten ciddi konulara hevesli gençlerin tartışmalarına sık sık orda burda kulak misafiri oluruz. Ama bu «hevesli» gençler gerekli bilgilerden yoksun olduklarından tartışmalarını bıyık altından gülerek izleriz. Bilginin tartışma için ne denli gerekli olduğunu olumsuz yönde kanıtlayan bu tür örnekleri çoğaltabiliriz; özellikle kendilerini konunun uzmanı sanan «Abdurrahman Çelebi»lerin çevremizde kol gezdiğini gördükçe. Ama suç yalnızca «Abdurrahman Çelebi»lerde mi? Konunun gerçek uzmanları nerde? Elbette gerçeklerinin olmadığı yerde düzmeceleri boygösterecektir. Asıl suç bu düzmece uzmanlara ortamı boş bırakanlardadır. Suçlama ve yakınmalarla bir yere varılmaz. Bunu biliyorum. Acısını da her zaman çekiyoruz. Amacım

İntiharlar Oteli

Ankara'ya
Sığındığım otel
sarktığım pencere
sarmaşıkların okşadığı kırbaç
ve kararsız
kelebeklerle dolaştığım ağaç
duvarda

yeni yolculuklar bekleyen askı
kaşıkların
bardağıma taşıdığı ihtiyar aydınlık
ve odamdaki ayışığı
seni istemiyor artık

git
cançekişen mevsimlerden sor
kahkahalarla ısınan geceler bile
sığınacak otel arıyor

Osman Serhat Erkekli

birilerini suçlamak ve birşeylerden yakınmak değil Ben yalnızca tartışma olgusuna bir açıklık getirmeyi diliyorum. Belki de bu sayede daha az kişiyi suçlar, daha az şeyden yakınırız.

Tartışma sav ve karşı savla başlar demiştim. Sonuç her zaman bireşim değildir. Bir bireşime de varılsa yeni savlar ve yeni karşı savlar çıkar. Tartışmanın iç mantığı bir sav ve karşı savın aralarındaki karşılıklı ilişkidedir. Karşılıklı oluştur tartışma mantığı. Karşılıklı oluş süreklidir. Tartışma doğurgandır. Tartışmanın sürekliliği «zararsız bir gevezelik» değildir. Her zaman işi bitirilen tartışmalar vardır. Bilim tarihi bunun örnekleriyle doludur. Sorunun işini bitirmek şudur: Ya sorunun gerçek bir sorun olmadığı anlaşılır, ya da sorun çözülür.

Tartışma sorunu çözmese bile ona bir açıklık getirir; sorunu daha iyi anlamamızı sağlar. Sorun hakkındaki bilincimizi pekiştirir. Düşüncelerimize daha bir aydınlık kazandırır.

Tartışma bir eylemdir. Düşüncenin kendi kabuğundan çıkmasıdır. İki kişinin bir sorun üstüne tartışmasının, iki kişinin aynı sorun üstüne birer bildiri sunmasından ayrı bir yanı vardır. Tartışma, yapıldığı anda oluşan bir süreçtir. Kuşkusuz tartışanların daha önce hazırlıklı olması gerekir. Ama bu hazırlık yeterli değildir. Tartışma anında ortaya yeni düşünceler çıkar. Bu yeni düşünceler tartışma eyleminin ürünleridir.

Tartışma olup bitenle birlikte yürür. Tartışmanın bir zamanlaması vardır. Birşey olup bittikten sonra artık onun üstüne tartışılmaz. Ancak olup bitenin değerlendirilmesi, yorumu yapılır. Bu değerlendirme, bu yorum olmuş bitmiş olana birşey katmaz. Yeni başka bir olguya hazırlanmamızı sağlayabilir yalnızca. Olgu temeli üzerine kurulan tartışmalar «olsaydı»lı varsayımlardan yola çıkmazlar. Olgusal tartışmaların bağlayıcı koşulları tartışanların isteğine bağlı değildir.

Tartışmanın az ya da çok olgusal bir içeriği vardır.Olgusal içerikten yoksun, salt kavram tartışmaları «skolastik» tartışmalar olarak bilinir. Karanlık çağın kısır tartışmalarıdır «skolastik» tartışmalar. Bir tanıma bağlı kavramlar için de tartışma söz konusu değildir. Bu yalnızca bir uzlaşma ya da uzlaşmama sorunudur. Tanım ya onaylanır, ya da onaylanmaz.

Kuşkusuz tartışma üstüne söylenecek daha çok söz vardır. Bizim burada söylediklerimiz de tartışılmaya açıktır. Tartışma üstüne bir tartışmanın, bir üst-tartışmanın, bizim düşüncelerimize de daha bir anlaşılırlık getireceği kanısındayız. Gelin tartışalım! Doğruya giden yol tartışmadan geçer.

Anlatı

Toprağı

Ekmek olacak biçimde kucaklıyarak

Gizli yerlerinden alışkanlığın

Ustaca yaşamalı

Çocukları birer birer

Tohum diye ekerek tarihin tarlasına

Yıldızları suları ve kitabı açarak

Gelecek günleri karşılamalı

Davullu

Zurnalı

Ve de horonlu

Hilmi Üstün

deneme

Köyüm, Sen Ne Zaman Kent Oldun ?

Ahmet Mümtaz İdil

Cılız bir akşam gel bana; hani şöyle hava tam kararmadan. Oturur birer çay içeriz, konuşuruz. Evden bizim ışığı görürsün nasılsa. Hiç sapmadan doğru ışığa gel. Aradaki tarla biraz çamurlu olabilir. Üç gün önce yağmur yağmıştı, ama geçen kış sana verdiğim postalları giyersen rahatça yürüyebilirsin. Belki senin geldiğini görürüm. O zaman daha da kolay. Tarlayı geçince düz bir çimenlik var bilirsin. Geçenlerde orada kuş taşladım. Bir de kaplumbağa gördüm inanır mısın? Hani bir kere de birlikte görmüştük de babana benzetmiştik, sanırım o kaplumbağa idi. Çocuklar uzun-eşek oynamak için yeni bir çınar bulmuşlar. Anımsarsın, ötekini Veysel Usta kesmişti; şu çopur suratlı, pantolununun bir parçası ötekinden hep uzun olan Veysel Usta canım. Baban iki de bir ona tarlayı sulatır ya... Neyse, akşama bekliyorum, uzun uzun konuşuruz.

Artık evinizin ışığını göremiyorum; koca suratlı, çirkin, bir yığın gözü olan yeni komşumuz girdi araya. Bundan böyle bana gelirken tarladan geçemiyeceksin. Kaplumbağanın mezar taşını dolaşman gerekecek. Çınar duruyor. Sen gittin gideli çok değişti buralar. Kırlangıçlar bile mezar taşlarından ürküyor. Bir tek anam sevinçli, komşular soğuk rüzgârları kesiyormuş. Uzun zamandır babanı da görmüyorum, koyunları satmış galiba. Son koyununu da kesmiş. Bir adağı varmış, öyle söylüyorlar.

★ ★ ★

Vay, uzun zamandır görüşmüyoruz, iyi oldu seni gördüğüm. Hiç değişmemişsin... Akşam bize gel diyeceğim, ama çok yürümen gerekecek. Hoş, biraz açılmış olursun; rengin sapsarı. Tarla ile otlaklık arasına geniş bir yol yaptılar şimdi. Oraya kadar gelebilirsen tamam. Kaplumbağaların mezarları çoğaldı. Onları geçtin mi, kolay. Ben hâlâ koca çınarı görebiliyorum.

★★★

Çınar da yok artık. Çok gözlü yeni bir komşu üzerine oturdu...

★★★

MEKTUP

Dostum, torunun olduğunu dairedeki dedikoducu Aliye'den öğrendim. Henüz adını koymadığınızı söyledi. Karımla boş bir zamanımızda şöyle bir uğramak istiyoruz size. Küçüğü benim için gözlerinden öp. Aman ötekilere dikkat et gözünü seveyim, başı boş bırakma Kapının önüne bile çıkartma, çıkmasınlar aman. Geçenlerde bizim burada Hurşit beyin oğluna araba çarptı, bakkala ekmek almaya gidiyormuş çocukcağız. Hastaneye gidene kadar epey kan kaybetti. Aman dikkat edin, allah korusun. Şimdilik hoşçakalın, Mevhibe'ye selamlar.

Vecihi Timuroğlu

Lorlar

Tarihe böyle düşmüş düşen
Irak-İran sınırında
Tanrı'yla savaşan yenilmez
Lor kavmi yaşarmış bir vakitler
Şedit
Saçları bıyıkları ayakları kan

Meşelerin cenk yeşili şıvgınları
Çamuru karnında akçakavaklar
Bildiniz mi
Çankırı'dan bir yol gider Dersim'e
Bir dut dalı kendi sesine küser
Maraş bizden çok uzak
Kılıçtan bir yel eser

Yusufan aşiretinin kızları yarpuz dudaklı
Ay teninden soyunup salınır
Bir yıldız yılı yârdan ayrı

Gök haritasında bir fındık kurdu
Karnı yeşil sırtı kahve telvesi

Reisleri Fındık Ağa
Dalyan
Zil siyah bıyıkları
Rızık kapısını kapamış
Kendi canlarına sahip
Soğanımız yumruğumuz
Namusumuz
İğne deliğini seçen gözümüz
Gözlerimiz dost yüzünde iki çakmak
Ve kadınlarımız kızlarımız
Erkeklerinden daha sırım
Parmaklarında süt köpüğü
Özlemleri basit ürkek
Eteklerinde üç dallı bir çiçek
Sevdalarına el basar

Ak kara
Alaca çadırlarında
Toy kurulur
Gelinlerin hüccetine
Bir elma bir mendil
Bir de hançer yazılır
Gelinlerin
Bohçalarında hançer sakindir
Ellerine çabuk ellerine vekildir
Eğirir döşürür
Doğurur pişirir
Katar kotarır yaratır

Lorların kadınları
Kişilerinin kanlarını yumazlar
Dölleri dört köşe yedi bucakta
Mümin kâfir demezler
Yakar yağmalarlar

Yusufanlı kadınlar
Kadınlarının yanakları
Saca ekmek atanda
Soğan kabuğu gibi
Saydam pembe ve damarlıdır
Erlerine rençber
Erlerine çoban
Erlerine hatun ve anadırlar
Başlarında kofileri
Ayak bileklerinde halhallarıyla
Cümle can'a
Anıtı dikilmemiş bacıdırlar
Akşamları hüznü dağlara bırakıp
Memelerini yavrularının ağzına
Geyik budu kalçalarını
kocalarına dayayıp
Beyhut düşerler yatağa

Günlerden
Günlerden bir gün
Horozlar küllüklerde kanat çırparken
Lor uçları
Kanlarını kanlarını
On dörtlük bir sunaya sürdüler
Yusufanlı kızlar
Ki dağlarda sümbül
Ovalarda sülündürler
Aç açık çıplak
Ve de türküye tutkun
Bir tutamlık bellerine sahiptirler
Kuşaklarını çözen Lorlara
Ölümü saydırdılar

Şimdi rüzgâr batıdan eser

Bir kandan sonra
Bir kan ancak
Can almayı şahna hakkı sanırsın
Yarımız çifti çubuğu bilir
Yarımız davar güder
Sütlerini çağalar değil ağalar içer
Kuşlarını sanmam
Islak kanatlarını ayaklarıyla gere gere
Harmanlarında tene toplasın

Bir türkünün sarı hüznü gibi
Yüreğine işleyen
Aydınlığa küssen
Bu insanları
Nasıl duyarsın

Gördüler gömüldük
İksor vadisinin mağaralarına
Üstümüzde beton
Ruhlarımız yitik
Mert dayanır
Gıdım gıdım doğrasalar
Havarsız feryatsız
Bu sümbül bezekli dağlarda
Payına düşen toprak serin
Karanlık
Bulamazlar arasalar mezarlarımızı
Bir Fatiha okumak için

Bu vadiyi tutan yel
Gayri doğudan eser

Mor menevşeye tanıklık yetiren
Baharı zengin dağların
Dönmüş lalesi yakuta
Yalımı kalmış «ol hâdisât»ın
Bir kayanın çatında

Filme alınmamış fotoğrafı çekilmemiş
Her yıl biraz daha uzaklaşır
Ama tarih
Büyük Sahra'yı geçen bir deve edasıyla
Taşır zamanın yükünü
Munzur sabırsız Harçik hırçın
Cehennemin kapısını kırmış bir samyeli
Güneyden güneyden eser

Ve ben
Sözcüklerinin arası boş bırakılmış şair
Acıyı sunuyorum size

Salim Şengil dergicilik ve edebiyat üzerine görüşlerini anlatıyor

1. Size «Salim Amca» deniyor. Biz de öyle diyoruz, ama bu amcalığınızın nereden geldiğini bilmiyoruz. Nasıl «Salim Amca» oldunuz?

— Nezihe Meriç'le tanıştıktan bir süre sonra bana: «Salim Amca» diye takılmaya başladı. Derken çevremiz de bunu hemen benimsedi, adım «Salim Amca» oldu. Sonra evlendik. Ama Nezihe-nin «Salim Amca» diye çağrışı değişmedi. Bu yüzden garip durumlara düştüğümüz de olur. Örneğin, yeni tanıdığımız biriyle, «eşim» diye tanıştırdıktan sonra ilk lâfa «Salim Amca» diye başlayınca, adam, bir onun yüzüne, bir de benim yüzüme bakarken içinden neler geçtiğini sezer gibi olurum. Usta karikatürist rahmetli Cemal Nadir'in «Pazar ola Hasan bey»i gibi ben de herkesin «Salim Amca»sı olup çıktım. Gene de, özellikle genç kız ve güzel kadınların bana «Salim abi» demelerini isterim.

2. Ülkemizde sanat-edebiyat dergilerinin güç koşullarda yaşamaya çalıştığını söylemeye gerek yok. Ama siz bu güç koşullarda, uzun yıllar başarılı bir dergici olabildiniz. Bunun sırrı nedir?

— Doğrusunu isterseniz, bizim ülkemizin şartları ve kısır döngüsü içinde 26 yıl gibi uzun bir süre sanat dergisinin yaşatılması kolay olmadı. Bir ömrün ortalama yarısı demektir. Her ne kadar ünlü ozanımız, dostum, rahmetli Cahit S. Tarancı: «Yaş otuzbeş, ömrün yarısı» demiş ise de, bizim gibi geri kalmış ülkelerde yaş ortalamasının yetmişi tutması çok iyimser bir sayı olur. Benim bir tabiatım vardır. Bir işe başlarken, ince eler sık dokur, ondan sonra karar veririm. Bir kere de başladıktan sonra kolay bırakmam, savaşırım. Benim dergicilik serüvenim de böyle oldu. Çevremin beni sevmesi başarımda etken oldu. Kimseyi kırmak istemem ama sonunda söyleyeceğimi başında söyler kurtulurum. Kinayeli, dolambaçlı konuşmayı sevmem. Dergicilikte «Ben» sözcüğünü kullanmadım, hep «Biz» dedim. Bu sözcük yumuşaktır. Oysa «Ben yaptım, ben söyledim, ben gördüm.» demek derginin çevresinde oluşacak sanatçıya sert gelir. Aslında, «sen yaparsın, sen söylersin, sen görürsün» ama çoğul kullanmış olmakla birşey yitirmiş olmazsın. Tersine kazanır, başarıya ulaşırsın. Ben de öyle yaptım, kimseyi kırmamaya çalıştım. Sonra şu da var: dergi çıkarmak, kollektif bir iş yapmaktır. Sanatçı, şiirini, hikâyesini, denemesini, eleştırmen yazısını vermezse sen ne yapabilirsin?.. Dergi çıkarabilir misin!.. Dergici birleştirici, toplayıcı demektir. O halde çoğul olarak «Bizi» kullanman doğaldır. Bir de şu var. Uzun yıllar Dost Dergisi'nin ve kitapların sorumluluğunu Nezihe üstlendi. Benim Sarı Basın Kart'ım vardı. Kartlı olanlar kitap yayımı yapamazlarmış. Bu, basın dışında iş yapmak sayılırmış ve yönetmenliğine aykırı imiş. Biz, matbaacıların değil, gazetecilikle ilgisi olmayan, sekreter adı altında kimlerin... nice eş, hala, dayı ve amcaların basın kartı taşıdıklarını gördük. Neyse bu ayrı bir konu. Nâzım Hikmet'in kitaplarını yayımlamaya karar **verdiğimiz zaman, içeriye** girmek de var diye Nezihe'nin üzerinden sorumluluğu almak istediğimde bı-

rakmadı. «Olmaz,» dedi. «Sen içeriye girersen bu işleri kim yürütür? Senin davana nasıl yetişirim, bize kim bakar!.. Ama sorumluluk bende kalır ve ben içeriye girersem, sen işleri yürütür ve benimkilere de yetişirsin.» Dediği gibi de oldu. Bir çok açılan davalardan sıyrıldı ama Nâzım Hikmet'in «Bütün Eserleri» adı altında yayımlanacak 16 kitabın ilkinden 1,5 yıla, 6 ay da Anada'da sürgün cezasına çarptırıldı. İlkinde yargıtay bozmuştu, ikinci kez onayladı. Bu, 12 Mart döneminin ağır baskısının sürdüğü günlere rastlar. Dost'ta çıkan yazılardan ötürü ara sıra Mamak'a çağrırlardı. Sabah gider, akşam döner gelirdi, sorgudan. Yargıtay kararı kesinleşince ortadan kaybolmasından başka çıkar bir yol yoktu. Öyle yaptık. Yazı işleri sorumluluğunu Metin Altıok üstlendi. Her şeyi bize bırakıyor, hiçbir şeye karışmıyor. «Sen bildiğin gibi yönet Salim Amca.» diyordu. Bu kadar gönülden inanan bir kişinin tutumu karşısında insan sorumluluk duygusunun içine daha çok düşüyor. «Bu yazı çok güzel, şu şiir toplumun bir kesitini ne doğru görmüş, ya da hikâye işte bu.» der, dergiye koysan içeriye girmek de var, koymazsan görevini yapmamış olacaksın. İki seçenek arasında çapraz bir çıkmaz!... Neden gideceğini, ya da gitmeyeceğini bilemiyorsun! O günlerde genç bir kadın hikâyeciyi tanıttık dergide, güzel bir hikâyesi ile. Birerin Pazar gününü anlatıyordu öykü. Mamak'tan telefon ettiler, Nezihe ile yazarı çağırıyorlardı. Ertesi günü, I. Şubeden Ertuğrul Kürkçü adlı bir görevli ikisini alıp Mamak'a götürdü. Sordukları şu olmuş: «Neye başka yere değil de, Çankaya'ya gidiyor er! Başka yer bulamadınız mı eri götürecek? Neden?.. Buyurun bu soruya karşılık verin... Nezihe ortadan kaybolunca, dergiyi bir süre kapatmak en doğru yoldu. Biz de öyle yaptık, Metin Altıok'un buna benzer sorularla başı derde girebilirdi. Bizim eleştirmenler bu kapanışın sözünü bile etmediler. Neyseki, «Dost'u arıyoruz», «Dost'un yeri ayrı birşeydi.», «Başarılı bir dergici oldunuz.» diyenler çok oldu. Sağ olsunlar.

3. Yurdumuzun en eski yayımcılarındansınız. Uzun yayımcılık serüveniniz boyunca tanınmalarına katkıda bulunduğunuz birçok yazar oldu. Onlardan bazılarının gönlünüzde özel bir yeri olabilir diye düşünüyoruz. Yanlış düşünmüyorsak bize onların kimler olduklarını ve gönlünüzde neden özel bir yer edindiklerini anlatır mısınız?

— Önce Yaşar Nâbi, sonra biz yayımcılığı «Babıâli» nin kıdemlileri olan yayınevlerinden aldık. «Seçilmiş Hikâyeler», «Dost» dergileri ve yayınları'nda olsun birçok yazar tanıttık. Bunların başında hikâyeciler gelir. 35-40 kadar yeni hikâyeci tanıttık. Hepsinin gönlümde ayrı bir yeri var. İzin verirseniz adlarını vermiyeyim. Önce ve sonra adlarını saydıklarım, sıra ile bir beğeni yaptığımı sanırlar. Adlarını hatırlayamadıklarım da gücenirler.

4. Yazarların yayımcılardan yakınmaları genellikle pek olağan karşılanır, yayımcıların yazarlardan çektikleri üzerinde ise pek durulmaz. Yazarların size ettiklerinden bazılarını anlatmanızı istesek...

— Bu sorunuza Ataç'tan anımsadığım bir küçük anı ile başlayayım, ondan sonra da unutamadığım iki olay anlatayım. Bir gün Ataç ile konuşuyorduk. Nezihe'ye, «Bu güne kadar üveyana edebiyatımızda çok işlendi. Sen de üvey çocukların üvey analarına yaptıklarını yaz.» demişti. Benim de yazarlarla aramda edebiyat-sanat anlayışı üzerinde çekişme olmuştur. Çoğu o günlerde kaldı, unuttum bile. Ama size iki tipik örnekten söz edeyim. Bunlardan biri Hasan Hüseyin, öbürü de Yılmaz Güney'dir. 1957 yılı idi. «seçilmiş Hikâyeler» yeni «Dost» dergisine dönüşmüştü. Gürün'den, Hasan Hüseyin Korkmazgil adı ile 8-9 şiir geldi. Daktilo ile çok temiz yazılmış, «oku beni» diyen şiirlerdi. Yayımcılıkta çok önemlidir bu. Temiz, düzgün yazılmış yazıların-bana göre- daha ça-

Çiftleşmek Üzerine

bulut olmalı
yağmalı
yağmalı da
toprak, kokunmalı

dişi olmalı
ve oynaşmalı
oynaşmalı da
döllenip döndürmeli dünyayı

güneş olmalı
çiftleşince toprakla
kayalardan bile tomurcuk açınmalı

bir kuru dal olmalı
yanınca
hiç değil, bir çocuk göz ısınmalı,
bir çocuk yürek gülümsemeli

adam olmalı
nefes nefese, çıplak çıplağa
yaşamla girip gerdeğe
karanlıktan aydınlığa bir kıvılcım aktarmalı

İ. Mert Başat

buk okunma şansı vardır. Ben de hemen okudum. Biraz Atillâ İlhan, biraz da Nâzım etkisinde gördüm. Etkiyi yeni yetişenlerde doğal sayarım. Elbet, önce ustasının etkisinde kalacak, sonra kişiliğini bulacaktır. Eğer sonra yazdıklarında bu etkiden kurtulamazsa yaratıcı değil o, ancak bir taklitçidir. Korkmazgil'in şiirlerini Can Yücel'e verdim. O da benim görüşümde olduğunu, yayımlanabileceğini söyledi. Şiirlerde belirli yasal bir suç yoktu. Ama zamanın iktidarı'nın ne yapacağı belli olmazdı. İlk tetbir olarak kendisine bu soyadının iktidarda allerji yaratabileceğini, izin verirse şiirlerini yayımlayacağımız zaman soyadını kullanmak istemediğimizi yazdım. O da düşüncemizi uygun buldu. Bunun üzerine şiirlerini yayımlamak için fırsat kollamaya başladık. O sıralar Sıtkı Yırcalı ile yakın dostluğumuz vardı. Dost'u destekler, bazı yerlere telefon eder, dergiye reklâm vermelerini isterdi. Bulunduğu partisinin içinde sanata karşı geniş bir hoşgörü ve sevgisi vardı. Bir şiirini verdi dergiye. O sayıda Hasan Hüseyin imzası da çıktı. Sorarlarsa, «Sıtkı Yırcalı da var, Hasan Hüseyin de...» diyecektim. Böylece şiirleri yayımlanmaya başlandı. Aradan yıllar geçti, o Ankara'ya geldi. Bir gün «Kızılırmak» şiirini getirdi. Okudum. Bu şiirde birkaç dizede suç olduğunu, sorumlu müdür Nezihe üzerinde açılmış iki dava olduğunu, bunlar temizlenmeden bir üçüncü davanın açılmasını istemediğimi söyledim. Sözlerime, şiiri uzun soluklu olduğu için de sevdiğimi, her zaman yayınlamak istediğimi anlattım. Sonra da: «Biraz bekleyelim, yok hemen yayınlanmasını istiyorsan derginin sorumluluğunu sen al, hemen koyalım. Senin şiirinde suç varsa, yanında bir başkasını da götürme. Amacımız da bu olmalı. Hedefe ulaşıncaya dek fazla fire vermemeliyiz, değil mi? Zaten kaç kişiyiz!..» O, «Benim için şeref olur.» dedi. Birkaç gün içinde gerekli belgeyi doldurup imzaladı. İlk sayı için yazdığı bir yazıyı da getirdi. O günler de Nâzım'ın «Havana Roportajı» adlı uzun şiiri elimize geçti. Dostum Prof. Bülent N. Esen'le «Piknik»te heyecanla okumuştuk. Şiirde 5-6 dizelik bir bölümün suç olduğunu söylediğimde: «Sorumlu beni yap, dergide çıksın.» demişti. Vaktiyle Metin Eloğlu'nun yayımladığımız şiir kitabı için açılan müstehçen davasında bizi o kurtarmıştı. «Aman acele etme hocam, sen bize lâzımsın.» diyerek işi şakaya getirerek gülüşmüştük. Sonra şiiri Can'a gösterdim. Suç olan dizeleri noktalarla belirtmeğe karar verdik. Bu uzun şiiri okuyucularımız bulamazdı. Ama yayımlandıktan sonra noktalı dizeleri nasıl olsa bulup yerine koyarlar düşüncesine varmıştık Can'la. Sonra bir de Hasan Hüseyin'e gösterdim şiri. «Hemen yayınlayalım.» dedi. «Önce seninki çıkar, sonra bu.» diye karşılık verdim. Yazı işleri sorumlusu olduktan bir iki sayı sonra «Kızılırmak»ı yayımladık. İki ay geçti sorgu falan açılmadı. Bir gün Hasan Hüseyin: «Arkadaşlar, kitap olarak çıkmasını istiyorlar, Dost Yayınları arasında çıksa...» —Hep böyle, arkadaşları elinde şiirini alıverir, dostları yazısını elinden kapar dergiye verirler, gibi konuşurdu. —İki nedenle savcıların kimi kez bizden dava açmadıklarını sanıyordum. Birincisi atlamış olabilirlerdi. Üç aylık süre aşımı geçiverirdi. İkincisi ise, bir hesap işi olabilirdi. Bu dergi kaç basar? Şu kadar. Kaç kişi okur! Okusa okusa toplam şu eder. Bu sayı için de bunları önemseyip başımıza dert etmeyelim, hesabı da yatabilirdi. Hasan Hüseyin'e, «Biz dergide yayımlamakla görevimizi yaptık, kitaba karışmam.» dedim. «Kızılırmak» bizde zaman aşımına girdiği sıra Hasan Hüseyin kitabını çıkardı, arkasından da tutuklandı. Konuşma günü cezaevine gittik. Bir isteği bulunup bulunmadığını sorduktan sonra, onu kırmamaya çalışarak, «Sorumluluğu üzerinden alalım, ya da istifa et. Havana Roportajı'nı yayımlayacağız.» dedim. Buna hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde karşı çıktı. Bu konuşmalar, aramızda bir tel örgü bulunan, ben, telefon kulübesi gibi kapısız kabinin içinde , o, telörgünün öbür yanında, arada 4-5 metre uzaklığı sesimizin aşabılmesini sağlamak için bağrarak konuşuyorduk. Yanımızda Fakir Baykurt, Sevgi Sanlı ve başkaları vardı. Bu konuşmanın üzerinden bir ay kadar bir zaman ya geçti, ya geçmedi, noktalı dizelerle «Havana Roportajı»nı yayımladık. Bu sıralarda da Hasan Hüseyin salıverildi. Bize de cezaevinin tozu pabucunun üstünde bir protesto çekmişti. Bu şiirden ötürü derginin sorumluluğunu alamayacağını, basımından kendisinin haberi olmadığını bildiriyordu. Gereken karşılığı biz de onun gibi noter aracılığı ile verdik. Ne varki, işe bakın savcılık «Havana Roportajı»ndan ötürü de dava açmadı.

Bir gün Özdemir İnce geldi. «Anamla bunu—Nezihe'ye anam der. —bi okuyuver de basın.» dedi. Elindeki kâğıt tomarı, «Boynu Bükük Oldüler»di. Bu romanın yarısını, «Boynu Bükükler» diye Demirtaş Ceyhun basmış bununla da kurduğu yayınevi batmıştı. «Nesini okuyacam, biliyorum.» dedim Özdemir işin ucunu bırakmadı, sabah akşam isteğini yeniledi, romanın tümünü bize okuttu. Sayfaların bitimine 10-15 satır kala Nezihe ile gözyaşlarımızı tutamamıştık, heyecanlandık. Nasıl olur da bu roman satmaz, işportaya düşerdi! Bir türlü aklımız almıyordu bunu. Noktalaması bozuktu. İki yerinde de dedi-dedim'ler romanın akışını bozuyordu. Önemli birnen deşildi, düzeltildikten sonra rizikosu göze alınır, yeniden basılabilirdi. Özdemir'e «Basabiliriz.» dedim. «Roman 36 bin liraya çıkar. 20 bin lira Yılmaz katkıda bulunur. 16 bin lira ile emeğimizi biz koyarız. Kitap tutar, satılırsa, 20 bin lirayı geriye verir, her dörtbin baskı için beşbin lira da telif hakkı öderiz. Bundan sonraki baskıları da Dost Yayınları'nın olacak. Romanı tutturamazsak onun parası ile bizim paramız ve emeğimiz gitmiş olur. Yılmaz, önerimizi öğre-

nince uçağa atlamış Ankara'ya gelmiş. Sanatsevenler'de buluştuk. Yanında tanımadığım iki kişi vardı. Sonradan öğrendim, fedaileri imiş. Yılmaz şartlarımızı kabul etmiş, orada içtik, kutladık. Yalnız bir noktaya itirazı vardı. Roman tutarsa 20 bin liranın geriye verilmesine, ayrıca telif hakkı ödenmesine karşı çıkıyordu. «Olmaz,» dedim. «bakarsın bu kez roman tutar, biz de sanatçının hakkını yemiş oluruz.» Yılmaz habire, «Abi, sen bana 50 lira ver, onu çerçeveletip duvara asarım. Ben, 400 bin lira bir filmden alıyorum. 50 lira yazımdan ilk telif hakkım olur,» diyordu. «Olmaz. O zaman romanını basamam, kusura bakma.» dedim, kesip attım. «Ne yapalım, öyle olsun.» diyerek kabul etti. Bir hafta içinde, ilk 5 bin lirayı gönderecekti. Hemen işe başladık. 10 gün sonra, gece yarısına doğru eve telefon eti. «Abi, nasılsın?», «Ne olsun, iyilik sağlık. Romanın diziliyor.», «İçkin var mı, gelebilir miyiz?», «Buyur, gel.» dedim. Yanında birkaç kişi de vardı. «Demek dizgiye verildi abi?..», «Kolonları gösterdim sana.», «Bundan sonra başka romanlarım, senaryolar hepsi Dost Yayınları'nda çıkacak. Basarsın değil mi abi?», «Basarız, neye basmayalım! Hele bunu bir başaralım, gerisi kolay..» Sabaha yakındı gittiler. On, onbeş gün kadar sonra, saat yarımda gene telefon etti. Geldiler. Bu kez yanında Raik Alnıaçık, Şeref Gürsoy vb. vardı. Sabaha yakın gittiler. İlk beşbin lirayı Özdemir gidip havaalanından alıp getirdi. Gerisine bonolar göndermiş. Sonra dostum Mahmut T. Öngören daha küçülmüş, süreleri uzatılmış bonolar getirdi. Öbürlerini daha önce geriye aldırtmıştı. Böyle de olsa yapılacak başka birşey yoktu. Kitap çıktı, gazetelere ve radyoya bol reklâm verildi. Radyo reklâmını özellikle Yılmaz istemişti. Fakat kitap bir türlü satılmıyordu. O sıralar İstanbul'da düzenlenen Yunus Emre seminerine çağrılmıştım. Öğle tatili sırasında topluca yemeğe gidiyorduk. İlk kadehten sonra konuyu romana getiriyordum. Gördüğüm şuydu : Çoğu eleştirmenin yazar olarak Yılmaz'a güveni yoktu. Bunu açıkça da söylüyorlardı. Sinemacı yeri ayrıydı. Üç ay aradan sonra roman üzerine yazılar çıkmaya başladı. Gene de önemli bir satış olmuyordu. Orhan Kemal roman armağanına kitabı aday gösterdim. Bunun kulisini yapmaya çalışırken Yılmaz tutuklandı Romanın satışı biraz oynadı. Arasıra Demirtaş Ceyhun'la buluştukça sakalaşırdık. «Nasıl oluyor abi! Ben bu kitapla battım, sen satıyorsun.», «Bana basarken sormadın ki. Sorsaydın nasıl olacağını sana söylerdim. Yayımcılık bu, mimarlığa benzemez.» der gülüşürdük. Bir seferinde o da bu romanın basım işine nasıl girdiğini, nasıl bu duruma düştüğünü acı duyarak anlatmıştı. «Boynu Bükük Öldüler» Orhan Kemal roman ödülünü kazandı. Arkasından Yılmaz'a Altın Koza film armağanı verildi, bir gün sonra da jüri bu kararını geriye aldı. Bu olaylar satış üzerinde etkisini göstermeye başladı. Avukat Ali Yaşar dostum, bir Ankara'ya gelişinde: «Yılmaz, romanda düzeltmeler yapacakmış, Salim abi, ikinci basımını şimdilik yapmasın, diyor.» dedi. Ben de: «Ona selâm söyle, romanda yapılacak önemli bir değişiklik yok. Yeni birşeyler yazmaya baksın. Dışarı çıktıktan sonra düzeltir, şimdi oyalanmasın.» karşılığını verdim ve ilk ödemede bulundum. Sonraki ödemeler çekle eşi, Fatoş Pütün adına yapıldı. Bir seferinde çeki Fatoş Güney, diye yazmışım. Banka tanıdığı için parayı ödemiş. Bir gelişinde Ali Yaşar anlatmıştı. Romanın 2. basımını yaptığımda 12 Mart'ın en ağır baskısı sürüyordu. Depolarımız basılıyor, yasak olmayan kitapla-

Susuşum Ay Bakışı

Ateş olur yalanlarım üzmemek için
Çarpık bacakların birleştiği tüy
Karanlık kuyudur uyanmaz
Tüylenmiş bölümlerde susuşum ay bakışı
Ayıp yoklayışlardan geçin az.

Yüzü görünür kıvrandığı ter içinde
İpekler kaynatır kıvranırım ben
Düzlere herşeyden önce sevinince
Çınar gölgeleri suyun akışı
Koşar gelir beynime yerleşir serince.

İğrenme yok daldır çıkar çukur
Erguvan bir perdenin arkasındayız
Dikilişine yumul sürtele dolsun
Susuşum durgun deniz nakışı
Olmadı iyi sok kan vursun.

Öyle demedim ben dur de önüne
Oralardan bakışları döndür
Güneş doğuyor hem yeter çizme
Seherde susuşum dalgın bakışı
Söndü tutmaz bir daha üzülme.

Koray Küçükemiroğlu

rımız götürülüyordu. 12 bin, 7 bin, 5 bin. 2 bin 500 dört seferde götürmüşlerdi. Romanı depoda bulundurmuyordum. Bir kere alıp götürürlerse, ondan sonra yasak kitapmış gibi sıkıyönetim içinde bir daha basılamaz, böylece de geçecek zaman içinde unutulur giderdi. Matbaanın kâğıt deposunda, kırımı yapılmamış durumda duruyor, gerektikçe kırılıyor, harmanlanıp kapak geçince beşeryüz alıyor, elde tutmadan dağıtıyordum. Bazan, matbaanın dolu günlerine rastladı mı almam gecikiyor, birkaç gün yok satıldığı oluyordu. Bazan da 500 kitabın dağıtımını matbaada yapıyordum. Kitabı kaptırmamak için bunlara katlanmak gerekiyordu. Bu da yayımcı olarak görevimizdi. Bir yandan da işportadaki basımı da satılıyordu. 3. basımına geçeceğim sıra, avukat Doğan Tanyel, telefon etti, görüşmek istediğini söyledi: «Müsait bir gününüzde ziyaretinize gelmek istiyorum.» dedi. Bizim işyerinin Çankaya'da bulunduğunu, onun ise çok merkezi yerde oturduğunu, benim gitmemin daha kolay olacağını söyledim. Gideceğim günü ve saati kararlaştırdık. Gittim. Yılmaz Güney'in «Umumi Vekili» olduğunu ve işleriyle ilgilendiğini söyledi ve: «Herkes Yılmaz'ı borçlu çıkarırken sizden eşine para gidiyormuş, nedir bu anlayamadım.» dedi. «Romanını basarken 20 bin lira katmıştı. Onu ve telif hakkını ödüyorum.», «Aranızda yazılı bir anlaşmaya raslamadım.», «Evet, yazılı bir anlaşma yok ama, sözlüsü var.», «Allah Allah..» dedi. «Birisi geliyor, falan yerde, falan gece benden 86 bin, bir başkası, falan yerde bir gece benden 40 bin lira ödünç almıştı, diyor. Yılmaz'a soruyorum, 'ben hatırlamıyorum. Öyle diyorsa ödeyin' diyor. Ben de ödüyorum. Seninki ise tersine, sen gönderiyorsun.» Durumu başından sonuna kadar anlattım, not aldı. «İstersen,» dedim, «Özdemir İnceyi'de getireyim, bir de onu dinle. İşin içinde bir tek o var.», «Gerek yok. Size itimadım var. Yalnız bir anlaşmaya bağlayalım, haber verir, gelir imza edersiniz.» dedi. Ben de, «Olur.» dedim. Üç gün sonra telefon etti, gittim. Hazırladığı anlaşmayı okumadan imza ettim. Sonra konuşurken bir madde gözüme ilişti. Romanın iki baskı yapıldığını, 3. basımın buna ek olduğunu ifade ediyordu. Anlattıklarımın ve konuştuklarımızın böyle olmadığını, romanın tüm baskılarının Dost Yayınları'na ait olduğunu, ama şu anda içeride olan bir kişinin arkasından bunu tartışmayacağımı söyleyerek, «Nasıl olsa yakında çıkar, konuşmalarımızı hatırlayınca bu anlaşmayı saymaz.» dedim, güvenerek. Ona da ödemede bulundum ve bir makbuz aldım. Daha sonraki ödemede kendisini bulamadığımı, bir banka hesabı verirse oraya daha kolay ve zamanında yatırılacağını söyledim. Sonraki ödemeler Bankaya Yılmaz hesabına yatırıldı, 4 bin olarak 3. basımdan elimizde 2.500 kadar varken bir de baktık ki Bilgi Yayınları'nda roman çıkıverdi. Romanın ilk basımının üzerinden birbuçuk yıl geçtikten sonra avukatının isteği ve benim anlatmam üzerine anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmanın üzerinden 5 ay geçmişti ki, Yılmaz Güney'den bir protesto geldi. Romanın 72 bin basıldığını iddia ediyor ve 200 bin lira telif hakkı istiyordu. Beğendiniz mi?..

5. Son yıllarda, uzmanların deyimiyle «ihracata dönük» yayım çalışmaları yapmaktasınız. Bu alanda şimdiye kadar neler yaptınız ve neler yapmayı tasarlıyorsunuz. Neden böyle bir yol seçtiniz?

— Biliyorsunuz daha önce kart yayımına başlamıştık. Bir Yayınevi'nin, özellikle bizim ülkemizde yan geliri olacak, başka bir türde de işi olmalı. On yıl kadar önce ilk kartları çıkarmaya başlayınca dostum Fethi Naci'ye de yollamıştım. Sonra, «Bu Salim Amca ne yapıyor?» diye düşündüğünü söylemişti. 12 Mart döneminde bu düşüncesinin karşılığını bulmuş olmalıydı. Bir gün: «Şimdi anladım.» dedi. Yayınladığımız 260 kadar Türkçe kitaptan sonra tüm yayınevlerinin sonunu parlak görmüyordum. Bir ülkenin yarı insanı okur-yazar değilse, ortaokulda % 16'ya, lisede % 8'ze ve üniversitede bu öğrenim % 3'e düşüyorsa, devlet de yazın ve sanata sırtını çevirmiş ise çekiver kuyruğunu... Yayın dünyasının her zaman tökezlemesi olağan sayılmalı. Peki ama, bu çileye bizim yaşımız nereye kadar dayanacak? «En iyisi gençlere yer açmalı.» dedim. 35 yılda —kendim yayımladığım 'Kafasını Törpüelyen Adam' adlı hikâye kitabımı bu işe başlamanın başlangıcı sayarak— elde ettiğim teknik bilgi ve birikimden yararlanmanın zamanıdır, dedim ilk İngilizce Minyatür 'Türkish Miniature Painting', arkasından gene ingilizce 'Karagöz', daha sonra: 'Turkish Dancing' kitaplarını çıkardım. Biraz sermaye çıkınca Minyatür ve Karagöz'ün fransızcalarını bastım. Bu arada da 35x50 boyutunda, içinde 6 poster ve beş dilde küçük bir minyatür tarihçesi bulunan minyatür albümü çıkardım. Türkiye'de yabancı dilde yayım yapan bir yayınevinin bulunduğunu dünyaya duyurmak, kolay iş değil. Ama zor işlerin de, çok ağır da olsa yavaş yavaş başarıya ulaştığını görmekte ayrı bir tat var. Şimdi üç dilde bir Nasrettin Hoca hazırlamaya başladık. Belli bir program içinde arkasından başkaları gelecek.

6. Bunca yıllık yayımcılıktan size kalan ne Salim Amca?

— Sıkıntılı, yorucu, savaşmayla geçen bir otuz yıl... Ama dostluklar, arkadaşlıklar, sanat dolu bir yaşam. Yetmez mi?

Sağır Batak

Kaya Öztaş

Düşmüş batağa, nice yıllardır gerçeğe sağır
Çırpındıkça gömülür ölümün ötesine şu özgür düşüncemiz!
Yer ve gök birleşir bencilliğin sustuğu yerde

Elde şarap, dilde türkü bir olur!

Bu susmuşluk, bu durmuşluk, bu kahrolmuşluk
Sezmez bakar körlüğüyle tanrısal bir öfkeyi
Başsız gövdeler dolaşır, ışık tutar karanlık
Bu çağ susar, çağlar çağlar bir olur!

Salkım saçak bulutlardan düşsün toprağa yağmur
Ürpersin gecenin en kutsal anında zaman

Sessiz ve derinden
Sessiz ve derinden
Sessiz ve derinden
Ki o an

Ak savaş alanında kan güvercin bir olur!

Bir açar ya ak tomurcuğu özgürlüğümüzün
Duyar bağnaz ülkelerin sağır sultanı
Özlemimiz bir deniz, okyanuslar boğar da
Vurur diri kıyıya dalga köpük bir olur!

Uyumaz bin geceden sonra bir gece daha
Her çağa başkaldıran binbirinci gecemiz
Kalkar ve çiğner karayı o ak sezgi, töresel
Çiğner ki düşlerimde düş ve gerçek bir olur!

Ve fışkırır gecenin dört bir yanından
Korkulu düşlere kanmamış tanlar!

taşlama

Muzaffer İzgü

Soru Sorulmasına Kızan Toplum

Kitapta bilge şöyle diyordu :

«Soru sormasını bilen toplum yücelir.» Düşündüm, doğru. Şayet toplumumuzun yücelmesini istiyorsak, soru soralım, durmadan soralım ve yanıtını alalım. Bunu okuduktan sonra çocuklarımı da uyardım :

— Çocuklar, soru soracaksınız, müdürünüze, öğretmenlerinize durmadan sorun!

Ben de sokağa çıkar çıkmaz, ilk iş bizim bakkalar sordum :

— Niçin pirinç yirmi beş lira? diye

Adam durdu, başını kıvırdı, ters ters baktı. Ama ben kafama koymuşum ya, toplumumu yücelteceğim, bakkala soruyu yineledim. Adam :

— Ulan, dedi, em borca alırsın, aldığın zaman iki yüz elli gram pirinç alırsın, sonra borcunu da zamanında vermezsin, sonra gelir burada bana hesap sorarsın...

Rezil oldum onca insanın içinde. Ama kafama koymuşum bir kez, toplumumu yücelteceğim. Otobüs geç geldi. Hakkım değil mi sormak? Sordum da Adam direksiyonun başından kalkıverdi, tuttuğuyla beni kolumdan otobüsün kapısından kaktırıverdi. Şoföre iki iri yarı adam da yardım ettiler. Ardından da ne dankalaklığımı, ne salaklığımı, ne de ukalâlığımı bıraktılar. Çantamı yerden aldım, bir dolmuşa atladım. Şoför fasır fasır sigara içiyor, oysa ki yazılı orada, «Sigara içmek yasaktır.» Şimdi hakkım değil mi soru sormak? Sordum:

— Yasak olduğu halde niçin sigara içiyorsunuz şoför bey?

— Keyfimin kâhyası mısın ulan?

Yarım sigaranın ucuna yenisini ekledi, dumanını yüzüme savurdu. Yolcular hep bana kızdılar. Vardım daireye. Önüme koymuşlar kocaman bilançolar, İnekler bu yana yazılacak, öküzler bu yana yazılacak, herbirinden onar nüsha çıkacak. Olur mu hiç? Niye yücelmesin ulusum? Haydi dosdoğru müdürün yanına çıktım.

— Beyefendi niçin biz ineklerle öküzleri bir araya yazmıyoruz, hem niçin on nüsha birden çıkarıyoruz?

Adam belki de yaşamında ilk kez memurunun böyle bir sorusuyla karşılaşıyor. Renkten renge girdi, karardı morardı, eliyle çık işareti yaptı. Ama ben kafama koymuşum, ulusum yücelecek... Sorumu yineledim. O zaman bağırdı işte müdür:

— Çık ulan dışarıya, bana bu buyruğu verenlere ben soruyor muyum niçin on nüsha diye?

— Sorun efendim. Soru sormasını bilen toplum yücelir.

— Seni ben bir topun ağzına koyarsam, deli herif!..

Aldım mı ağzımın payını? Pekiyi ama şu Ayten hanım da, niçin böyle boyanır, koyu pembe duvar badanaları gibi. Soralım bakalım:

— Ayten hanım, niçin böyle çok boyanıyorsunuz?

Hay sormaz olaydım, hay dilimi eşek arıları sokaydı da... Amanın, ben neymişim, zaten ırz düşmanıymışım, ama Ayten hanım benim bildiğim kadınlardan değilmiş, kendine bakmalıymışım, her kuşun eti yenmezmiş, şayet bir tutarsa ağzımı cart diye ortadan ikiye ayırırmış. Ağzımı ayırmadı ikiye ama, uzun topuğuyla kafamı deldi attı. Daire ayağa kalktı. Bununla kalsam ya, tutturdum arkadaşların arasında, başladım «Niye fikir özgürlüğü yok?» demeğe. Vardı yoktu, hop akşam üzeri iki müfettiş, onlar bana soru sormağa başladılar. Ama ben koymuşum kafama bir kez, ulusumu yücelteceğim. Ben sorular sormağa başladım müfettişlere. «Beyefendi burada biz sorarız.» «Yahu hep siz soruyorsunuz, ama ulusumuz yücelmiyor, şimdi sıra bende ben sorayım bir...» Adamlar, sorduğumuz sorulara yanıt vermiyor diye tutanağı tuttu gittiler. Akşam üzeri yoldayım, polisler birilerini coplayıp duruyorlar. Hah işte, tam soru sormanın zamanı, tam ulusu yüceltmenin zamanı :

— Sayın memur bey, niçin copluyorsunuz arkadaşları?

Tak tak, kafama yıldırım gibi iki cop indi.

— Sayın...

Dört cop daha indi. Az sonra ikisi oldu fındık, ikisi ceviz. Kızgınlığımdan meyhaneye gitim. İçerken birine bir soru sordum, iki tokat yedim. Çıkarken meyhaneciye bir soru sordum, ardıma kocaman bir tekme yedim. Haşat oldum o günü eve vardım, kapıda karım sordu :

— Nerede kaldın?

Bağırdım :

— Ulan sana hesap vermek zorunda mıyım? diye.

Ha çocuklar mı, onlar da, biri öğretmeninden dayak yemiş soru sorduğu için, birini de disiplin kuruluna vermişler. Karım mı, karımı da üyesi bulunduğu dernekte tartaklamışlar bir güzel, saçını başını yolmuşlar.

Duran Yılmaz'dan Bir Öykü

Yıkımcılar

Ahatlının gecekondularını tatlı, ılık bir kış güneşi ısıtıyordu. Güneşin yer yer kuruttuğu yolun kuru yerlerinde oynaşan çocuklar çamura belenmişlerdi. Bağırtıları ortalığı çınlatıyordu. Oradan-buradan buldukları çırpıların yalımında ısıttıkları sularda çamaşır, bulaşık, çamura belenmiş çocukların yıkayan kadınların çocukların çığlıklarına aldırdıkları yoktu. Kentin çok dışında, çalılıkların bitişiğindeki gecekondu mahallesi, yılkıya bırakılmış yaşlı ve hasta bir atın güneşte uyuklayışı gibi durgun ve kendi başınaydı.

Taş, cam kırıkları, çöp öbekleri ve su dolu derin çukurlarla kaplı yollarda oynaşan çocuklar ansızın sustular, her biri yerinde çakılıp kaldı. İri ve demir kamyonlardan radyo tamircisi Ramazan Baykurt'un gecekondusunun tam karşısında elleri kazmalı, balyozlu, halatlı, resmi giyimli, iri postallı ve miğferli adamlar hızlı hızlı iniyorlardı. Çocuklar adamları görmüşlerdi. Bir tuhaf korkuyla onlara bakmaya başladılar. Arkadan gelen kamyondan da bir manga candarma hızlı ve sert hareketlerle pat pat yere atladılar; bir çırpıda tüfeklerini omuzlayıp sıra oldular.

Korku ve suskuya gömülü bekleşen çocuklardan birisi:

«Yıkımcılar,» diye mırıldandı. Sonra birden fırlayarak gecekonduların arasında kayboldu.

Onu gören öteki çocuklar da ayaklarını taşlara, çamurlara vura vura rasgele dağıldılar. Çocukların gürültüleri de kaybolunca korkulu bir suskuya gömüldü Ahatlı'nın gecekonduları.

İkili koalisyon istifa eder etmez Vali Hüseyin Bey, ayrılan hükümeti seçimde oylarıyla destekleyen gecekondululara, 'akıllarını başlarına toplatmak' için göndermişti yıkımcıları. Gerekçesi de gecekonduların Vakıf arazisine kurulmuş olduğuydu.

Kendilerini büyük ve güçlü gösterebilmek için kasılıyorlardı yıkımcılar. Arkalarındaki candarmalar da güçlülüklerinin en açık belirtisiydi.

Az önce kaçışıp dağılan çocuklar-her yoksul çocuklarının yaptıkları gibi-korkuları dağılınca kuşkulu gözlerle köşelerden yıkımcılara bakmaya başlamışlardı. Kimlerin evini yıkacaklarını bilmemelerine karşın içlerinde bir kuşku, korku, ızdırap vardı: Kışın bahara henüz devrilmeye meylettiği şu günlerde işlerinin çetin olacağını sezinliyorlardı çacuk akıllarıyla... Bu yıkımcıları evlerine ,sıcak uykularına, sevinçlerine kim musallat ediyordu. Onlara babaları, anaları ne kötülük yapıyorlardı da dönüp dönüp kulübelerine saldırıyorlardı. Bunun nedenini bir türlü bulup çıkaramıyorlardı.

Yıkımcılar postallarını taşlara vura vura yıkım aletlerini sürüyerek, çalımla yürüdüler. Radyo tamircisi Ramazan Baykurt'un gecekondusuna yaklaştılar. Karısı hemşirelik yaptığı hastaneye, Ramazan da sabahın erinde tamirci dükkanına gitmişti iki çocuğunu kentin ortasındaki okullarına götürdükten sonra. Böyleydi Ramazan; saat altıda küçük motosikletin arkasına hanımını alır hastaneye bırakır; döner, çocuklarını okullarınab ırakır, nöbetçi olduğu gecelerde hanımını almaya çıkardı. Tamirci dükkanında pek az kalırdı... Bu küçük, kutu gibi kondu beş senenin ürünüdü, onun da kapıları, pencereleri noksandı daha. 'Baykurt' soyadıysa çok yöneticilerin, polislerin ve kötü partizanların tepkilerini çekiyordu...

Sahipsiz gecekondunun pencere seviyesinden, sivri kazmalarıyla fırdolayı bir karış eninde kuşak gibi açtılar, oydular. Sonra geri çekildiler. Ellerinde kancalı sırıklar, halatlar olanlar yaklaştılar. Çatının çeşitli yerlerine kancalarını ve halatlarını taktılar. Hep

birlikte asıldılar. Gecekondu ilkin direndi. Çocuklar buna sevindiler. Ama sonra dayanamadı, sallandı. Kazmacıların açtıkları oyuktan bel vererek çatı içeri çöktü. Korkunç bir gürültü patladı. Köşelerden bakışan çocuklar bu korkunç gürültünün verdiği korkudan yüksek sesle ağlaşarak kaçmaya başladılar. Gürültünün ardından toz bulutu direklendi. Ahatlı'nın ta öte ucundan göründü bu toz bulutu.

Kaçan çocuklardan birisi gecekondusunun önünde çamaşır yıkayan Sefer gelinin çamaşır leğenine dolaştı, yıkanmış çamaşırla birlikte leğeni sürükleyip çamura devirdi. Sefer gelin önce çocuğun kaçtığı yöne baktı öfkeyle. Sonra kaçıp geldiği yöne, ardından kovalayanı görmek için baktı. Gecekondu yıkıldığındaki gürültüye aldırmamıştı. Sık sık oluyordu böylesi gürültüler. Yeni bir yoksul ev konduracağı yerdeki bir yoksul ev konduracağı yerdeki bir taşa dinamit atmış olabilirdi. Karşıdaki gecekondunun çatısıyla bile direklenen tozu ve evine doğru gelen yıkımcıları görünce durakladı. Birden bir bulantı geldi, öğürdü.

«Gene, gene mi valinin buyruğu? Ah şu kırmızı burunlu, gök gözlü/göçmen kılıklı vali.. Ne bileyim bizim gibi evsiz, yurtsuz kaldığın günü bir gören olur mu? 'Belediye başkanı yıktırdı' diyecek evlerimizi yıkıp da. Burası şehir dışı, bir köy; belediyenin nesine gerek... Ah! Gene mi?» diye ağlamaya başladı.

Üç ay olmuştu kocası askere gideli Üç yaşındaki oğlu kapının eşiğinde oynuyordu. Beş yıllık evlilik hayatlarında ayni valinin hışmına ikinci kez uğruyorlardı. Dökülen çamaşırları topladı, ala çamurlu leğene doldurdu.

Kocaları ekmek parası için fabrikalara ve kente dağılmış olan, Ahatlı'nın besinsiz, kuru yapılı kadınları radyocu Ramazan'ın evinin yıkıldığını duyunca yıkımcıların çevrelerine toplanmışlar, habire diş biliyorlardı. Ah şu yıkımcılar ellerine bir düşseler! Kıtır kıtır yiyeceklerdi. Ah bir düşseler!..

Sefer gelin, ne yapacağını şaşırmış bir durumda, yokluğun, ezilmişliğin verdiği teslimiyetle, kendilerine yaşama hakkı bile vermek istemeyen güçlülerin şimdilik yarattığı yazgısına teslim oldu. Yaşlı gözleriyle bunca emek, bunca umut verdiği evini kucaklamış, son vedalaşmasını yapıyordu. Dilinın, damağının, damarının kuruduğunu duyuyordu. Ne kadar kötüydü bu egemen ve güçlü insanlar... Ancak bunu düşünebiliyordu Sefer gelin.

Ali Yüce

Bayram Görüşmeleri

**Bilmezsiniz
Ben sizin Cafer eniştenizim
Hiç kimseyle evlenmeden
Enişteniz olduğumu
Nerden bilecektiniz
Çocuktunuz o çağlarda
Şimdi de çocuksunuz
Ne bileceksiniz**

**Ağzımla söylüyorum
Ben sizin Cafer eniştenizim
Çocukken futbol oynardık
Aynı takımdaydık kiminizle
Bütün gün kovalardık çaput topu
Ana avrat söverdik birbirimize
Yensek de yenilsek de
Her maçtan sonra ağlardık
Şimdi gene öyleyim ben
Bakmayın güldüğüme**

**Unutmayın olur mu
Ağzımla istiyorum bunu sizden
Ben sizin Cafer enişteenizim
Ufak tefek kusurlarım varmış**

**Varsa da yoksa da inanmayın
Birbirinden yakarım sıgarayı
Sesim soluğum kurum
Taşım toprağım alkol kokarmış**

**Hem inanın hem inanmayın
Bir yerlere gidin yarın sabah
Gerekirse birkaç gün dönmeyin
Bana selam salın uzaktan
Alsam da almasam da salın
Hangi denizde boğuldum ben
Ne bileceksiniz
Mavi bir su yapmışlar
İçine tuz amışlar
Deniz gibi görünür uzaktan
Aman ha yaklaşmayın**

**Yeşil bir su yapmışlar
İçine kuş atmışlar
Bahar gibi görünür uzaktan
Aman ha inanmayın
Ev ekmek çocuk avrat
Kaçımız sağ kaçımız ölü
Hangi türküler sevilir bizde
Ben hangi dağda vuruldum
Ne bileceksiniz
Ama biliyormuş gibi yapın
Ben sizin Cafer eniştenizim
Aman ha aman unutmayın**

**Bunu saymam gene buyurun
Ay ne cici kız bu böyle**

Analarının toplanmasıyla yüreklenen çocuklar, evleri yıkılanların geceyi nasıl geçireceklerini düşünüyorlardı. Daracık evlerinde onlara da bir yer arıyorlar, ama bulamıyorlardı. Çünkü kendileri üst üsteydiler. Gözleri korkudan iri iri açılmış ağlaşan arkadaşlarına bakıyorlardı.

Yıkımcılar Sefer gelinin evine saldırıya geçtiler. Sefer Gelin gözlerini kapatarak «ay!» diye bir çığlık attı. Bu çığlık, bekleşen kadınları keder uykusundan uyandırdı. Birden hareketlendiler, yere eğildiler. Ellerine ne geçtiyse yıkımcıların üstüne yağdırmaya başladılar. Yıkımcılar oldukları yere çömeldiler, yarıya dek yıktıkları duvarın dibine sığındılar. Açıkta kalanlar elleriyle kafalarını sakınıyorlardı. Yoksul ellerin savunma mermileri, taşlar havada biribirlerine çarparak dağılıyorlardı. Aklı eren çocuklar da katılmışlardı bu saldırıya. Her ağızdan bir ses, küfür çıkıyordu..

Candarmalar birden kesik ve sert hareketlerle süngü taktılar, yıkımcıların safında saldırıya geçtiler. İlkin Ahatlı'nın çocukları bozguna uğradılar; sonra analarda bir duraklama, ikirciklenme başladı. Candarmaların süngüsünden ürken öndeki analar birden gerilediler. Arkadakiler ileri ileri veriniyorlardı. Bu iki güç arasında kalanlar kötü bir korkuya kapıldılar. İşte bu hal onları daha çok kızdırıyor, daha çok direniyorlar ve bir Ortaçağ meydan savaşında çembere alınmışçasına korkulu haykırıyorlardı.

«Askerler! Askerler! Size bir kötülüğümüz yok bizim. Biz evlerimizi koruyoruz. Askerler!»

«Seferin kocası da sizin gibi asker!»

«Candarmalar! Bize yardım edin!»

«Evlerimiz, candarmalar.. evlerimiz!..»

Askerlerle çatışmanın başlarına neler getireceğini biliyorlardı. Bağırmaları bir yandan onları etkisiz duruma getirmek içindi; bir yandan da korkularını açığa vuruyorlardı istek dışı.

Ama boşunaydı. Candarmalar henüz anaların çırpınışlarının asıl nedenini kavrayacak düzeyde değildiler. Onlara 'emre itaat' öğretilmişti. Bir kaç mavzer patlaması yoksulluğun, ezilmişliğin ve sahipsizliğin korkusunu, suskusunu bir anda geri getiriverdi: Çoğu yerde olduğu gibi yoksullar, bir anda bozguna uğramışlar, kaçıyorlardı. Candarmalar bir çevirme hareketiyle yüz kadar kadın ve çocuğu çembere aldılar. Cemseye ite, kaka doldurdular. İçlerinde Sefer Gelin de vardı. Üç yaşındaki oğlunu almasına bile izin vermemişlerdi. Çocuk, anasını götüren cemsenin ardından çıplak ayaklarıyla ağlaya, ağlaya koşuyordu. Bu kargaşada ona sahip çıkmayı akıl eden olmamıştı.

Öğle sonuna doğru, çocuklar ve kadınlar kırmızı burunlu valinin kazandığı meydan savaşının tutsaklarını bekliyorlardı. Çok geçmeden üç cemse göründü yolda. Tutsaklardan hiç kimse yoktu. Hep candarmaydı inen Candarmalar yıkılacak evi sarıp gecekondulu analardan ayırıyorlardı. Sefer Gelinin evinin kalan kısmını da yıktılar. Tam bu sırada bazı konduların çatılarında atlı bayraklar dalgalanmaya başlayıvermişti. İşte bu konduların önünden geçip gidiyorlardı yıkımcılar. Bu bayraklar o gecekonduları yıkımdan kurtarıyordu...

Ve Sefer Gelin'in üç yaşındaki oğlu, anasına yetişemeyeceğini anlayınca dönüp gelmiş, evlerinin yıkıntısı üstünde, iki yumruğu da gözlerine dayalı, bağıra bağıra ağlıyordu kış akşamının soğuk alacakaranlığı çökerken...

Noktalama

— II —

Nusret Kemal Otyam

Büyük şehrin caddelerinde
Ağaçlar uzanır boydan boya
Ne meyvası biter bu ağacın
Ne dalında kuş yuvası
Serçeler üstünden uçarlar tutkularıyla
Serçeler üstünden uçarlar
Sezinlerler patlayacak tüfeği
Görürler yukarlardan tabancayı bıçağı
Yuva yapmaz bu ağaçlara kuşlar

Bir nokta koy buraya

Kurşun öksürük gibidir bir anda
Bir patlar yankılanır
Ve yüreğine saplanır
Kurşun hançer gibidir delikanlım
Kin taşır ölüm taşır allanır
Kurşun türkü söylemez delikanlım
Duyarsız bir çöl bitkisidir o
Ana yüreğinde ağıtlanır

Bin nokta koy buraya

Ve yukarıya bir gökkuşağı çiz Memetçe
Yedi renkten oluşan çiçek çiçek
Dikenleri batmasın ellerine
Yetesi olur gün gelince ölümlerin ağıtların
Gün gelince bu işkence bitecek
Pınarında çağıl çağıl al kanlar
Tüm verimiyle yirmi yaşın
Tüm inancıyla doğada bir yaşamın
Ölmüş eller ileriye uzanacak
Kısır sanılan topraktan
Nice tohumlar fışkıracak
Güneşin yumruğuna kapama gözlerini
Duyacaksın mezarında yığınların sesini
Kulak ver çağlayanca

Gayrı nokta istemez

Şükran Kurdakul

Yaşam Öyküsünün İlk Bölümleri

Kendimi tanımaya başladığım yıllar oyunda, okulda, derste, yemekte, gezmede, uyku boşluğuna düşende kafamın büyük, vazgeçilmez bir sorunun kapsamına girdiğini anımsıyorum.

— Benim babam nerede?

Yorgun olmadığı zamanları kollayıp anneme sorardım:

— Anne yavu, doğrusunu söyle bana. Nerde benim babam?

Zavallı anam, yutkunur, gözlerini kaçırırdı benden.

— Antalya'da..

— N'apıyor Antalya'da? Neye hiç gelmiyor?.

Sanırım sekiz yaşlarındayken, annemin, teyzemin, ağabeylerimin yanıtlarındaki gerçeğin özünü «konsol»u karıştırırken elime geçen bir gömütlük resmi anlattı bana.

1928 temmuzunda, ben bir yıl dört aylıkken, babam Binbaşı Mehmet Salih Şehremini Antalya'da toprağa verilmişti. Kaç cephenin savaşçısı olduğunu neden sonra öğrendim babamın.

Bu kez sorularım değişti.

— Hangi savaşlara katılmış babam? Dünya savaşında nerdeymiş?

— Trablus'a, Balkan savaşına.. Sarıkamış'a, Sina Çölüne.. Çanakkaleye..

O savaş yıllarındaki resimlerine bakar bakar, yaşım gelince, küçük ağabeyim gibi Konya Asker Okulu'na gitmeyi düşlerdim.

«Milli Mücadeleye daha Türkiye Büyük Millet Meclisinin örgütlenmesinden çok önce katılan savaşçılardan biriydi Mehmet Salih. Mütarekede İstanbul'da Mim Mim adlı gizli örgütte çalışmış, sonra Ordu'ya gönderilmişti. Bir dönem geldi ki, otuz iki yaşında üç çocuklu dul kalan anam anlatarak yaşadı ve yaşattı bunları. «Yedi ay maaş çıkmadığı için geceleri ayakkabı dikerek hizmet etti zavallı..» derken anılarda somutlanan kişiyi sevmenin ne demek olduğunu nice sonra öğrendim ben. Ordu ve çevresindeki ulusçu güçleri «emir kumanda zincirine bağlayarak» Ankara'ya göndermekmiş babamın görevi. Sonra cepheye alınmış. İnönü'lere, Sakarya'ya, kolorduya bağlı vurucu güç olarak örgütlenen bir müfrezenin komutanı olarak katılmış.

Babamın kimliği suretinde gitgide somutlanarak çocukluğuma, ilk gençliğime egemen olan bu tarihsel olaylara bağlı anılarla beslendim ben. Topkapı'da annemin babasından kalan evin bir bölümündeki üç odasında on iki yılım geçti. İlk okulu burada okudum. Babamın arkadaşları, sevenleri vardı çevrede. Harbokulu'ndan öğretmeni ressam Ali Bey.. Emekli süvari binbaşı. Yusuf Bey.. Mim Mim üyelerinden emekli askeri memur.. Aynı örgütün üyelerinden Hoca Ahmet Bey.. Ölümünde cenaze törenine deniz, hava, kara, kuvetlerinden ayrı ayrı birliklerin katıldığı, Canbaz Mehmet namiyle ünlü, Mim Mim örgütünün temel direği Mehmet Bey.. Babamın arkadaşları olarak bildiğim kişilerdi bunlar. Zaman zaman kimi kahveden seslenir gönlümü alır, kimi ortaokula başlayınca, tramvayda yer verdiğim zaman, yüzüme karşı yazıklanırdı:

— Hey gidi Baba Salih, kaldır başını da gör..

Ressam Ali Bey, annemin deyimiyle «evlatlarından ayırmadı» bizi. Çocukluğumun ilk okul evresinde radyo dinlemişsem, benim «Amcabey» dediğim bu insanlar güzelinin evinde dinlemişimdir. Karşılıksız sevmeyi, uzaklara bakmayı, ağaçtan meyve koparmayı, çiçekleri, tanbur sesini, elektrik ışığının rahatlığını, eski İstanbul'un sokak resimlerini, mahzun bayramlarda sevinmeyi, «Amcabey»in insancıl kokulu evinde gördüm, duydum, öğrendim.

Bizim evde annemin üçte bir payı olduğu için kira vermiyorduk ama devletin dördümüze bağladığı 14 lira 40 kuruş maaş, o günkü alım gücüne göre de anca beslenmemize yetiyordu. İçme suyu, elektrik yoktu evde. Giriş katında sokak düzeyindeki büyük odasından kilere, oradan mutfağa geçilirdi. Bayılırdım mutfaktaki kuyudan su çekmeye. Sonra küçük tenekelerle Arpaemini yokuşunun başındaki terkos çeşmesine su doldurmaya da giderdim. O bitmek bilmeyen kış gecelerinde -iki ağabeyim de yatılı okuduğu için- ya bir komşuya giderdik anamla birlikte, ya bir komşu bize gelirdi. İkinci kattan Ahmet Paşa adına yapılan caminin avlusu, medrese odaları görülürdü. Canım sıkılınca cumbaya çıkar avluda top oynayan çocukları seyrederdim. Ama en büyük keyfim ağabeyim okuldayken, çekmeceleri odanın ortasına indirip kitapları dergileri karıştırmaktı.

Bu yılların en önemli olayı Ankara Merkez Komutanı Demir Ali'nin -babam görev başında öldüğü gerekçesiyle- ölüm tarihi olan 1928'den başlamak üzere maaşlarımıza 135'er kuruş «zam» yaptırmasıydı kuşkusuz. Babamın okuldan ve cephelerden arkadaşı olan Demir Ali'nin onca yıl bize haber vermeden uğraştığını söylerdi annem.

Bu olanakla eve elektirik «tesisatı» getirildi, çökmeye yüz tutan poyraz yanı onarılıp «galvaniz»le kaplandı. Herbirimize ayrı ayrı giysiler alındı. On yaşlarındaydım. «Konsol»un bulunduğu odaya çekilip bana nice görkemli görünen «baba resimleri»ne teşekkür etmenin hangi itilimlerden geldiğini bilmezdim. Doğrusu, şimdi de bilemiyorum. Ayrıca, çok küçük yaşlarda kırık dökük dizelere başvurarak, içimi darlaştıran birşeylerden kurtulma istekleri de bu «yetim çocuk» duyarlığından mı kaynaklandı kestiremiyorum. Ama daha İzmir'e göç etmezden önce Çocuk Sesi, Maceralar Dünyası gibi dergiler bu dizeleri yayımlıyorlardı. İzmir'e yerleşmemizden sonra (1941-43 arasında) Yarım Ay, Yedigün gibi «magazin»lerin şiir sayfalarında hece ölçüsüyle yazdığım yine çocuk yaşların ürünlerinde ilk deney dönemini geçirdim.

Bu yıllarda Karşıyaka Ortaokulu'nda son sınıfı, şimdiki Namık Kemal Lisesi'nde ilk sınıfı okudum. Karşıyaka'da Türkçe öğretmenimiz Sabahattin Arıç, gelişmekte olan yeni edebiyat hareketlerini günü gününe izliyordu. Sınıfta Sabahattin Ali'nin hikayelerini okur, toplu tartışmalar açardı. Eski şiirimize meraklı olduğum için Osmanlıca sözcükler kullanmayı severdim o tarihte. Hiç unutmam bir «tahrir vazifesi»ne «sen bir molladan ders mi alıyorsun?» diye yazmıştı Sabahattin öğretmenim. Lisede tarih öğretmenimiz Ziya Şölen'di. Kaç kuşağın kafasını aburcuburdan arındırıp bilimsl kazanımlara açık tutan adamdır Ziya Şölen. O yılların okul ve çevre arkadaşları arasında herhalde Cen-

Seni Bekliyorduk

Özer'lere

Seni bekliyorduk niçin geri döndün
Niçin döndün biz çok sık andık
Öyle sık andık, yağmur yağdı, kar yağdı, kimse kalmadı
Kimse kalmadı, kar yağdı, buz tuttu düşler
Düşlere hiç gerek kalmadı, niçin döndün
Git dostum, yalnız bizi unutma yaratırken kendi yollarını
Taşıyamıyor yüreğim artık kendi adını.

Neydi yetmedi yüreğimi koymuştum çıkınına
Koymuştum çıkınına bir tufandan ne kaldıysa
Ne kaldıysa; bir gümüş hançer bütün dostluklara
Hem işi de kalmamıştır galiplerin mağluplarla.
Hem sen kimdin bir yolun bütün hışmıyla
Bütün hışmıyla sokuldun bir evin onarılmış uyumuna,
Git dostum! yalnız bize adını bağışla.

Sen bile ancak anımsıyorsun evden çıktığını
Çıktığını bir evden unutarak yorgun bir Tanrıyı:
Bak, pas tuttu gümüşler, ev çoktan onarıldı
Ne de sıcak tutuyor küllenmiş ocak galiplerin adını
Ne kendi adımızı ve düşlere hiç gerek kalmadı;
Gerek kalmadı sana ne de uzun yollara ve adımıza hiç gerek kalmadı.
Bize adını bağışla

Unutma bizi ve çok erken yenilgimizi yaratırken kendi yollarını.
Senin yolun bir türküdür, bir güzellemedir taşıyamadığımız adımıza.
Gün olur aşar anıları, tanık olur bizim de yaşadığımıza.
Git dostum! Yalnız bize adını bağışla

İskender Savaşır

Şükran Kurtakul (arka sırada tam ortada) hapisane günlerinde

giz (İlhan), Attila (İlhan), Mustafa (Şerif Onaran), Kemal (Bekir Manav), Yıldız (Barkan), Suzan, Kumru (Ormanlar), öğretmen Lütfiye (Güçlü) hanım anıların başköşesinde bulunurlar.

Bu evredeki şiir deneyimlerimi bir kitapçıkta topladığım zaman on altı yaşıma yeni girmiştim. «Tomurcuk» adını verdiğim bu kitapçığın çıktığı yıl, artık Tek Parti döneminin Karşıyaka Halkevi'nde şiir okuma olanağı verdiler; bayram törenlerinde kürsüye çıkarıldım. Bu ilişkiler Serveti fünun-Uyanış, Varlık, Çığır, Ülkü, Fikirler, dergilerini izleme ve kimilerinde yazma olanağı verdi bana. Daha önemlisi, onları okurken Partinın abone etmekte sakınca gördüğü başka dergileri tanıdım. Yürüyüş, Yurt ve Dünya, Adımlar, Pınar.. 1944'te yazdığım şiirlerin hem biçimleri, hem içerikleri değişmiş yakın çevre ilişkilerini işlemeye başlamıştım. Dönemin ilgisini çeken Orhan Veli ve arkadaşlarının Garip sonrası çalışmaları bana pek birşey söylemiyordu. Belki aynı yıl hızla Nazım Hikmet'in değişik takma adlarla yaımladığı şiirlerin yörüngesine girmiştim. Dönemin çoğu genç şair adayı gibi Remzi Kitabevi'nin «Dünya Muharirlerinden Tercümeler» dizisini, Klasiklerde yayımlanan birçok Fransız ve Rus yazarının ana yapıtlarını okumuştum ama özellikle Çehof, Gorki, Balzac, İstrati'den yapılan çeviriler başucu kitaplarım arasına girmişti.

Kurtuluş savaşı felsefesine, sınıf değiştiren kurtuluş savaşçılarının marifetleriyle, tam anlamiyle ters düşüldüğü yıllardı o yıllar. II. Büyük savaşa girmemiştik ama özellikle büyük kentlerimiz bombaların yaratabileceği etkileri yaşamış gibi kent insanı onulmaz yaralar almıştı. Yıllar yılı fırınların önünde sıra bekleyerek alabildiğimiz «vesika ekmeği»ni yemekten kaşıntılara uğraya uğraya, kırk yaşlarındaki komşu amcaların askere alındıklarını göre göre, karaborsanın etkisini duya duya Nazizmi, savaşı, toplama kamplarnı, Amerikan tröstlerinin uluslararası yapısını, demokrasinin inceliğini kavramaya başlamıştık. Özellikle Fransız vatanseverlerin Nazizme karşı yürüttükleri direnç hareketi ve bu uzun savaşım yıllarının edebiyata yansıması Aragon, Eluard, Picasso vb. sanatçıların komünist partisi saflarında döğüşmeleri çağdaş dünyanın günlük basına hiç mi hiç yansımayan sorunları üzerinde düşünmeye zorluyordu bizi.

Ama bizim kuşak, asıl büyük ve ülkemizin geleceği için çok önemli bir sorunu da düşünmeye başladı o yıllar. Kurtuluş Savaşımızın tarihsel yerini..

Nazım Ustanın Kurtuluş Savaşı Destanının da etkisi olduğunu sandığım bu evrede Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin organlarında da Mustafa Kemal Paşa ile Kurtuluş Savaşımızın, ideolojiye bağlı yadsımalarla değil de, dünya görüşüne koşut nesnellikle değerlendirilmesi, 1940'tan hemen sonra gelen kuşağın gününe ve yakın tarihine daha geniş açılardan bakmasına yol açtı.

Tarihin kendilerine yüklediği göreve ellerini cebine sokarak yan çizen bir seçkinler egemenliğinin simgesi olan CHP'nin yan kültür kuruluşlarından uzaklaşmamızın nedeni buydu bence.

O tarihlerde Milli Korunma Yasasının karaborsaya ilişkin yasaklarını göz göre göre çiğneyen nice küçük orta tacirin bugün dış kapitalizmle bacanak durumdaki ne büyük kuruluşların sahipleri olduğunu biliyoruz. Onlar, o günlerde toplumsal koşulların elverdiği ölçüde bugünlere hazırlanıyorlardı. Köylü nüfusunun büyük çoğunluğu topraksız bırakılmış, feodal kalıntıların saltanat sürdüde pek geçerli olduğunu sonradan

Kurdakul'un anne ve babası

öğrendiğimiz han-ı yağmadan paylarını almaya baktıkları bir ortamda biz neye hazırlanıyorduk? Paranın satın alma gücünün küçük burjuvazinin okumuş kanadını kazanabilmek için devletlilerin, bürokrasiyi alabildiğine güçlendirmeye çalıştığı bir ortamda, nihayet savaşı felsefesinin «deforme» edilmesine karşın, gerçek kurtuluş savaşının gönüllü erlerine karşı kullanılıp, 141 142. maddelerin güncelleştirildiği bir ortamda bizim savaşım aracımız ne olacaktı?

Kalemin ve birlikte çalışmanın gücünü ilk kez, bu evrede, Naci Sadullah (1909-1975)ın İzmir'de çıkardığı Havadis Gazetesinde somutlanmış olarak gördüm ben. Gazetenin çıktığı basımevinin kapısına irili ufaklı çocuklar birikir, paylarına düşen tomarları kapan soluğu Kemeraltı caddesinde alırdı.

— Mareşal ateş püskürüyor.. Havadis..

Tan'da, Yeni Asır'da, Akbaba'da Zahide Samsam takma adiyle yazdığı fıkralarla yeni bir siyasal gülmece edebiyatı yaratan Naci Sadullah, o 35x50 boyutlarındaki iki yaprak gazeteye bu tür manşetler seçiyor, en güzeli hergün dördüncü sayfanın baş köşesine Nazım Hikmet'in Kurtuluş Savaşı Destanı'ndan bir bölüm yayımlıyordu.

Birkaç kasa hurufat, yaşı hareketlerine yansıyan bir baskı makinası, canını dişine takmış bir Cihat Gökçek ve üç dört basım emekçisi, gün yirmi dört saat, o tarihte 20 bin İzmirli'ye Kuvayı Milliye Destanı götürmek için savaştılar.

Dönem gerçekte, liman burjuvazisinin, asker-sivil ara tabaka iktidarına «dur» demeyi kafasına koyduğu dönemdi. İhracat ve ithalat kesiminin kodamanları Aydın'ın fiyakalı toprakağasını önüne almıştı. O da maliye nazırı Cavitler'den aklında kalanlarla Amerikan Bankalarının bültenlerinden öğrendiklerini birbirine katıyor, bir miktar da 1789 öncesi Fransız düşünürlerini yardıma çağırarak CHP'yi köşeyi sıkıştırmaya uğraşıyordu.

— Seçimlere fesat karıştırıldığını yazıyor.. Havadis..

— Adnan Menderes'in konuşmasını yazıyor.. Havadis..

Zavallı Avni Dilligil'in, İzmir Şehir Tiyatrosuna birini ikisini getirmediği Eşrefpaşalı, Tepecikli, Namazgahlı tütün ve mensucat işçileri olanca varlığı ile kendini sokağa atmıştı. 1946 seçimlerinden sonra «Atatürk Anıtı»nın çevresinde Burhan Belgenin işaretine bakarak CHP iktidarına «yuh..» çekiyordu.

— Biz bunları seçmedik.. Yuuh Biz bunları seçmediik..

Dediğim gibi, dönem, sahiplerin iktidara tam sahip olmayı kafalarına koyduğu dönemdi.

Toprağın sahibi, fabrikanın sahibi, banka hisselerinin sahibi el ele vermiş, orta tabakanın arslanlarını, kene gibi emdiği, işçi sınıfının sırtına bindirerek yürüyüşünü hızlandırmaya bakıyordu.

Gülen Gözlerinde Acının Çökeleği

Sevgi SOYSAL için

I

ağulu kanıyla uzanan sayrı
ve mutlanmaya gelmiş sürezlerce öteden sevgili
ölüyor gözleriyle
hiç tanımıyor sanki
yıllarca paylaşmamış gibi yaşamı
koşmamışlar gibi çiçek tarlalarına
-diken ekildiğini nereden bilsinlerdi-
kupkuru ağzında dilini gezdiriyor
ayakta sonsuza dalmış sevgili
boyunbağını -belki onun aldığı- okşuyor
düşüyor yanına kolları
uzanıyor saçlarına öyle değildi
hele yüzü hiç
tenindeki karaları görüyor
ve öpüyor uzanıp ağusundan

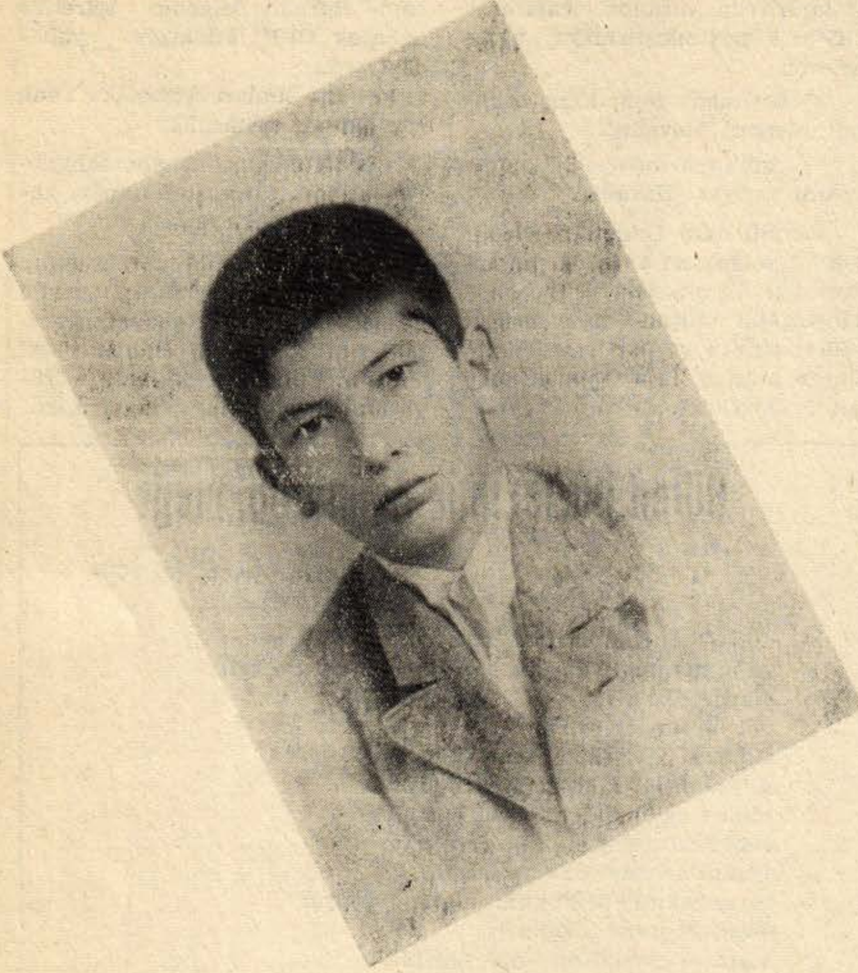
II

öperim her yerinden
dirisini ağusunu ölüsünü öperim
ve gömüp içime
her gün içimi öperim
başının yeri belli yanımda
hiç bozulmadı
her gece orayı öperim işte
kovarım yalnızlığı dolan içime

III

ağum öpmek istiyor uzan
sonra ölüm de isteyecek belki-
düşün ki bir kıyıdayız karşıda mavi
ellerim saçlarında saçlarımda ellerin
bir yıldızın kayışı sonra
karanlık ve su sesi
seyredişimiz suda gölgemizi
oturup ağlayışımız kaydığına

Yusuf Alper

— Sendikaların kurulduğunu yazıyor.. Havadis..

Sosyalist savaşımın bizden önceki kuşağı ne biriktirmişse dağarcığında yaşama geçirmek için, demogojinin kol gezdiği kentte, sokak sokak, kapı kapı gerçeğin adamlarını aramaya başlamıştı.

— Ahmet, Mehmet, Hüseyin, Bizim sendika dediğimiz, senin ekonomik mücadele örgütün arkadaş.. Uzaktan bakmasana..

— Durmuş kardeşim, görmüyor musun senin patron Demokrat Parti afişindeki «Artık Yeter..» diye kalkan elin arkasına gizlenmiş kuklalarını oynatıyor. Oyuna gelmesene..

Haydar Rıfat nasıl çevirmişti «kendiliğinden sınıf» kavramını anımsamıyorum ama, işçi sınıfımız işte tam o dönemindeydi o yıllar. Sokak sokak, kapı, kapı, fabrika fabrika adam arıyorlardı ağabeylerimiz. Gerçeğin savaşımına katılmaya gönüllü yedi sekiz adam bir araya geldi mi Ahmet (Bilge)nin yazıhanesinde kurulacak sendikanın tüzüğünü daktilo etmek bana düşüyordu.

Duygusal mıydık? Duygusaldık elbet. Ama öyle sanıyorum ki, bir sevecenliği içinde geliştiriyordu bizim duygusallığımız. Sosyalist mücadeleye mütareke yıllarında başlamış, elbette ki kuram ve eylem gücü sınırlı, iki üç yiğidin çabasiyle tütün mensucat, inşaat, basın işçileri örgütlenip Sendikalar Birliği'ni oluşturduğu zaman, bu duygusallığın, kalemi ve birlikte çalışmayı harekete getirerek, örgüt bilincine dönüştüğünü gördük. Kuşkusuz ilk aşama buydu. Bu aşamada, sanırım kişiliğimin göze görünmeyen öğeleriyle uyumsuzluğa düşmediğim için Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi'nin Denizli örgütünü kurma girişiminden ötürü tutuklanmanın üstesinden kolay geldim.

Evet, 1946'nın aralık ayında evden alıp önce I. Şubede tuttular; sonra eski İzmir Cezaevinin Jandarma Karakolunda bir odaya kapadılar beni. İçerde bir adam sızmış yatıyor, ön dişlerinden ikisi eksilmiş, bin asker kaputuna sarılmış okuyordu. Beni görünce başını kaldırdı.

— Geçmiş olsun dedi.

— Sağ olun dedim.

— Hayrola?..

Duraladım.

— Ne yaptında seni attılar buraya?

— Emekçi Köylü Partisini tutuyordum dedim,

— Vay be!.. diye coşkulandı asker.

Gözlerim o andaki gözlerin, o andaki yüzün resmini çekmişti ama yansıtamıyorum. Şimdi. Sesini kısarak.

— Ben de soyalistim dedi, Muğla'ya sürgün alayına götürülüyorum.

O denli ısrar etmeme karşın adını söylemeyen, o tarihteki, asker arkadaşla okuduğumuz romanları konuştuk-Dergilerimizi, yetişmekte olan yazarlarımızı konuştuk. Dönemin başbakanı Recep Peker'in bir tür faşizm geliştir-

Küflü Eller

Yürür gibi önceleri
Ya da ince bir sızı
Şöyle bir dokunup kayboluverir
Işıltısından ürker de yüreğimin
Çeker küflü ellerini kimbilir
Yüreğim dağ pençesi
Yaşam tutkusunda kor
Bozkırda soluklanan ağaç
Sanki bin sesli ezgi
Keser yalnızlığımı.

Aysun Uğur Kezer

Kurdakul halk kürsüsünde

meye çalışmasına karşın İsmet Paşanın sesiz kalışını konuştuk.

Ertesi akşamüstü çıkarıp şakur şukur kelepçe taktılar bileklerime. Okuduklarım birçok şeye alıştırmış olacak ki, pek umurlamadım. Alsancak İstasyonunda iki jandarma eriyle birlikte bir kompartımana yerleştik. Biraz sonra büyük ağabeyimi gördüm. Annemi getirmişti. Mukadder Hanımcığım, babamın ölümünden 18 yıl sonra, bu kez ana olarak yeni bir savaşa katılma zorunda olduğundan habersizdi henüz. Sessiz sessiz ağlıyordu. Duygulanmıştım. Elimden geldiği kadar kelepçeyi gizlemeye çalıştım. Bu geceyi yansıtan şiiri okumak istiyorum size...

Unutulmaya kalkan bir trenin
Eski bir istasyona bakan
penceresinden
Bir yolcuyu sorar gibi arayan
Jandarmalar ellerimin garib
nöbetçileri
Daha ilk kampana bile
vurmadan
Yalnızlığın kelepçesini taktı
içime
Şehir arkada kaldı geçtiğim
son caddeden
Ne yasakların gölgesini
alnında gördüğüm
Işığı kilitleyen karanlık
kafeslerinde
Bu sonsuz özgürlüğe ne zaman
varmışım ben
Dünyanın duygusunu gözlerinde içeren
İçimdeki adam, kabına sığmıyor gene.
Kaç akşam geçirdiğim Birinci
Şubeden,
Bir tünelden kopar gibi çıkıyor trenimiz,
Jandarmalar, ellerimin garip
nöbetçileri,
Hangi yalnızlığa gittiğimizi
söyler misiniz.

Yaşam sürüyordu. 4,5 ay sonra cezaevinin kapıları açılmış, lisenin kapıları kapanmıştı. Ama dost görünenlerin ihanetine alışmak kolay olmuyordu. Toplumun yalnızca kendi dümenine bakan insanları çok sayıda ürettiği bu savaş sonrası evresinde işçi sınıfının gizil gücüne (potansiyel) inanmanızla yalnızlığa itilmeniz arasındaki uyumsuzlukta iki tehlike birden çıkıyordu karşınıza. Ya, nasıl olsa çiçek açacak bir ağacın gözeneklerinden biri olduğunuz gerçeğine gözlerinizi kaparak yosunlanmaya başlamak.. Ya da bireysel tarihlerinin o aşamasında inandıklarınıza inanmayanların temsil ettiği topluma karşı sevecenliğinizi koruyamamak.. Onların uzaklığına, belki sevgisizliğine aynı duygularla karşılık vermek.. «Tek başınıza kalsanız bile örgüt demeksiniz..» anlamında ortaya konan vargıları yaşamak zorunda olduğumuz bir dönemdi bu.

Sokakta gezip dolaşma özgürlüğümüzün bile üstüne yürümeye çalıştılar. Yalnızlığa itilmedik. Bu bile ayakta durmanın bir simgesi sayılmalıydı. Sevecenliğimize inanan iyi niyetli insanların düşünsel güçleri(ideolojik yandaşlığı değil), sevecenliği destek oldu bize. Güzel bir aşamaydı bu. Yaşam kavgayı kitaptan ve de başka kentlerle, giderek başka ülkelerin deneylerinden çıkarıp kendi toprağımızın özeliklerine, havasına, suyuna bakarak öğrenmemizi emrediyordu. Ama güç kalem ve birlikte çalışmaydı gene. Çünkü biri düşüncenin somutlanmasını, öteki yaşama geçmesini sağlıyordu. Nice ilk gençlik arkadaşları anımsıyorum bu yıllardan. Çarşıda pazarda yolunu kesip çıkardığımız dergilere yardım istediğim.. Nice genç şair ve hikâyeci adı..

Hiç unutmam, her fırsatta da yazar, söylerim. «Direnç hareketi şairlerle kazanıldı..» der Paul Eluard. «Çünkü onlar ben demeyip biz demeyi öğrenmişlerdi..» Bizim toplumsal savaşım tarihimiz için de de geçerli olan bir yanı vardır bu sözlerin. Tevfik Fikret, meşrutiyetin namuslu insanlarının vicdanı gibidir. Nazım Hikmet şiiri, yüzbin bildiriden daha güç yazılmış, ama daha kolay yayılmıştır bu ülkede. Ve tabii yüzbin satırın yaratamıyacağı etkiyi yaratmıştır. Biz 1940 kuşağı, gücümüz ne kadarsa yeteneğimiz ne orandaysa ustamızın iki dizesine ilke değeri vermeye çalıştık.

«Yaşamak bir ağaç gibi tek
ve hür
Ve bir orman gibi kardeşçesine..»

Baskılar arttıkça dökülenler oldu aramızdan. Ama kavgada var olduklarını sanan niceleri de hürlükle kardeşliğin başlayıp bittiği yeri kargaşaya getirmeye çalışarak yeni bir savaşım gerçeğini öğrettiler bize.

ve TİP kürsüsünde

Nikolay Hrelkoy

Çeviren A. Kadir

Bulgar ozanı. Tuna Ovasında küçük bir köyde, Bela Slatina'da doğdu. Öğrenimini Sofya Güzel Sanatlar Akademisinde tamamlamak istediyse de, derbeder hayatı ve bozulan sağlığı buna engel oldu. Değişik işlere girdi çıktı. İşçi hareketlerine katıldı. Geo Milev ve Hristo Yasenov'la dostluk kurdu. 1925 yılında onların öldürülmesinden sonra, canını kurtarmak için Viyana'ya kaçmak istedi, Yugoslavya'da yakalanıp gözaltına alındı, sonra da bir kampa kondu. İki yıl sonra buradan kaçıp Fransa'ya sığındı. Paris'te siyasi göçmenlerden kurulu bir ortam buldu ve kunduracılıkla hayatını kazandı. Bir yıl sonra yurduna döndü. Tam on beş yıl verem hastalığı çekti ve 1950'de öldü. Hrelkov, Rus sembolistlerinden ve Bulgar folklorundan esinlenmiştir. Yaratıcı etkinliği yıllar süren hastalığıyla ve toplumsal eylemleriyle ve faşizme karşı giriştiği kavgayla sıkısıkıya bağlıdır. Hemen bütün şiirlerinde devrimci ağırlık görülür.

M E Z A R

Nem var nem yok sana verdim, nem var nem yok sana,
düştüm kavgada, dirile dirile,
senin adına, özgürlük,
tozum toprağım yatar burda gömülü,
ışıldar dışarda o, sonsuz başarım,
yayılır gider uzak aydınlık,
beş altın dallı yıldız.
Bir gök cismi gördüm

arasından ölümümün,
yol almış gider doruklara,
üstünde pırıl pırıl benim armam,
tuz buz oluverdi beni bağlayan zincirler.
Hayat gibi var mı, beni dışarı çıkar,
bir şarkı için,
adının ışığında,
karanlığında mezarın,
ölümün bunaltısında.

Nem var nem yok sana verdim, nem var nem yok sana,
düştüm kavgada, dirile dirile,
senin adına, özgürlük,
tozum toprağım yatar burda gömülü,
ışıldar dışarda o, sonsuz başarım,
yayılır
uzak aydınlığı,
ta orda, beş altın dallı yıldız.

KESİT

KİTAPLAR

Gelincik Günleri

Hüseyin Yurttaş, «Gelincik Günleri'yle karışıyor yazınımıza, Kitabında topladığı şiirler Hüseyin Yurttaş'ın şiirini tam anlamıyla sergiliyor, açıklıyor denemez. Yurttaş'ın şirini kaba çizgileriyle tanıma olanağı buluyor olmamız, çıkışını yapan bir şair için şanssızlık olsa gerek. Böyle bir çıkmazı aşma gereği duyulduğundan olmalı, gerek konu gerekse biçimsel kayguları bakımından değişik ürünlerini bölümler altında sunmayı denemiş şair. Gerçekte şiirinin ipuçlarını vermeye çalışırken de bir bütünselliğin uzağına düşülmüş. Neyse...

Hüseyin Yurttaş, konuları bakımından geniş bir alana yayılıyor. Öldürülmelerden doğan acıyı yaşıyor. Toplumun eşitsiz yasaları boğuyor onu. Bireysel acılar toplumsal acılarla bütünleşiyor birden. Derken, kötüye, zalımın zülmüne eşitsizliğe, taşizme isyan ediyor. 1970 sonrasının şiir duyarlığını taşıyor Hüseyin Yurttaş'ın şiirleri. Gerek seçtiği sözcüklerde, gerekse dizelerinin yapısında, duyarlığında bunu görmek olası. Tarihi konulu şiirleri de var. Bunlara yedirdiği anlatım da 70 sonrası şiirinin ataklığından, olanaklarından kaynaklanıyor.

Şairin sevdiği, aşırı ölçüde kullandığı -birtakım sakıncaları barındırmasına karşın- sözcükler var. Örneğin «türkü» (13), «yürek» (21), «hoyrat» (bir şiirde altı kez) «[illegible]» (24) kez kullanılabiliyor. Yapıtın oylumunda bir düz yazıda bile bir sözcüğün bu kadar kullanılması sakıncalı.

Hüseyin Yurttaş, şiirini anlatıya dayandıran bir şair. Bıkmadan, usanmadan anlatıyor...Vermek istediğini, en küçük ayrıntısına kadar somutlaştırmak istediğinden olacak, düz yazının olanaklarından oldukça yararlanıyor. Bu tutum bir şair için önemli bir sakıncayı da işaret ediyor denilebilir.

Aynı sözcüğün iki kez yinelenmesiyle yapılan ikileme öbeklerine (aynen tekrar) o kadar çok yaslanıyor ki dil sürçüyor. Otuz yedi ikileme öbeği kullanmak, kullanabilmek cesaretini göstermek, ne yazık ki giderek şiirleri bir betimleme olmaktan öteye götüremiyor. Bu tutumu şairin titiz olmayışına bağlayacağız.. Çünkü gerçek şiiri yakalama gayretlerinden kaynaklanmıyor bu eksiklik.

Ahmet Arif «Haberin var mı taş duvar» diye dize düşürürken Hüseyin Yurttaş'ın «haberin varmı serçe kardeş» demesi, yine Ahmet Arif'in «Haberin var mı?» dizesi ve İsmet Özel'in bir şiirinin başlığı olan «Sevgilim Hayat» dizesini aynen şiirinde kullanması olumlu sonuçlara götürmez kanısındayım.

«Ve seni ve beni ve bizi ve cümle alemi» dizesinde de görüldüğü gibi «ve» sıralama edatını çok kullanıyor. Nazım Hikmet'e yaklaşıyor denilebilir. Ama kaygularda bir farklılık var. «ve bakır, ve demir ve kömür ve bir cümle mensucat» dizesi bu sorunu açıklayabilir.

Nazım Hikmet'i, Amet Arif'i, Hasan İzettin Dinomo'yu, Atilla İlhan'ı seviyor.

Herşeye karşın, Gelincik Günleri soluk soluğa okunacak bir şiir kitabı, Şairin eline, diline sözüne, yüreğine sağlık.

Gelincik Günleri, May. Y. 96 sf. 10 TL.

Veysel ÇOLAK

Böldüm Yüreğimi Avuçlarına

Halkın coşkusunu, ezilmişliğini, sevdasını, kavgasını yüreğinde taşıyan ozan bizim ozanımızdır, sanatçımızdır. O Bedrettin'i, Yunus'u, Pir Sultan'ı, Köroğlu'nu. Nazım'ı vurulan asılan devrimci gençleri içinde taşıyandır. sömürene ezene, emperyaliste, ağaya. tefeciye, burjuvaziye kalemiyle

kurşun sıkandır. Bizi bize anlatan devrimci genç ozanlarımızdan biridir Özgen Seçkin:

«bizi bize
biz gibi anlatan
Bedrettin'in nakış nakış işlenmiş soluğuyla
Börklüce Mustafa'nın
kavgayla örülü
gür sesini getirdim.
kelepçede kurtuluşa imza atan ellerin
Pir Sultan'a uzanan haykırışlarının
çelikleşmiş
heykelini getirdim»

Özgen, birgün görmüştür ki onca yıl suladığı fide, beslediği dal, başkasına tohum verir. Yıl 1969. ABD Emperyalizmi ve oligarşi 'kanlı pazar'lar yaratmakta. Vedat Demircioğlu, Atalay Savaş, Devrim meydanına tohum olup ekilmekte. Altıncı Filoya karşı yiğit gençler direnir. (Harun Karadeniz, Kazım Kolcuoğlu, Cengiz Gülderen, Şevket Orhon, Çetin Uygur, Mustafa Gürkan vs.)

Özgen, 6. filoyu şöyle betimlemekte:

«ne yüz ne utanç ne gurur
orospu soğukluğunda oturur.
ayırır her bir kolunu bacağını
gerer atlastan sulara
inciden kentlere.
hem budar filizleri
hem kanını sömürür.»

«Uyu uyu, yat uyu, yat yat uyu.» ile yıllardır yutucu, eğitilmekte çocuklarımız. Ki, uyanırsa bu halk sömürüyü nasıl sürdürsün can çekişen emperyalizm? Uyanış düzenlerinin sonudur:

«toprak dediğin uğuldamalı
ey dost,
doğmalı güneş dal uçlarından
ırmak dediğin hem öfkeli
hem durgun akmalı
çocuklar ağlamalı
uyku duvarını zorlamak adına
çocuklar ağlamalı.
sağmak için toprağı
kendi kabına.»

Ozan hep umut doludur. «karamsarlığa yer yok/kitabımızda» demektedir. Deniz'i, Yusuf'u, Hüseyin'i anlatan şiir şöyle sonlanmakta:

«şimdi üç yiğit
üç ipten
delikanlı bir sabahla
içeri alınıyorlar halkların penceresinden.
kararlı savaşımlarda bayrak,
alanlarda heykel,
parklarda çiçek-çocuk,
dudaklarda
şarkı kesiliyorlar.»

Betikte 21 şiir var. Kapak düzenini karikatürst Ferhan Topçu yapmış. 95 sayfa. Ederi 10 TL. Tek Yol Yayınları P.K. 18 — Anafartalar/Ankara'dan edinilebilir. Emperyalizme, oligarşiye karşı dikilen yiğit yüreklerin kavga dolu sesini yansıtmış Özgen Seçkin.

Ayten UYAN

Biz Yaşamayı Kavga Belledik

Özgür Coşkun'un ilk şiir kitabı. MAY Yayınevince Ekim 1977'de yayınlandı. Ozan eserine BİZ YAŞAMAYI KAVGA BELLEDİK adını koymuş. Gerçek yaşam gerçekten bir kavgadır. Ağız burun kırma, adam vurma kavgası değildir elbet. Düşünce savaşımıdır onun dedikleri, insan haklarının korunmasında yasaların mutluluk adına değişimi, demokratik açıdan eyleme yönelik girişimlerdir.

Özgür Coşkun sevgisizlikten sevgiye, düşmanlıktan barışa, kötüden iyiye, ezilmekten bağımsızlığa, emek karşılığının insanca alınmasını amaçlar. Ozanımız Türkiye Yazıları, Oluşum, Saçak, Dönemeç, Çağ gibi sanat dergilerinde görünmektedir. Uygar kişiye düşen sanatçı yiğitliğiyle şiirlerinde geniş kitleye seslenmesini biliyor. Sanatı bir süs olarak kullanmaması ayrı bir kıvanç kaynağı. İlkin bencilliğini atmış bir yana, özgeciliğe, gerçeklerin halk ekininden yararlanarak sunulmasına yer vermiş. Eksikliği yok mu? Elbet var. Ama daha genç. Gelecek günlerde biçimde özde daha bir özgünlüğe erişeceğini şimdiden kanıtlıyor. Ürünleriyle ulusumuzun gerçekçi ozanı olma yolunda. Onun hiç bir şiirinde kişiyi kötümserliğe götürecek bir deyişe raslayamadım. Böylesine gençlerimizin yoğun, yapıcı çalışmaları, sanat alanında bilinçlendirici deyişleri doğrusu sevindirici.

Şu kısacık bölümde:

Bu karda
Bu boranda
Yüreğin sıcak mı
Gül yüzlü toprak ana

diyebiliyor. Ya şu üç dizedeki deyişine ne denir?

Gün batar
Biz doğarız
Kayan yıldızların aydınlığında

Özgür Coşkun
Biz Yaşamayı Kavga Belledik MAY Yayınları, Babıâli Cad. No : 19
Cağaloğlu/İSTANBUL

Şevket YÜCEL

Oyuncaklar

Turgut Tan'ın geçen yıl yayınlanan şiir kitabını ancak şu günlerde okuyabildim. Kendisi göndermiş. Sağolsun. Tan, şiirlerinde geçmişten geleceğe uzanan bir sanat köprüsü kurma çabasında. Ayrıca Eğilim Yayınlarını yönetiyor. Kısa dizeler üzerine kurmuş çalışmalarını. Daha titiz bir seçme yapması beklenirdi. Gene de yer yer ışıklı deyişleri okuru kitaba bağlamaktadır. Kimi sayfalarda yüreğini sıcaklıkla halka uzatması önemli. Şiirinin şu bölümünde görelim ne diyor:

O memur eski bir pardesüdür
Kış
Eski bir memurdur pardesüdür
Gece
Bir ışık pencerede

Turgut TAN : Eğilim Yayınları P.K. 168 Bakırköy/

Şevket YÜCEL

İbiş ile Memiş'in Çobanlığı

Türkiye'de son yıllarda nitelikli, toplumcu-gerçekçi içerikli çocuk yayınlarının çoğaldığını görüyor ve devrimci çocuk yazınının oluşması açısından sevindirici buluyoruz. Birçok ünlü ve yeni yazarlarımız toplumsal sorunlarımızı ve çocuklarımızın gerçek yaşantılarını konu eden öykü, masal, şiir, roman vb. türde kitaplar yazıyorlar. Bazı yayınevleri de başlattıkları çocuk dizileriyle bu tür çalışmaların yayınlanmasına ve yaygınlaştırılmasına olanak sağlayarak önemli katkılarda bulunuyorlar. Kısacası devrimci çocuk yazınının oluşması için önemli adımlar atmış bulunuyoruz. Bunun bilincine varmamız ve önemini kavramamız çocuklarımızın doğruluk, kardeşlik, toplumculuk duyguları ve sağlıklı dünya görüşü kazanarak yetişmeleri açısından gerekir.

Yazar ve öğretmen Durmuş Mert görev yaptığı yerde «Özgür Çocuk Yayınları»nı kurdu. Yukarda kısaca değindiğimiz devrimci çocuk yazınına katkıda bulunmayı amaçlıyor. Yayınladığı ilk kitap kendisinin yazdığı öykü anlatımlı bir çocuk masalı: İbiş ile Memiş'in Çobanlığı. İlkokul öğrencileri için yazılmış olan ve 16 sayfadan oluşan kitabı Hasan Saygın resimlemiş. Kitabı kısaca şöyle özetleyebiliriz:

İbiş ile Memiş ilkokul birinci sınıfı bitirmiş iki arkadaş. Yaz tatillerinde köyde çobanlık yapıyorlar. Memiş, evdeki hayvanları çayıra götürmek için güneşin doğuşuyla birlikte uyanır. Ekmek torbasını ve kitabını alıp hayvanları önüne katar.

«Yolun iki yanı da ekindi. Buğdaylar, arpalar, yulaflar yeşil yeşildi. Hayvanlar onları yemek için uzanmıyorlardı. Çünkü Memiş onlara başkasının malının yenmeyeceğini öğretmişti.» (s. 9)

Yazar burada çocuklara «başkasının malının yenmeyeceğini» öğretiyor. Önemli bir vurgulama yapıyor.

Bu arada İbiş de hayvanlarını sürmeyi hızlandırarak arkadaşına yetişir. Pınarın başında oturan iki arkadaş burada ekmeklerini yerler. «Öğleye yakın çayırdak diğer çocuklarla oyun» oynarlar. (s. 11) Daha sonra hayvanlarını sulayan iki arkadaş sırayla Memiş'in getirdiği kitabı okurlar.

«Memiş:

«Arkadaşların eniyisi kitaptır.»

İbiş:

«Hiç kimse bize kitap gibi arkadaşlık etmez.»

«Hem kitap ekmek gibi,» dedi Memiş. «Nasıl ekmekle karnımızı doyurursak; kitapla da kafamızı doyuruyoruz.» (s. 11)

Yazar burada da iki arkadaşın dilinden kitabın önemini belirtiyor. Kitabı ekmekle karşılaştırmakla önemli bir benzetme yapıyor ve kitabın gerekliliğini somutlaştırıyor.

Akşama doğru iki çoban arkadaş hayvanlarını toplayarak evlerine dönerler. Bu sırada «Memiş'in büyük camızı geriye dönüp arkalarından gelen İbiş'le Memiş'e baktı. Beğendi. İmrendi. Sevindi.

'Bütün insanlar İbiş'le Memiş gibi dost olsa..., diye» düşünür ve yürür. (s.15) Burada insanların kardeş ve dost olmaları gerektiği belirtiliyor çocuklara.

Belirttiğimiz gibi kitap çocuklar için yararlı ve iyi bir kitap. Severek ve beğenerek okuyabilecekleri basit anlatımlı ve okuma alışkanlığı kazandıran bir kitap, İlkokul öğretmeni arkadaşlarımıza ve çocuk yazınıyla ilgilenenlere öğütleriz. Ayrıca çocuk yazınıyla ilgilenenlerin «Özgür Çocuk Yayınları»yla da ilişki kurmaları yararlı olur.

Durmuş Mert'in bu alandaki çalışmalarını sürdürmesini dileriz. Başarılı bir çalışma olduğunu gördüğümüz «İbiş ile Memiş'in Çobanlığı»ndan daha iyi ve nitelikli yapıtlar vereceğine inanıyoruz.

Hüseyin DENİZ

İbiş ile Memiş'in Çobanlığı, Durmuş Mert'in çocuk masalı, Özgür Çocuk Yayınları P.K. 8 Karamanlı-BURDUR

Bir Dizi Altı Kitap

Daha önce adını çeşitli kitaplarla duyuran «Köyün Çocuğu Yayınları», altı kitabı birlikte yayımlayarak çocuk edebiyatı için önemli hizmet yaptı :

GARİP NASIL OKUYACAK : Özyalçıner öğretmenlik gözlemlerinden ve anılarından yola çıkıyor. Öğretmen olduğu köyüne giderken katırla kendisine rehberlik yapan Garip'i anlatmıştır.

Garip, konar-göçer ailenin yoksul çocuğu. Çalışkan, zekî, okumaya tutkun olmasına karşın okulsuzluğa bir yaşam boyu tutsak oluyor. Oğretmenin, kaymakamın bireysel çbaları da Garip'i kurtaramıyor.

Evet, Garip nasıl okuyacak? Biz de soruyoruz bu soruyu. İki milyon okulsuz ve alfabesize iki milyon iyi niyetli öğretmen, ya da iki milyon iyi niyetli kaymakam bularak mı? Değil elbette. «Herkes evinin önünü temizlerse çöpçüye gerek kalmaz» diyen Goethe'nin bireyci felsefesi yıkılalı çok oluyor. Çünkü, kentler artık çöpçüsüz temiz olmuyor.

Evet, Garip nasıl okuyacak? Yazar okuyucunun kafasında bu soruyu büyütüyor.

Özyalçıner gözlemlerinden yola çıkarken, bunlar imgelerle de beslemek istemiş. Ama yer yer yapaylıklara düşmekten de kurtulamamış. Sağlam öz iyi bir biçimle buluşturulamadığı için, kitap röportaj kurulduğundan kendini kurtaramıyor.

ÖKÜZ BAŞKAN : Aziz Nesin'in öykülerini topladığı bir kitap. Nesin kitabının arka kapağında; «salt çocuklar, gençler okusunlar diye yazmadım bu yazıları. Ama daha çok onların okumalarını diliyor gönlüm», diyor. Burada Nesin'in çocuk edebiyatına bakışını anlıyoruz. Gerçekten Nesin'in öyküleri çocukları olduğu kadar büyükleri de içine alıyor. Bu durum genelde Nesin'in tüm öyküleri için söylenebilir. Her kuşağın yazarı olabilmek klasikleşmenin bir ölçütü olsa gerek.

«Öküz Başkan» adlı öykü siyasal taşlamanın en güzel örneklerinden birisi. Sınıfsal yapı değişmediği sürece, yönetimin üst kademelerinde yapılan değişikliğin anlamsızlığını ve çıkar çatışmalarını güldürü ölçülerinde sergileyen güzel bir öykü. Gıdıklamıyor, güldürürken düşündürüyor.

«Uçurtma Savaşçıları» adlı öyküyü daha önce Milliyet Çocuk Dergisinde okumuştuk. Çocukluğunu arayan bir dede... Yiğit, savaşçı uçurtmalar... Gittikçe sıklaşıp daralan, uçurtmaya meydan bırakmayan kentler...

«Kumdan Kaleler» doğa-insan ilişkisini ortaya koyan güzel bir öykü.

«Çocuklar siz siz olun, yerine koyacağınız yeninin ne olduğunu iyice bilmeden eskiyi değiştirmeğe kalkmayın. Yoksa yeni sandığınız şey yine kılık değiştirmiş eski olur. O zaman her şey eskisinden de kötü olur,» mesajıyla bitiriyor «Kendini Öldüren Padişah» masalını. Masalın içinde eritilmesi gereken düşüncenin, çocuk okuyucuyu anlamaz kabul edilip formüle edilmesi gereksiz. Özeleştiri yapayım derken devrimci gençliği herşeyiyle Şparavaksiyona gelmiş aptallar olarak görmek de o denli gereksiz...

KAN GÖMLEKLER : Fikret Otyam gazeteci-fotoğrafçı olarak objektifine düşen bir cinayeti (kan davasını) öyküleştiriyor. Daha önce okuduğumuz çocuk romanı «Can Arkadaş» gibi gerilimli, etkili bir kitap. Gerilim ve çarpıcılık Otyamın başvurduğu bir yöntem olarak karşımıza çıkıyor. Bu gerçek, Atyam'da somutlanan Anadolu gerçeği belki de. Ya daA nadolu'da somutlaşan Otyam gerçeği...

«Kanlı Gömlekler» kan davası üzerine kuruluyor. Tetik çeken küçük ellerin katil edebileceği kadar, hünerli marangoz eller de olabileceğini anlatan güzel bir öykü. Anlatımını kısa cümlelerle südürürse daha da başarılı olacak. Otyam.

ELİF KIZIN ELLERİ : Elif kızın büyülü elleri, sevgi dolu yüreği, aydınlık kafası var. Büyülü eller, sevgi dolu yürek. Aydınlık kafa onun emeğinin çalınmasına engel olmuyor. Ne zaman kooperatifleşerek örgütleniyorlar, o zaman Elif kızın elleri hakkını alıyor. Ama bu düzen içinde kalınarak... Yani sınırlı bir örgütlenmeyle... Yâni düzen değişmeyerek... Sınırlı bir örgütlenmeye (kooperatifleşmeyle) sömürünün kökü kazınacak, Elif kızın elleri hakkını alacak... Güzel bir anlatım, ama şaşı bir bakış. Talip Apaydın ne der, çocuklar ne der? Orasını bilemiyoruz...

KAYTAN OSMAN : Medeni Ferho'nun ağır-aksak olduğu kadar, savruk-dağınık kitabı. Olayların anlatımından bir düşünselliğe varılacağı yerde, bir düşünceye araç edilmiş olaylar bütünü görülüyor. Yâni önceden kurulmuş bir kalıp var. Yazılanlarla bu kalıbın içi doldurulmağa çalışılmış.

Amatörlük, çocuk edebiyatıyla işe başlamak demek değildir. Usta yazarların en büyük güçlükleri çocuk edebiyatıyla uğraşırken çektikleri bir gerçek.

Ağanın iki oğlağını yitirdiği için köyden sürülen Seydo, iyi yürekli Kaytan Osman, zalimler zalimi ağa...

Osman'ın adının kaytan olması yetmiyor. Kaytanlık adda değil, yapıtın kendinde aranmalıdır.

BİNBOGADAN GELEN ÇOCUK : Çetin Oner Binboğalar'ın çocuğu. Romanın kahramanı Dursun da. Oner'in «Gülibik» adlı çocuk romanında gördüğümüz duruluk, yalınlık bunda da kendini gösteriyor. Köyü olduğu kadar kenti de iyi bilen yazar, köy-kent ikilemini birbiri içinde ustalıkla eritiyor. Yalın bir olayda kullanılan bilinç akımı yapıta derinlik kazandırıyor. Yâni çok yönlü, perspektifli bir yapıt. Yer yer mitolojik anlatıma başvurarak Binboğa dağlarının, Sarız, Afşin yöresinin halk kültürüyle koşutluk sağlanmış :

«Çöpçü olanca gücü ile söylemeğe başladı türküsünü. Sesi koridorları çınlattı. Kimse odaya girip susturmadı adamı. Çöpçü türküsünü kesip :

«Korkma» dedi. »Türkü sevmeyenler benim sesimi duymazlar.»

Bekçi başıyla onayladı çöpçüyü.

Çöpçü, türküsünü kaldığı yerden sürdürdü. Sesi o odayı da, o koridorları da, o kenti de aştı, taa Binboğalara ulaştı. Ama kimseler duymadı. (s. 45)

«Köyün Çocuğu» yayınları ufak-tefek eksiklikleri içinde taşımakla beraber, bu günkü çocuk edebiyatına yeni boyutlar kazandırıyor. En büyük özelliklerinden birisi de-şu hayat pahalılığında-altı lira gibi çok ucuz bir ederle okuyucuya ulaştırılmasıdır. Aynı boyutta bir başka yapıtın on beş, yirmi liradan aşağı satılmaması, sömürü piyasasının ne olduğunu bizlere düşündürmektedir.

«Köyün Çocuğu» dizisini yayımlayan Dadaloğlu'nun oğlunun 19 Eylül 1977 gecesi evinin içinde 12 yerinden kurşunlarak öldürülmesi biraz da bunlar için değil mi?

Onun temiz anısı bu halkçıl yapıtlarda çarpıyor.

Mehmet GÜLER

GÖRÜŞLER

«Zorunlu Zam Zorunlu Dinlenme»

Dergilerin son sayılarında fiyatları değişti. Kimileri beş liradan on liraya, kimileri de on liradan onbeş liraya yükseldi. Çoğu dergiler kâğıt fiyatlarına yapılan zamları içeren yazılar yazdılar, yakındılar, istemiyerek dergi fiyatını artırdıklarını açıkladılar.

Etkiledi bu zamlar kitap, dergi yayınlarını kuşkusuz. Yayınını sürdürebilecek güçte olan köklü dergiler son zamları okurları arasında paylaştılar. Belli bir okuru olmayan, reklâma ilana dayanmadan çıkan dergiler için durum daha başka. Derginin fiyatını artırmak bir çözüm getirmez onlar için. Yaşamak için verilen uğraşlar yarar sağlamaz. Kapanıp giderler sessizce.

Kâğıtlara yapılan son zamlar bana Aziz Nesin'in «Her zaman gazete kapatılmaz, kimileyin de işte böyle gazeteci kapatılır» diye başlayan «Zorunlu Dinlenme» adlı bir öyküsünü anımsattı.

İktidarlar her dönemde kendilerini eleştiren yayın organlarından kurtulabilmek için türlü yollara baş vururlar. Kimi zamanlar bunu yasalarla sınırlamanın yollarını ararlar. Kimi zamanlar da zor kullanırlar. Bulundukları ortama göre bazı gazete-dergi kapatarak, bazı da gazeteci-yazar kapatarak idare ederler. Her iki durumda da (kapatma) işini yapan iktidar muhalefet ve halk tarafından eleştirilir. Kampanya açılıp kapatılan gazeteci serbest bıraktırılır, özel aflar çıkartılır, kapatılan gazete yeniden yayına başlar.

Oysa ki «Zorunlu Zamlar» adı altında kâğıt fiyatlarına yapılan ağır bir zam hem gazeteyi, hem de gazeteciyi «zorunlu dinlenmeye» götürüyor. Bunun düzeltilmesi de olanaksız oluyor. Ancak bir iki yakınma hepsi o kadar.

Aziz Nesin otuz yıl önce tutuklanarak «Zorunlu Dinlenmeye» götürülmüş. Bugün değişen ne ki «Zorunlu dinlenme»nin biçimi ve yerinden başka. Yıllar öncesi «zorla» yapılan baskı bugün «zorunlu zamla» kolayca yapılabiliyor.

Mehmet ÇAĞLIKASAP

Sanat Üstüne

Hiç sergiye gittin mi arkadaş? Hani Amerikalı ressamlar vardır, maymun kuyruğuna boya sürüp kağıt üstünde gezdirirler hayvanı, ortaya çıkan boyalı kağıtsa büyük bir sanat eseri sayılıverir. Böyle sergilere gitmemiş olabilirsin. Ama sergiye bakıp da sanatı küçümseme. Neden mi?

Operaya da gitmemişindir. Orada sesleri gerçekten güzel sanatçılar, senin hiç anlamadığın dillerde, latince, italyanca, fransızca şarkılar söyler, dans ederler. Gitsen belki bir saat hallerine bakıp eğlenirsin, ama dışarı çıktığında sana birşey katmadığını anlarsın. Neden mi?

Ama mutlak bir roman, bir hikâye, bir-iki şiir okumuşundur, hiç değilse okul kitaplarında. Ama bunların pek azı seni duygulandırmıştır, sana bir fikir aktarabilmiştir. Neden diye sordun mu kendine?

Çünkü o Amerikalı ressam sana birşey söylemek istememiştir zaten. Sanatın sınıflarüstü olduğunu yutturmuşlardır ona. O da sanatı birtakım güzel şekiller yaratmak sanır. ASLINDA KANDIRILMAKTADIR.

Çünkü opera idaresi belli adamların elindedir. Onlara da amaç olarak burjuva sınıfının devrimci çağlarındaki başeserlerini tekrarlayıp durmaları buyrulmuştur. Ki dinleyenler burjuva hâlâ kuvvetli sansın. Ola ki bir-iki kişi aldanır, beylerin de ömrü biraz daha uzar. KULLANILMAKTADIRLAR.

Çünkü okul kitaplarını hazırlayan zevat hiç senin sanatını yaratan bir Nazımı, bir alay şairi, romancıyı, hikâyeciyi çocuklarımıza okutulan kitaba alır mı? Alsın da senin fikirlerin, yasayışın, verdiğin toplumsal savaş çocuklarımıza örnek, dillere destan olsun, duymayan duysun, duyana güc katsın. Alın da kaçan mı? ONLAR İŞLERİNİ BİLİRLER.

ONLAR, BÜROKRATLARI KULLANIP SANATÇIYI KANDIRANLAR, İŞLERİNİ BİLİRLER.

Çünkü sanat denen şey, aslında duyduğumuz, düşündüğümüz bir şeyi başkasına aktarmak, duyurmak becerisidir kardeşim. Kimi insan resimle aktarır bunu, kimi müzikle, kimi de şiir, roman, kiâye yazarak yani edebiyatla söyler söyleyeceğini. Resimde renkleri, müzikte notaları, edebiyatta sözleri en güzel şekilde yanyana koymak değildir amaç. Anlatacağı şeyi en güzel nasıl anlattığı önemlidir.

Çünkü sana birşey anlatmak isteyen, senin dilini kullanmak zorundadır. Onlar işlerini bilirler. Yıllardır senin diline karşı eski Türkçeyi savunan, radyo ve televizyona eski lafları sokan, kanun dilini senin anlamaman ya da yanlış anlayıp mahkemede kendini savunamaz hâle getiren de onlardır. Onlar ki ezanı, Kuranı bile arapça yapıp seni dinini anlayamaz hâle getirdiler Operada yabancı dil kullanılması oyuncaktır onlar için.

Çünkü senin anlattığın şeyler onları korkutur. Bir bacını, bir kardeşini fabrikada ya da tarlada, faşistler yada ağalar, bıçaklamışsa, öldürmüşse bunu başkasının duymasını istemezler. Duyduğun acıyı, isyanı başkalarına anlatman onları korkutur. Onun için kanun çıkarıp 'sanat dergilerine politika giremez' derler. Onun için sanata siyaset karışmaz lâfını yutturmaya çalışırlar.

Çünki bal gibi bilirler ki SANAT SINIFSALDIR.

A. CENGİZKAN

OLAYLAR - HABERLER

Küçük Bir Kasabadan Dürüst Bir Yayım Çabası

Burdur'un Karamanlı kasabasında, tüm olanaksızlıkları zorlayarak bir yayınevi kurulduğunu biliyor muydunuz? Yazar arkadaşımız Durmuş Mert'in yönetimindeki ÖZGÜR ÇOCUK YAYINLARI, ilkokul öğrencileri için masal ve öyküler yayımlıyor. Bugüne değin şu yazarların kitapları yayımlandı: Nusret Ertürk, Ahmet Uysal, Şevket Yücel, **Süleyman Yağız,** Hüseyin Deniz ve Durmuş Mert.

ÖZGÜR ÇOCUK YAYINLARI üzerine şu bilgiyi de verelim: En pahalı kitap iki buçuk lira.

Anadolu'da bir yayınevini yaşatmak hepimizin görevi. Başarı da hepimizin başarısıdır.

ÖZGÜR ÇOCUK YAYINLARI'nı **«P.K. - 8 Karamanlı, Burdur»** adresinden isteyebilirsiniz.

İsmet Küntay Ödülü

Ankara Sanat Tiyatrosu gurup yazarı İsmet Küntay'ın anısına, aile tarafından konulan tiyatro ödülünü bu yıl «Zengin Mutfağı» adlı oyunuyla Vasıf Öngören kazandı.

Seçkin Cılızoğlu, Günay Akarsu ve Doğan Koloğlu'ndan oluşan seçiciler kurulunun gerekçeli kararında, «Zengin Mutfağı»nın öz ve biçim bakımından İsmet Küntay'ın tiyatro anlayışına ve dünyagörüşüne uygun olduğu, ülkemizin içinde bulunduğu temel çelişkiye doğru bir çıkış açısı getirdiği belirtildi.

Değerli oyun yazarı, yönetmen ve oyuncu Vasıf Öngören'i Küntay Ödülü dolayısıyla kutlarken, seçiciler kurulunun gerekçeli kararı kamuoyuna açıklamasını da övgüyle karşılarız.

Kültür Siyasası Semineri

İkinci soruşturmamızın soru kâğıtlarını geciktirmemizin nedenini açıklayalım. Gecikme dolayısıyla bize adreslerini gönderen okur ve yazarlarımızın kafasında beliren soru işaretini de böylece gidermiş olacağımızı umuyoruz.

Bilindiği gibi, TÜRKİYE YAZILARI, ilk soruşturmanın sonucuna göre« Uygulanagelen kültür siyasasının eleştirisi ve ulusal, demokratik bir kültür siyasasının ipuçlarını öneren bir özel sayı» hazırlamak durumundadır. Bu özel sayıyı en kısa zamanda hazırlamaya çalışacağımızı da bildirmiştik. Ancak, böyle önemli bir konunun özel sayı biçiminde yansıtılması için, dergiyi çıkaranlar olarak kendimizi tam anlamıyla yeterli ve yetkili görmemekteyiz.

Uygulanagelen kültür siyasasının temellerini önerecek kadroların çok daha geniş çevrelerden oluşması doğru olacaktır. Elden geldiği ölçüde, tüm sanat çevrelerini, akademik çevreleri, yetkili uzmanları bir araya getirecek bir« kültür siyasası semineri» ile, soruna çok daha sağlıklı yaklaşılacağı kanısındayız. Seminerde verilecek olan bildirilerin toplamıda «kültür siyasası özel sayısı»nın temelini oluşturacaktır.

Semineri Şubat ayının ilk yarısında düzenlemek istiyoruz. Seminer Cumartesi ve Pazar olmak üzere iki gün sürecektir. Bildirileri sunacak olan her kişi, seminerde sadece bildiri planını ve özetini anlatacak, daha sonra bu plan ve özet üzerine tartışmalar yapılacaktır. Bildirilerin gereği gibi tartışılması ve seminerde bulunan herkesin katkıda bulunması için, anketimize yanıt veren tüm arkadaşları, özellikle Anadolu'nun sesini yansıtmak üzere, Anadolu'da bulunan arkadaşlarımızı, seminere çağırıyoruz. Soruşturma kâğıdında, seminere katılıp katılmayacaklarına ilişkin bir de soru bulunmaktadır.

İşte soruşturma kâğıtlarını geciktirmemizin nedeni ve işte okurumuzla, yazarımızla birlikte oluşturmak istediğimiz küçük bir kültür devinimi...

ANI

Sevgi Soysal'la

1972 yılının Aralık ayındaydık. Bugün gibi anımsadığım, puslu, bulutların olanca şiddetini boşaltabileceği bir gündü. Dalkavuk ağaçlar, palmiyeler görkemini yitirmişti. Bir çocukluk arkadaşımın, kiliseye yakın evinde kalıyordum. Sabahları çan sesiyle uyandığımız, çabucak giyinip fakültenin yoluna koyulduğumuz günlerdi. Ben okumuyordum. Yalnızca fakültenin havasını teneffüs etmekti işim. Arkadaşım ise önemli bulduğu derslere giriyordu. Bekliyordum onu. Sonra, cadde, bulvar ve sokakların kolejli kızlarla dolduğu, cıvıl cıvıl kalabalıklara karışıyorduk. Fakülte yolu boyunca, iki tarafta, konsolosluk binaları, bahçeleri aslan yontularıyla donatılmış villalar, Belediye Şehir Tiyatrosu, Emirgân çay bahçesi, yazlık sinemalar sıralanıyordu. Şimdi de öyledir. Ara sokaklarda bahçeli, bembeyaz villalar... Cadde üzerinde kuyruklu Amerikan arabaları, çelişkiyi somutlayan iki atlı faytonlar... Hopörlörlerden yayımlanan sıkıyönetim bildirilerini: ne yağmurdan sonraki asfaltın pırıl pırıllığı, ne de göz kamaştıran güzellikte kızların konuşmaları silemiyordu gözlerimizden, kulağımızdan. İnançlar hırpalanmıştı. En sağlamları hapishanelere doldurulmuştu. Dışarda da tedirgin bir hayat akıp gidiyordu.

İşte böylesine tedirgin bir gündü, Sürmeli oteline, Sevgi Soysal'ı görmeye gidiyordum. O Adana'da sürgündü. Dahası, sürgün günlerinin bol zaman dilimlerini «Yenişehir'de Bir Öğle Vakti» adlı yapıtının son düzeltileriyle dolduruyordu. Düzenli yazmanın dışında, hemen her gün sinemalara girip çıkıyordu. Oynayan bütün yerli filimleri izliyordu. Karakoldaki defteri, akşamüstleri gidip imzalıyor otel odasındaki çalışma masasına dönüyordu. Otele vardığımda, bayram seyrine dışarıya çıkarılarak eline silme dondurma dolu külah verilen çocuklargibi sevinçliydim. Otelde çalışan kız odasına telefon etti. Bana dönerek «birazdan gelecek» dedi. Çok az beklediğimi anımsıyorum. Çıkageldi. Sade giyinmişti. Bir pantolon, bir de bluz. Kısa kesilmiş saçları hafif dalgalı, kıvrılmıştı alnına doğru... Tedirginliği parıltılı gözlerine oturmuştu. Tokalaşırken «hoşgeldin Ahmet» dedi, içtenlikle. Divana oturduğumuzda. Ceyhan'lı olduğumu belirtmiştim. «Bölgeyi gezmek olanağını bulamadım. Ayrıca sürgünlüğüm buna elvermez» dedi bir çırpıda.

Otele girip çıkan müşterilerin bakışlarından epeyce tedirgin olmuştuk. Gözaltında olduğundan odasına çıkıp konuşmak da sakıncalıydı. Askılı, deri çantasını alıp gelmişti hemen. Caddeye çıktık. Hem yürüyor, hem konuşuyorduk. «Yürümek» romanı müstehcen bulunarak davâ açılmıştı. Sözünü ettiğimde, dipdiri, canlı bir çınlama doldu kulağıma. Bu traji-komik olguya ben de gülmüştüm. TRT yükümlendiği bu görevinin çalışmalarını kösteklediği kanısındaydı.

Atatürk parkının karşısında. küçücük bir pastahane vardı. Üçbeş uzun masa. Okul sırası gibi. Geçip karşılıklı oturuyoruz. Keşkül söylüyoruz garsona. Camdan dışarının canhıraş didişmesine bakıyoruz uzun süre.

Edebiyatımızın bugünkü durumu üstüne söyleşi düzeyinde karşılıklı konuşuyoruz. Saptamaları kesin ve güven vericiydi. Anımsadığım kadarıyla doğalcı-popülist yönsemelere karşıydı. Kökenleri Anadolu'ya dayanan yazarların bu eğilimleri taşıdığı inancındaydı. «Toplumsal gerçekliğin gelişme doğrultusunu kavrayamadıkları sürece tükenirler» diyordu. Kendi kuşağının ise kesinkes bilinçli bir seçmenin önünde bulunduğunu özellikle vurgulamıştı. Burjuva kültürünün donatımıyla yetişen kuşağının bu kültürün ideolojisinin çıkmazından kesinlikle kurtulmadığı sürece bireyci konumda kalacaklarını, kendilerini yenileyemeyeceklerini söylüyordu. Bir de ismin önündeki «sıfat»lara ta 1972'de karşıydı Sevgi Soysal. (Görüşme sonunda tuttuğum notlar bu kadar.) Bense, gerçekliğin özündeki gelişmeyi kavramanın önemi üzerinde durmuş, onu değiştirme yolunda yapıtlar üretilmesi gerekliliğini belirtmiştim. Birden sustu. «Hiçbir yerde rahat bırakmazlar» dedi. Gerçekten de karşımda, Sevgi Soysal'ın oturduğu yerin arkasındaki masaya mevzilenmişti bir «sivil». Güya gazete okuyordu. Ben farkına varmamıştım. O ise dikkatliydi. Gözetim altında yaşamanın kuşkuculuğu vardı üzerinde. Ama aldırmıyordu. Yeni yaşamıyla uyum sağlamıştı. Hayata, dalıp giden bakışlarıyla kafa tutarak...

Ahmet ADA

Ömer Asım Aksoy

Türk Dil Kurumunun İsmet Paşa'sı diye bilinen Ömer Asım Aksoy Gazianteplidir. Anteplilerin dille ilgili çalışmalarda önemli bir yerleri olması belki de ibr raslantıdır. Ama ilginç bir raslantı. Ünlü Mütercim Asım'ın altı göbek önceki dedesi Çarpınlı Şeyh Ahmet'in **Nazım-ül Leâl** adlı manzum bir Arapça-Türkçe sözlüğü vardır. Mütercim Asım'ın ünü ise herkesçe bilinir. 19. yüzyılda, onun Arapça **Kamus'u** ve Farsça **Bürhan-ı Kaatı'sı**, dilsel tartışmalarda en güvenilir başvuraklarıydı. Mütercim Asım'ın gençlere Nazımla Arapça öğretmeyi amaçlayan, Arapça-Türkçe **Tuhfe-i Asım'ı** da anılmalıdır. Ondan biraz küçük olan Hasan Aynî'nin (Aynî, Antepli demektir.) **Nazm-ül Cevahir'i**, Arapça, Farsça sözcüklerin Türkçe karşılıklarını veren manzum bir sözlüktür. Kilisli Rifat unutulabilir mi? Bütün bunlara bakarak Ömer Asım Aksoy bir geleneğin uzantısı gibi görülebilir.

1898 doğumlu olan Aksoy da, yazın dünyamıza şiirle girmiştir. Onun bu yanına değinen bir kaynağa raslamadık. İdadide okurken, ölen iki arkadaşı için yazdığı iki ağıdı 1918'de, Antep'te, bastırmıştır. Bu kitapçıktaki şiirlerde biraz belgelik, biraz Recaizade Ekrem duyarlığı, biraz da Abdülhak Hamit isyankârlığı vardır. Arkadaşı Müslim için yazdığı ağıttan alınan şu dörtlük onun bu yanına ışık tutar: «Yağdım tahayyülüm beni etmektedir tebah/Bir gonca-i dehaya nasıl kıydın ey ecel/ Layık mıdır o nura ki makberde sönsün ah/Feryad elinden ey ecel-i menadim emel». Bir dörtlük de veremden ölen Mustafa Akif'in arkasından yazdığı ağıttan alalım : «Vücudunda korkunç bir afet ayan/Sesinde ciğerler yakın bir enin/Bütün tavrı sanki Lisan-ı beyan/Sorarlar şifayı melül hazin».

Aksoy 1928'de İstanbul Hukuk Fakültesini bitirir, sonra savcılık, avukatlık yapar, 1935'ten 1950'ye kadar TBMM'nin ilerici üyeleri arasında yer alır. Bu ince ve uzun boylu, hafif çıkık elmacıkkemikli, iri gözlü, sakin bakışlı adamın kişiliğinde iki şey ağır basar: Öğretmenlik ve «hemşehriperverlik». Ondaki o öğretmen hali bir raslantı değildir. 1924'te, Antep'te, **Usul-i Tahrir ve Edebiyat Dersleri** adlı 705 sayfalık bir kitap yayımladığı görülür. Demek ki, Aksoy, pek çok kimse gibi, dille il-

Belgeler

— Ferdi teşebbüsün milli iktisadımızın gereklerine uygun olarak güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayıcı ortamı hazırlamak, ... ana hedeflerdendir.

— IV. BYKP'nda ferdin manevi varlığının geliştirilmesi için gerekli şartların hazırlanmasında, kültürel ve manevi kalkınmaya özel bir önem verilecektir.

— Din ve ahlâk eğitimi büyük önemi ile mütenasip yeni bir düzenlemeye kavuşturulacaktır.

— Ülkemizde her seviyede yeteri kadar din görevlisi yetiştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. ... Din görevlilerinin cemiyetimizdeki manevi yeri ve değeri dikkate alınarak sosyal, ekonomk, kültürel ve manevî kalkınmamızda hizmetlerinden istifade edilecektir.

— Türk Dilinin, ilmi temellere dayalı olarak geliştirilmesini sağlamak amacıyla «Türk Dil Akademisi» kurulacaktır.

— Milletimizin manevi ve maddi kalkınmasında en güçlü ve tükenmez bir kaynak olarak dinimizin ulvi ilkelerinden faydalanılacaktır.

— Okullar, fabrikalar, hastaneler ve askerî birlikler için «sosyal görevler» ihdas edilecek, bu görevlere dini eğitim görmüş elemanlar getirilecektir.

«UZUN DÖNEMLİ KALKINMANIN ve DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANININ TEMEL HEDEFLERİ ve STRATEJİSİ»nden :
Resmî Gazete, 28 Kasım 1977,
Mükerrer Sayı, 16123.

gilenmeye 1932'de Atatürk'le birlikte başlamamıştır. Onun Antep'te öğretmenlik yaparken yazdığı bu kitapta, daha sonraki bütün yapıtlarında görülen o ciddilik, sabır, sorum duygusu başattır. Aksoy, 1933'te Gaziantep Halkevi'nin başındadır. Halkevlerinin o zamanlar sağladığı geniş olanaklardan başarıyla yararlanır, pek çok sevdiği Antep'e hizmet etmeye çalışır. **Gaziantep Dilinin Tetkiki** adlı 215 sayfalık kitabını o olanaklarla bastırabilmiştir. Bu kitap, ilerde yayımlayacağı 4 ciltlik **Gaziantep Ağzı**'nın kökenidir. Arı gibi, ama vızıltısız bir arı gibi çalışır Aksoy. Sesten hoşlanmaz. Ağır, güvenli adımlarla ilerler. Türklükle Hititler arasında yakınlık kurmanın pek önemli sayıldığı yıllarda o da bu konuya el atar. Ama ciddi bir biçimde. Ve ortaya çıkan yapıtın adı **Gaziantep'te Hitit Eserleri**'dir. Yapıtları birbirini izler: **Gaziantep Ağzında Sintaks Araştırmaları** (1936), Halkevi'nde verdiği kursların bir ürünü olan **Öztürkçe Defteri** (Herhalde (1935), **Bir Dili Öğrenmek İçin En Lüzumlu Kelimeler** (1936). Öğretim amacıyla yazılmış bir kitaptır bu sonuncusu ve Türkçe öğretmenlerine bugün bile, bazı bakımlardan, yararlı olabilir. **Güneş Dil Teorisi ve 3. Türk Dil Kurultayı** (1937), **Halkevi Konuşmaları** (1938) onun Kemalist yanını ve dil geliştirme ülkücülğünü açıkça gösterir. O yıllarda milletvekilidir. Ama politikadan çok dille uğraşır. Yapıtlarıyla belirli bir doğrultuda öne geçmek istediğini belli eder. O yıllarda TDK'nin dergisi ve belleteni yoktur. Üç dört ayda bir çıkan **Türk Dili** adlı bir organı vardır. (Bugünkü **Türk Dili** değildir bu.) Bu organın 1940 ve 1941 yıllarında çıkmış sayılarında «Deyim, Takımsöz, Atalarsözü» adlı çalışması yayımlanır. Bu, 1965'te yayımlanan **Atasözleri ve Deyimler**'in ne kadar gerilerden köklenmiş bir ürün olduğunu gösterir. Atasözleri ve deyimlerle 35 yıl ilgilenmiştir Aksoy. Sonuç **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1, Atasözleri Sözlüğü** (1971) ile **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2, Deyimler Sözlüğü** (1976) adlı iki ciltir. Büyük bir alçakgönüllülükle sunar bu iki değerli emek ürününü. 1941'de yayımladığı **Gaziantep Ağzında Atasözleri** de bu çalışmanın adımlarındandır. 1941'de **Hasırcıoğlu Ağa**'yı yayımlar. Hasırcıoğlu Ağa, Gaziantepli bir ozandır ve deyimlere ağırlık vermiştir. Demek ki bu çalışması da ileri doğru bir adımdır, bir hazırlıktır. Aksoy'un aklının bir yarısı Türkçede ise, öbür yarısı Gaziantep'tedir. **Mütercim Asım** (1962), **Hasip Dürrî Hayatı ve Eserleri** (1959) **Hasan Aynî ve Nazm-ül Cevahir** (1960) Gaziantepli dilcileri veşairleri inceleyen yapıtlarıdır. Aksoy büyük ortaklaşa çalışmaların başarılı adamı olduğunu da kanıtlar: **Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü** (1943-1957) ve **Tarama Sözlüğü** (1963). Bu yapıtlar onlarca, belki de yüzlerce kişinin tarama fişlerinden yararlanılarak ortaya konmuştur. Aksoy, Dehri Dilçin'le birlikte son biçimini vermiştir onlara. **Derleme Sözlüğü** (1952-1957) Aksoy'un kılavuzluğunda gerçekleştirilmiş bir başka büyük imecenin ürünüdür.

Aksoy'un dil geliştirme işine yaklaşımı tam Kemalistçedir. Ona göre, diller arasında karşılıklı etkiler ve alışverişler olur. Güçlü bir dil, dışardan gelen yabancı öğeleri özümser, onlara kendi damgasını vurur. Aynı dil ailesinden olan diller arasında bu alışveriş sakıncalı değildir, yadırganmaz. Türk Dili, Arapça ve Farsça ile aynı dil ailesinden değildir. Onun için Türkçenin bu dillerle alışverişte bulunması Türüçeni ngelişimini enegller. Aslında, bu görüş Türkçeyi bütün dillere kapamayı açıkça önermektir. Çünkü, Türkçe ile aynı aileden olup da çağımızın isterlerine uygun düzeyde gelişmiş bir dil yoktur. Bu görüşe göre, olsa olsa, Türkçeyle kökendeş dillerin geçmişteki varlıklarından yararlanma olanağı vardır. Nitekim Aksoy da tarisel kökene inmenin öneminden yeri geldikçe söz etmiştir. Dil geliştirmede iki ilke tanır: 1) Türkçe ulusallığını korumalı, ulusal bir nitelik taşımalıdır; 2) İleri bir uygarlık dili olarak gelişmelidir. Ulusalcılık ile dil geliştirme arasındaki ilişkiyi çok iyi bildiği halde, CHP'nin altıoku ile dil politikasını karıştırması veya birleştirmesi bir bakıma yadırganmaz: Aksoy, politikayı da dil geliştirme çalışmalarıyla birlikte, o çalışmalardan yararlanarak yapmıştır. Türkçenin özleşmesi, TDK'nin varlığını koruması uğruna yalnız DP, AP, MC iktidarlarına karşı değil, kendi politik örgütü olan CHP'ye karşı bile savaşmıştır. En son yazısı, BülentEcevit'e karşı olup **Türk Dili**'nin Ocak 1977 sayısında yayımlanmıştır. Ona TDK'nin İsmet Paşa'sı veya İnönü'sü denmesi, yalnız otoritesinden ve Kurumun genel yazmanlığını uzun yıllar yürütmesinden ötürü değildir. Bunun bir gerekçesi de onun özleştirme politikasını üstleyerek koruması ve yürütmesi olsa gerektir. Ama TDK içinde Aksoy'u eleyen bir TDK Ecevit'i çıkmamıştır. Onun çok uzun süren genel yazmanlığını yalnızca usta bir kulisçi olmasına bağlayanlar yanılırlar. Aksoy'un usta bir kulisçi olduğu da doğrudur. Onunkisi iç ara verilmeden, sabırla sürdürülen bir kulisçiliktir. Kurultaydan kurultaya birkaç haftalığına yapılan bir kulisçilik karşısında her zaman başarılı olmasının nedenlerinden biri de budur.

Bu seksen yaşındaki büyük dil emekçisi, yıllardır izlenen dil geliştirme politikasının yanlış ve aksak yanlarından da elbette sorumlu sayılmak gerekir. Ama onun Türkçeye büyük hizmetini hiç kimse yadsıyamaz. Aksoy bu yanıyla her zaman saygıyla anılacaktır.

Dergi Notları

Vecihi Timuroğlu

Son aylarda, Türk edebiyat dünyasında, toplumcu gerçekçiliğe karşı bir tavır alındığını görüyoruz. Bu tavır, sanat adına alınıyor. Bireyin özgürlüğü ve kişiliği öne sürülüyor. Kuşkusuz, sanat özgürlüğün anlatımıdır. Ne ki, gelişmiş sınıflı toplumda, sanat, bütün toplumu değil, egemen sınıfların yanılsamasını anlatır. Özellikle üzerinde durulan Kafka, insanı, **«depreme tutulmuş bir yaratık»** olarak yansıtıyordu. Egemen sınıfların yanılgılı gerçeğiydi bu görüntü. Bilinmez güçlerin Türkiye'deki oyunları arttıkça, **«korkunun çınlayan ağı»** sanat dünyasını da sarmayamı başladı diye ürküyor insan. İnsan yaşamının sonuna dek sürecek bir korkunun zincirleri, bireyin varlığını öne çıkardı. Sanki, bireyin varlığını yadsıyan varmış. Rauf Mutluay'a göre, bir ormanda eşit yaşama olmazmış. Abartılmış sözlermiş bunlar. Nazım Hikmet'i amaçlıyor bu sözleriyle. Nazım Hikmet, bitiremediği Bedreddin Destanı'nda belirtmişti politik tutumunu. Şiirinde, bu politik tutumunu açıkça belirlemişti. **«Hep bir ağızdan türkü söyleyip -hep beraber sulardan çekmek ağı,- demiri oya gibi işleyip hep beraber, -hep beraber sürebilmek toprağı,- ballı incirleri hep beraber yiyebilmek, -yârin yanağından gayri her şeyde, - her yerde - hep beraber - diyebilmek - için.»** Şeyh Bedreddin, burjuva tarihçilerinde, köylü yığınlarının rastlantısal önderidir. Nazım Hikmet, bu destanını, tarihsel bir yanılgıyı karşılamak için yazmıştır. Ne yazık ki, Destan, yalnızca Börklüce Mustafa'yla öğretmeni Şeyh Bedreddin'in ölümünü anlatan bölümle kalmıştır.

Nazım Hikmet, bireyi yadsımıyor, ama belirli bir öğretiye bağlı olarak bireyin yeni tarihsel dönemde, toplumla arasındaki karşılıklı ilişkisini yeniden saptıyor. **İtalya'daki Habeşistanlı Genç** de bir bireydir. O da yaşamak istemektedir. Hem de yaşama, tüm burjuva toplumlarının bireylerinden daha bağlıdır. Ama, onların yaşam anlayışlarından başka bir yaşam anlayışını yansıtır. **«Yaşamak ne güzel şey -TARANTA, BABU- yaşamak ne güzel şey... -Anlayarak bir usta kitap- gibi sevde şarkısı gibi duyup - bir çocuk gibi şaşarak - YAŞAMAK - Yaşamak : -birer birer - ve hep beraber - ipekli bir kumaş dokur gibi - sevinçli bir destan».** Ama, ne gariptir ki, burjuva toplumlarında, bu inanılamayacak değin güzel ve anlatılamayacak değin sevinçli şey, **«zor, dar, kanlı ve kepaze olmuştur.»** Ormanda ağaçların boyları eşit olmayabilir, ama bir ağacın yetişmesi için gereken ortam, tüm ağaçlar için de vardır. Engels, **«Bir kimsenin özgür olarak gelişmesi, herkesin özgür olarak gelişmesinin koşuludur»**, der. Bir ağaç gibi tek olmak, işte budur. Ama, burjuva toplumlarının anladığı anlamda, insana göre ikincil sayılan, toplumla olumsuz bir bağ içinde olan birey değil. Toplumsal sorunlar atlanarak Tanrı'ya ilintilenmiş birey, sosyalist toplumun bireyi olamaz. Kaynağında, **«genellikle toplum»** diye bir kavram yoktur. Toplum, sosyo-politik bir biçimlenmedir. Ormandaki ortak ve eşit yaşamayı, bu açıdan ele almak gerekir. Bireyle toplum arasındaki uzlaşmazlığı, nasıl kabul ediyoruz? Sorun bu. Uzlaşmazlık geçici midir, sonsuza değin midir? Bireyin toplumla uzlaşmazlığını geçici olarak düşünen bir sosyo-politik anlayışa sahipseniz, ormandaki eşitliği çok kolay anlarsınız. Bir sürgünle, kesimlik bir ağacın arasındaki uyum, bireyle toplum arasında da vardır.

Birey, bölünmez, bir defalık, nitelikçe belirlenmiş tek varlıktır. Felsefede tek insan anlamına gelir. Bireyselcilik, bireye, topluluğun ve toplumun önünde yer ayıran kuramsal bir anlayıştır. Pratikte de bu anlayışının uygulamasını yapar. Topluluk kavramını da iyice belirtmemiz gerekiyor. Bir ölçüde, insanların bir araya gelmelerinde, süreklilik gösteren tarihsel bir biçimdir. Ortak çıkarların belirdiği, ortak amaçların oluştuğu, özdeksel toplumsal ilişkilere dayanır. Burjuva felsefesinde, topluluk, sosyo-psikolojik, manevi bir olgu olarak kavranır. Toplumsal yaşamın özdeksel kökenini oluşturan üretimden ve sınıfsal gerçeklikten bağımsız olarak kabul edilir. Üretim araçlarının özel mülkiyetinin doğmasıyla ve uzlaşmaz sınıflı toplumun oluşmasıyla, topluluk, toplumun karşısına kondu. Topluluklar, bir sınıfa bağlı bireylerin tabanları üzerinde yer aldılar. Toplulukların sınıfsal bir ıra kazanmaları, bu tarihsel sürecin sonucudur. Sosyalist toplumun kurulmasıyla, toplulukla toplum, tarihsel gelişim sürecinin daha yüksek bir basamağında birleştiler. Toplumsal yaşam süreçlerini birlikte biçimlendiren sosyalist kişiliklerin ve sosyalist otplumun toplumsal haklara sahip üyelerinin bilinçli bir birliği oldu. Bu sürecin nesnel dayanağı, üretim araçlarnın toplumsal mülkiyetinin doğmasında, insanın insanı sömürmesinin kaldırılmasında,

uzlaşmaz sınıfsal yapının çözülmesindedir. Bunlar sağlanınca, tüm emekçi sınıfların birlikleri de sağlanmış olur. Bir orman gibi.

Bireyin tek boyutlu geliştirilmesi de bu birliğinin sağlanması da birçoklarının ağız kalabalığıyla değil, toplumdaki sınıfların yok edilmeleriyle sağlanabilecektir. Halkın politik ve manevi birliği de sosyalist toplumdaki sınıf ilişkilerinin niteliğini, üretim biçimlerinin ve ilişkilerinin kökenini, sınıfların ve katmanların belrleyici politik, ekonomik, düşünsel, manevi, toplumasl çıkarlarını, ereklerini, birbirleriyle uyumlu hale gelmesini içeren bir kavramdır. Bir ağaç gibi tek ve bir orman gibi tüm. Sosyalist toplumda, toplumsal ilişkilerin yeni niteliği, tüm sosyal ve politik güçlerin sosyalist toplumun kurulmasında, gittikçe birlikte hareket etmelerine, işçi sınıfının kooperatifli köylülerle ve aydınlarla, halkın politik örgütü olan devletin etkinliğinde yer almalarında dile gelir. Bir şıvgının ormanda gürleşmesi gibi. Halkın politik ve manevi birliği, sosyalist toplumun itici gücü olarak kabul edilmiştir. Bir ağacın gelişmesi için en azından bir mikroklimanın var olması gibi. Sosyalist toplumun bireyi ele alışındaki üstünlük de buradadır. Halkın politik ve manevi birliğinin gelişmesinde, tek tek sınıfların ilişkileri, devletle toplu ilişkileri, sosyalist bilncn yaratılmaseında n büyük etken olacaktır.

Toplum, insanların toplumsal ilişkilerinin tümü ve bu ilişkilerden çıkan toplumsal yaşamın örgütlenmiş biçimidir. Tıpkı bir orman gibi. Toplum, Rauf Mutluay'ın çok sevdiği bir terimle onu oluşturan insanların **«toplamı»** değildir. Böyle bir görüştür. Bireylerin toplamı olarak ele alınan toplumsallık olamaz. Birey de bu görüşle incelenemez.

Hiç kuşku yok ki, bireyin bireyselliği, onun bir defalık bir kişi olmasıdır. Bireyi, bir defalık bir kişi olarak belirleyen özelliklerinin, yeteneklerinin, ırasal yanlarının tümünün doğal dayanağı, kalıtım yoluyla belirlenmiştir. Gerçek belirlenimi, toplumdaki sosyo-politik ve ideolojik ilişkilerinin ürünü olarak saptanabilir. «Depreme tutulmuş bir yaratık» olarak sapetanamaz. Çağımızda bireyselcilik, kendisini, Brugger'nin J. de Vries'nin, Welty'nin özel mülkiyete dayalı, emperyalizmin savunusunu yapan Yeni Tomacılığında açığa vurmuştur. Uydurmacı bir kollektifçiliğe de başvurur. Bireyin özgürce ğelişmesinin ve çıkarlarının korunmasının, gereksinimlerinin karşılanmasının yalnız **«topluluk»** içinde olabileceğini savunurlar. Sosyalist kollektifçilik bu değildir. sosyalist kollektifçilik, mülkiyetin toplum lehine el değiştirmesiyle olanaklıdır. Bu arada, Amerikalı Brightman'ın ve Flewelling'in ortaya arttıkları ve Fransız Monier'nin sol-katolik çevreleri gönendirmek için, benimsediği **«kişiselcilik»** in de bir saptırma olduğunu belirtmek isterim.

Bireyselcilik'in ilk tohumlarını Stirner atmıştır. Nietsche, Stirner'e dayanarak **«üstün insan»** kavramını geliştirmiştir. Max Stirner, anarşist bireyselciliğin kurucudur. Ona göre, biricik gerçek **«Ben»**dir. Bütün dünya, **«bencil kişi»**nin tasarrufundadır. Ahlâk, adalet, toplum kavramlarını bir kenara itmiş, onları **«işe yaramaz kabuklar»** olarak nitelemiştir. Ahlâk ile adaletin kaynağı, her insanın kendi içindedir. Stirner'e göre, **«Ben»**in benliği, özel mülkiyetle belirlenir. Korkunç bir öğretinin sahibi olan Stirner'in felsefesine göre, her birey, öbürünü kendi amacına uygun bir biçimde kullanmak hakkına sahiptir. Toplumsal öğretisini, **«benciller birliği»**ne indirgemektedir.

Bireyselciliğin eylemsel savunuculuğunu da Varoluşçular yapmıştır. Bireyi, psikolojik biçimde ele alıyorlar. Psikolojide birey, özünde taşıdığı bireysel karakterinin, algı ve dışavurumunun özgün yanları açısından tek tek ele alınan insandır. Psikolojik nitelikler, mizaç, yetiler ve zihinsel süreçlerdir. Bunlar belirli oranda kalıcıdırlar. Kalıcılığı, insanın yaşam koşullarından ve sinir sisteminin bireysel tipolojik çizgisinden, bu çizginin bir ölçüde kararlılık göstermesinden ileri gelir. Psikolojik yapıdaki değişiklikler, bireyin geçtği eğitim sürecne bağlıdır. Bireyin etkinliğini sağlayan şey, özdeksel gereksnimleridir.

Sonuçta şunu söylemek istiyorum, bireyi yadsıyan yok. Bireyin varlığı değildir tartışılan. Önemli olan, bireyin nasıl ele alınacağıdır. Sosyalist toplum, bireyin çok yanlı gelişmesini amaçlamıştır. Burjuva eğitiminin ve sanatının bireyi ele alış yoldamı yanlıştır. Onlar, bireyi tek yanlı bir varlık olarak düşünüyorlar. Yeteneğine göre birey yetiştirmek hikâyesi böyledir. Oysa, sosyalizmin yüksek aşamasında, toplumu kurmanın başkoşulu, bireyin çok yanlı geliştirilmesidir. Bireyin manevi niteliklerinin, ahlâk temizliğinin ve fizik olgunluğunun uyum içinde gelişmesi gereklidir. Bireyin eğtiminde, tek yanlı br tutum, yalnız, burjuva toplumlarının yöntemidir. Köy-kent, düşünce işçisi-kol işçisi ayrımı ortadan kaldırıldı mı, bireyin çok yönlü geliştirilmesi de olanak içine girecektir. Ormandaki tek bir ağacın özgürlüğü ve tüm ağaçların yaşam ortaklıkları gibi.